

วารสารวิชาการ แห่งอนาคต

Future Academic Journal

FUTURE

ISSN: XXXX-XXXX (Online)

ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2564

Vol. 1 No. 1 January-June 2021

FACJ

วารสารวิชาการแห่งอนาคต

Future Academic Journal

ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2564)

Vol. 1 No. 1 (January-June 2021)

เจ้าของ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วัตถุประสงค์

เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการเผยแพร่บทความวิจัย บทความวิชาการ และ บทความปริทรรศน์ ของนักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ และนักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป ด้วยหวังให้เป็นตลาดแห่งองค์ความรู้ที่สามารถค้นคว้า ถ้อยถอด และแลกเปลี่ยนความรู้ในด้านต่าง ๆ อย่างหลากหลาย วารสารมุ่งเน้นเปิดรับ บทความทางด้าน สังคมวิทยา พระพุทธศาสนา พฤติกรรมศาสตร์ ภาษาศาสตร์ การศึกษาเชิงประยุกต์ และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อประโยชน์ต่อความก้าวหน้าทางวิชาการต่อไป

การพิจารณาวารสาร

สำหรับกระบวนการพิจารณาบทความเพื่อตีพิมพ์ ทุกบทความจะต้องได้รับการประเมินคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Reviewer) อย่างน้อย 2 ท่านขึ้นไป ในลักษณะปกปิด แบบไม่เห็นชื่อผู้เขียนและผู้ประเมิน (Double-blinded review)

บรรณาธิการ

พระอุทิศ อาสภจิตฺโต, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กองบรรณาธิการ

พระครูพิศาลธรรมจารี, รศ.ดร.

มหาวิทยาลัยโพธิศาสตร์ นครลอสแอนเจลิส สหรัฐอเมริกา

รศ. ดร.ดุชนี ธนะบริพัฒน์

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

รศ. ดร.วาสนา แก้วหล้า

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ผศ. ดร.ภริมา วิจิตรสถิตกุล

มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

ผศ. ดร.ทิพย์ ชันแก้ว

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Ven. Dr. Hae Guh, Andrew Pradoochai Sunim

Zen Center of Washington State

ดร.ชนันต์ชัย พัฒนะสิงห์

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

ดร.พงศ์วิญญู คงทรัพย์

มหาวิทยาลัยกรุงเทพสุวรรณภูมิ

ดร.สุดธิดา พาดฤทธิ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กำหนดการตีพิมพ์เผยแพร่: พิมพ์เผยแพร่ 2 ฉบับต่อปี

ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม - มิถุนายน

ฉบับที่ 2 เดือน กรกฎาคม - ธันวาคม

การเผยแพร่

<https://so18.tci-thaijo.org/index.php/FACJ/index>

ติดต่อกองบรรณาธิการ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

79 หมู่ที่ 1 ต.ลำไทร อ.วังน้อย จ. อยุธยา 13170

080-616-2530

E-mail: academic.faj@gmail.com

บทบรรณาธิการ

วารสารวิชาการแห่งอนาคต ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2564 มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการเผยแพร่บทความวิจัย บทความวิชาการ และ บทความปริทรรศน์ ของนักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ และนักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป ด้วยหวังให้เป็นตลาดแห่งองค์ความรู้ที่สามารถค้นคว้า ถ้อยถอด และแลกเปลี่ยนความรู้ในด้านต่าง ๆ อย่างหลากหลาย วารสารมุ่งเน้นเปิดรับบทความทางด้าน สังคมวิทยา พระพุทธศาสนา พุทธกรรมศาสนา ภาษาศาสตร์ การศึกษาเชิงประยุกต์และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ และสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อประโยชน์ต่อความก้าวหน้าทางวิชาการต่อไป ดังนั้น ในการจัดทำวารสารดังกล่าวให้ได้คุณภาพและมาตรฐานตามตัวชี้วัดที่ถูกต้องตามเกณฑ์มาตรฐานที่ทางศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) ได้กำหนดไว้ทางกองบรรณาธิการมีกระบวนการจัดทำวารสารตั้งแต่การรับบทความ ผ่านการกลั่นกรองจากกองบรรณาธิการคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในแต่ละสาขาที่เกี่ยวข้องที่จะพิจารณาบทความแต่ละบทความ ดังปรากฏในหน้าสารบัญ และประกอบไปด้วยบทความทั้งหมด 5 บทความ

กองบรรณาธิการ วารสารการวิจัยการบริหารการพัฒนา ขอขอบคุณผู้เขียนบทความทุกท่านที่ให้ความสนใจส่งบทความมาลงตีพิมพ์เผยแพร่ ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้เสียสละเวลาในการพิจารณาและให้ข้อเสนอแนะ อันจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาและปรับปรุงวารสารให้มีคุณภาพยิ่งขึ้นต่อไป

พระอุทิศ อาสภจิตโต, ดร.

บรรณาธิการ

สารบัญ	
บทนำ	I
บทบรรณาธิการ	III
สารบัญ	IV
ทุนทางสังคมกับการพัฒนาชุมชน Social capital, and community development	1
<i>สมศักดิ์ สวงวนดี</i> <i>Somsak Sanguandee</i>	
แนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานสำนักวัดป่าคำปັกแฮด เมืองหาดทรายฟอง นคร หลวงเวียงจันทน์ สปป. ลาว A Guideline of The Insight Meditation Practice in The Center of Wat Pa Champakhaed Hachaiphong, Vientien City, in Lao People's Democratic Republic	9
<i>บุญส่ง สิ้นจูนอก, สมเดช นามเกต</i> <i>Boonsong Sinnok, Sondech Namket</i>	
ศรัทธาเป็นพื้นฐานของการพัฒนาสู่ปัญญา Faith is the basis of development into wisdom	23
<i>ณัฐชยานันท์ ทองสารี</i> <i>Nutchayanun Tongsari</i>	
จิตสำนึกและการสร้างจิตสำนึกเพื่อการตอบแทนบุญคุณบิดามารดา Consciousness and raising awareness to reward parents	33
<i>ญาณินี ภูพัฒน์</i> <i>Yaninee Poopat</i>	
The Relation of Human Existence and External World in Theravada Buddhism	43
<i>Banpot Khathaisong</i>	

ทุนทางสังคมกับการพัฒนาชุมชน

Social capital, and community development

สมศักดิ์ สงวนดี

Somsak Sanguandee

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: Somsak_s@gmail.com

บทคัดย่อ

ทุนทางสังคมถูกนำมาใช้มากขึ้นในด้านการพัฒนาชุมชนซึ่งพิจารณาว่าทุนทางสังคมที่มีส่วนสนับสนุนสามารถสร้างเศรษฐกิจสังคมในการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นได้ ตามคำจำกัดความของทุนทางสังคม (social capital) บทความนี้จะตรวจสอบว่าสามารถประเมินได้อย่างไรและจากนั้นจะแสดงรายการข้อค้นพบหลักเกี่ยวกับความสำคัญของทุนทางสังคมในการทำความเข้าใจเศรษฐกิจสังคมและการพัฒนาชุมชนสรุปด้วยผลกระทบเชิงนโยบายหลายประการเกี่ยวกับวิธีการใช้ทุนทางสังคมในบริบทของการพัฒนาชุมชน

คำว่า “ทุนทางสังคม” เริ่มแพร่หลายและแทบจะไม่มีบทความเกี่ยวกับเศรษฐกิจสังคมและการพัฒนาชุมชนที่ไม่ใช้คำนี้ แต่มันคืออะไร เราสามารถวัดผลได้หรือไม่และที่สำคัญกว่าไปกว่านั้นคือมีประโยชน์ต่อองค์กรและบุคคลที่ทำงานด้านการพัฒนาชุมชนหรือไม่ ในบทความนี้แสดงความสำคัญในการพัฒนาชุมชนและบทบาทที่เพิ่มขึ้นในความเข้าใจของเราเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

คำสำคัญ: ทุนทางสังคม, การพัฒนาชุมชน

Abstract

Social capital is increasingly used in community development, which considers that social capital that is supported can create a social economy in local economic development. According to the definition of social capital (social capital), this article will examine how it can be evaluated and then list the main findings. Regarding the importance of social capital in understanding the economy, society and community development, summarized with several policy implications on how to use social capital in the context of community development

The term “social capital” It is becoming widespread and there are hardly any articles about economy, society and community development that do not use this term, but what is it? Can we measure it? And more importantly, whether it is beneficial to organizations and individuals working in community

development? In this article, show the importance of community development and the added role. Depends on our understanding of community development

Keywords: Social Capital, Community Development

“บริบท” ทูทางสังคม

การกำหนดทุนทางสังคมมีวรรณกรรมวิชาการจำนวนมากเกี่ยวกับทุนทางสังคมที่สะท้อนให้เห็นถึงการต่อสู้ที่นักวิชาการพยายามกำหนดแนวคิดและตั้งแนวคิดที่เป็นประโยชน์นำไปใช้ได้จริงคำว่า “ทุนทางสังคม” ถูกใช้ครั้งแรกในปี 2504 โดย Jane Jacobs (1961) แม้ว่าแนวคิดนี้จะได้รับการยอมรับจากนักเขียนตั้งแต่ศตวรรษที่ 19 เมื่อไม่นานมานี้แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคมได้รับอิทธิพลอย่างมากจาก James Coleman (1990) นักสังคมวิทยาชาวอเมริกันที่เขียนเรื่องทุนทางสังคมและการพัฒนาชุมชน 161 ปี 1980 และ Robert Putnam (1993) – เป็นชาวอเมริกันและนักรัฐศาสตร์ได้เขียนในปี 1990; และในระดับที่น้อยกว่าโดย Bourdieu (1986) และ Hirschmann (New Economics Foundation, 2000) เป็นไปไม่ได้ในบทความสั้น ๆ นี้ที่จะให้รายละเอียดเกี่ยวกับวรรณกรรมเรื่องทุนทางสังคม อย่างไรก็ตามโดยสรุปสิ่งต่อไปนี้เป็นข้อควรทราบ

Jacobs ได้ให้ความหมาย ทุนทางสังคม โดยนัยว่า มูลค่าของการทำงานเป็นเครือข่าย (networks) โดยการเชื่อมโยงความสัมพันธ์เป็นเครือข่ายเพื่อนบ้าน คุณค่าของทุนทางสังคมไม่สามารถจะมีทุนอย่างอื่นมาทดแทนได้ หากทุนทางสังคมหายไปไม่ว่าจะสาเหตุใด มูลค่าหรือผลประโยชน์ที่เคยได้รับก็จะหายไปด้วย

Putnam ยอมรับว่า การมีส่วนร่วมของพลเมือง (New Economics Foundation, 2000) และการทำงานร่วมกันทางสังคมในชุมชนขึ้นอยู่กับเครือข่ายสังคมบรรทัดฐานและความไว้วางใจ เขายืนยันว่าองค์ประกอบเหล่านี้ประกอบขึ้นเป็นทุนทางสังคมในชุมชนและสิ่งนี้จำเป็นสำหรับการปรับปรุงคุณภาพชีวิตและการพัฒนาชุมชน

Coleman ให้ความหมายที่กว้างขึ้นของทุนทางสังคม ซึ่งไม่ใช่มีเพียงประการเดียว แต่มีลักษณะร่วมกันสองประการ คือ โครงสร้างทางสังคม และสิ่งที่ช่วยให้สมาชิกของสังคมแต่ละคนได้รับความสะดวกสบายภายในโครงสร้างของสังคมนั้น

Bourdieu แสดงให้เห็นว่า ทุนทางสังคม ดำรงอยู่ควบคู่ไปกับทุนทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมได้และสามารถเป็นส่วนหนึ่งของกลยุทธ์สำหรับบุคคลและกลุ่มต่าง ๆ ในการผลิตซ้ำทุนทางสังคมมากขึ้นและ แปลงเป็นทุนรูปแบบอื่น

Hirschman ใช้คำว่า 'พลังงานทางสังคม' และแสดงให้เห็นองค์ประกอบ 3 องค์ประกอบคือ “มิตรภาพ” โดยเน้นถึงผลกระทบส่วนบุคคลของทุนทางสังคม 'อุดมคติ' ซึ่งอาจนำไปสู่วิสัยทัศน์ร่วมกันตามค่านิยม และ “ความคิด” ซึ่งช่วยให้กลุ่มและบุคคลสามารถนำเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาคำใหม่ ๆ

Boxman อธิบายว่า ทุนทางสังคม กำหนดจากจำนวนของประชาชนที่คาดหวังว่าจะจัดการสนับสนุนและทรัพยากรซึ่งคนเหล่านั้นมีพร้อมที่จะนำออกมาใช้

จะเห็นได้ชัดว่ามีแนวทางที่แตกต่างกันสำหรับ ทูทางสังคม ที่นำไปสู่สมมติฐานที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม มีความเห็นร่วมกันว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่ระหว่างบุคคลและองค์กร บางสิ่งเกิดขึ้นจากการเชื่อมต่อระหว่างหน่วยงานและได้รับการพัฒนาเพิ่มเติมผ่านความไว้วางใจและความเข้าใจซึ่งกันและกัน ผ่านการกระทำตามบรรทัดฐานและคุณค่าร่วมกัน

องค์ประกอบของทูทางสังคม

กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2557) กล่าวว่า ทูทางสังคมเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ผ่านสิ่งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม โดยผ่านองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่

1. ทูมนุษย์ คือ บุคคลที่มีองค์ความรู้ ความสามารถ ทักษะ และนามาใช้เพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม ชุมชน สังคม บนพื้นฐานของความรัก ความเอื้ออาทร มีน้ำใจ มีจิตอาสาได้แก่ ผู้นำทางสังคม แกนนำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน อาสาสมัครที่มีความรัก เอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์ มีน้ำใจ มีจิตสาธารณะ ได้รับความไว้วางใจ มีความรู้สติปัญญาและทักษะ มีคุณธรรม มีวินัยมีความรับผิดชอบ มีทัศนคติที่ดีในการทำงาน และได้ใช้ศักยภาพและคุณสมบัติทั้งหลายที่มีมาประโยชน์ต่อชุมชน

2. ทูสถาบัน คือ การรวมตัวของกลุ่มคนเป็นองค์กรที่มีศรัทธา ความเชื่อมั่น และมีจิตสานึกร่วมกัน มุ่งมั่นในสิ่งเดียวกันเพื่อพัฒนาสังคมชุมชนให้เข้มแข็ง เป็นการรวมกลุ่มและสถาบันทางสังคม เป็นเครือข่ายที่มีพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน ความเป็นกลุ่มก้อนทำให้มีศักยภาพและพลังที่จะช่วยเหลือกันเองหรือร่วมกันหาประโยชน์เพื่อชุมชน ตัวอย่างของทูสถาบันในชุมชน ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ต่าง ๆ กลุ่มอาชีพ วัด โรงเรียน สถาบันครอบครัว รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) สถานีอนามัย สถานีตำรวจ เป็นต้น

3. ทูภูมิปัญญาและวัฒนธรรม คือ การนำเอาองค์ความรู้จากตัวบุคคล ชุมชนภูมิปัญญา ประชาชนท้องถิ่น จนเกิดกระบวนการนำไปพัฒนาเป็นจารีต ประเพณีวัฒนธรรม นำไปสู่การใช้ประโยชน์และความภาคภูมิใจในความเป็นตัวตนของตนเอง ทูภูมิปัญญาและวัฒนธรรมได้แก่ ภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมไทย จารีตประเพณีไทย สถาปัตยกรรมต่าง ๆ เช่น แหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน รวมทั้งระบบคุณค่า เช่น คุณธรรม วินัย จิตสำนึกสาธารณะ ภูมิปัญญา จารีตประเพณี วัฒนธรรมต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นสิ่งที่สั่งสมสืบทอดกันมา เป็นสายใยของความผูกพัน เป็นสิ่งที่ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันด้วยความรักใคร่สามัคคีเป็นหมู่เหล่ามีความเอื้ออาทรช่วยเหลือเกื้อกูล แบ่งปันกัน เป็นสิ่งที่คุมให้คนอยู่ในกรอบจริยธรรม คุณธรรมเป็นตัวช่วยสนับสนุนการทากิจกรรมอื่น ๆ ของชุมชน

4. ทูทรัพยากรธรรมชาติ เป็นทุนที่มีอยู่ในชุมชน ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันเช่น แม่น้ำ น้ำตก ถ้าป่าเขา ของป่า ผลผลิตทางการเกษตรของชุมชน ทรัพยากรทั้งหลายที่มีอยู่ในชุมชน เป็นสิ่งที่ทำให้คนในชุมชนเกิดความผูกพัน เป็นตัวเชื่อมให้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์เป็นกลุ่ม/เครือข่าย ร่วมกันใช้ประโยชน์เพื่อการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน เป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ น้ำตก ภูเขา เพื่อจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและทำให้มีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เช่น การร่วมกันพัฒนาผลผลิตของชุมชนให้มี

คุณภาพหรือร่วมกันอนุรักษ์ให้คงไว้ ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้คนรวมกลุ่มมีสัมพันธภาพที่ดี ช่วยเหลือกันและช่วยงานของส่วนรวม

จากการศึกษาองค์ประกอบของทุนทางสังคมสรุปได้ว่าองค์ประกอบหลักของทุนทางสังคมมีองค์ประกอบ ดังนี้ ทุนคน/มนุษย์ คือ บุคคลที่มีองค์ความรู้ ความสามารถมีจิตสาธารณะ มีความเอื้ออาทร มีน้ำใจ และพร้อมที่จะเสียสละหาประโยชน์เพื่อชุมชน ทุนสถาบัน/องค์กร คือ สถาบัน องค์กร ที่มีส่วนสนับสนุนผลักดันให้ชุมชนนั้นอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุขและหาประโยชน์ร่วมกัน ทุนภูมิปัญญาวัฒนธรรม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น จารีตประเพณีที่มีอยู่ในท้องถิ่นรวมถึงค่านิยมและความเชื่อที่ดีของชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติ คือ ทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน เป็นทรัพยากรที่มีอยู่แล้วตั้งแต่เดิม

บทบาทของทุนทางสังคมในการพัฒนาชุมชน

ทุนทางสังคมมักจะสังเกตเห็นได้ชัดเจนที่สุดเมื่อขาดไปจากชุมชนท้องถิ่นเมื่อมีเครือข่ายทางสังคมน้อยขาดความไว้วางใจการมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผลเพียงเล็กน้อยไม่มีบรรทัดฐานร่วมกันและไม่มีความมุ่งมั่นต่อพื้นที่การรวมตัวกันของชุมชน ความด้อยพัฒนาทางสังคมมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้น แสดงให้เห็นว่าตัวเองมีอาชญากรรมเพิ่มขึ้นความปรารถนาที่จะออกจากพื้นที่ความสงสัยซึ่งกันและกันการขาดข้อมูลที่สั่งอำนาจความสะดวกทางสังคมน้อยมาตรฐานด้านสุขภาพที่ต่ำกว่าสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เสื่อมโทรม อาจกล่าวได้ว่าเป็นจุดเด่นทั้งหมดของพื้นที่ใกล้เคียงที่ด้อยโอกาส โดยตระหนักถึงการมีอยู่ของทุนทางสังคมความเข้าใจของเราเกี่ยวกับวิธีการดำเนินงานของชุมชนและวิธีการที่พวกเขาทุนทางสังคมเศรษฐกิจสังคมและการพัฒนาชุมชน 167 ฟังก์ชันได้รับการปรับปรุงและขึ้นากกลยุทธ์การพัฒนาชุมชนไปสู่การแทรกแซงที่จะช่วยสร้างทุนทางสังคม

ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในพื้นที่ชุมชน ทั้งทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ทุนทางวัฒนธรรม ทุนบุคคลทุนองค์กร และ ทุนเครือข่ายและเครือข่าย โดยให้ทุนทางสังคมเป็นฐาน ในการให้ ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมกันคิด ร่วมกำหนดแนวทางการเสริมบทบาททุนทางสังคมต่อการพัฒนาชุมชน ส่งเสริมให้ทุนบุคคลมีบทบาทเพิ่มขึ้น มีการถ่ายทอดการเรียนรู้ อย่างต่อเนื่องผ่านศูนย์การเรียนรู้ ในชุมชน และให้ทุนทางสังคมเป็นตัวเชื่อมกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชน โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นหน่วยงานที่ประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับผู้นำชุมชน และสมาชิกหมู่บ้านอย่างไรก็ตามมีข้อ จำกัด ว่าทุนทางสังคมสามารถทำอะไรได้บ้าง ทุนทางสังคมเพียงอย่างเดียวไม่สามารถสร้างเศรษฐกิจสังคมและพัฒนาชุมชนได้ มันจะถูกนำมาใช้ร่วมกับรูปแบบอื่น ๆ ของเงินทุน – การเงินมนุษย์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม การเพิ่มทุนทางสังคมและภายในพื้นที่ไม่ใช่การทดแทนทุนรูปแบบอื่นและจะไม่ทำให้เศรษฐกิจสังคมเติบโตในตัวเอง

การสนับสนุนองค์กรต่าง ๆ เช่นกิจการเพื่อสังคมและหน่วยงานอาสาสมัครที่สร้างใช้และสร้างทุนทางสังคมอย่างกระตือรือร้นสามารถทำให้พื้นที่น่าอยู่ขึ้นได้ สามารถช่วยสร้างเศรษฐกิจสังคมที่สดใสมากขึ้นซึ่งสวัสดิการและคุณภาพชีวิตของผู้อยู่อาศัยมีความสำคัญมากกว่าการขับเคลื่อนไปสู่ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น สิ่งนี้ตอกย้ำถึงความจำเป็นในการใช้แนวทางการพัฒนาชุมชนมากกว่าแนวทางการพัฒนาธุรกิจเพื่อสนับสนุนกิจการเพื่อสังคม

ทุนทางสังคมในท้องถิ่น

ภายในชุมชนท้องถิ่นมีผู้คนองค์กรและ บริษัทจากทั้งสามระบบเศรษฐกิจที่ดำเนินงานควบคู่กันไปธุรกิจขนาดเล็กและร้านค้าหัวมุม (ของภาคเอกชน) ให้บริการในท้องถิ่นแก่ชุมชนและจ้างคนในท้องถิ่น สภาชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่น (ของภาครัฐ) ทำเช่นเดียวกันและองค์กรภาคสมัครใจและชุมชน (ของภาคที่สาม) จัดหาไว้บริการช่วยเหลือสังคมออนไลน์และสร้างงานที่ได้รับค่าตอบแทนและไม่ได้รับค่าจ้าง กิจกรรมทั้งหมดนี้โดยภาคส่วนและระหว่างภาคส่วนช่วยเพิ่มการพัฒนาโดยรวมของชุมชนและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของผู้อยู่อาศัย พวกเขา ร่วมกันสร้างและรักษาทุนทางสังคมในท้องถิ่น ในระดับพื้นที่ใกล้เคียงทั้งสามภาคส่วนมีแนวโน้มที่จะใกล้ชิดและดำเนินการในลักษณะบูรณาการอย่างใกล้ชิด

ในระดับท้องถิ่นทุนทางสังคมมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นในทุกภาคส่วนตัวอย่างเช่นสามารถลดต้นทุนการทำธุรกรรมเช่นอาจมีข้อตกลงที่ไม่ได้เขียนและทำความเข้าใจร่วมกันแทนที่จะต้องทำสัญญาอย่างเป็นทางการ บทบาทของกิจการเพื่อสังคมที่ทำงานในพื้นที่ทำงานที่มีการจัดการและการให้การฝึกอบรมและคำแนะนำแก่ผู้ประกอบการอาชีพอิสระในนามของหน่วยงานในพื้นที่เป็นตัวอย่างที่ดีของทั้งสามภาคส่วนที่ทำงานร่วมกันและสร้างทุนทางสังคมในท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ของชุมชน ในทำนองเดียวกันจะสังเกตได้ว่างานที่กิจการเพื่อสังคมมีส่วนร่วมมากเพียงใดนั้นเป็นงานที่อาศัยความไว้วางใจเช่นการดูแลเด็กการดูแลภูมิปัญญาการรักษาความปลอดภัยในอสังหาริมทรัพย์ ฯลฯ คุณภาพของสิ่งนี้ได้รับการปรับปรุงโดยความรู้ในท้องถิ่นและความรู้สึกเป็นเจ้าของของชุมชน: คนในท้องถิ่นทำงานในท้องถิ่น นี้ไม่ได้หมายความว่าทุนทางสังคมไม่ปรากฏในระดับภูมิภาค / เขตระดับชาติหรือระดับโลก มันแสดงออกมาทุกที่ที่มีเครือข่ายและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและองค์กรปัจจุบันทุนทางสังคมเติบโตขึ้นภายในความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่าง บริษัท ชุมชนชาติกับรัฐมนตรีและเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลเท่าที่ผู้จัดการกิจการเพื่อสังคมและเจ้าของร้านในพื้นที่และบรรณารักษ์ในพื้นที่สามารถใช้ได้อย่างกระตือรือร้น ความสำคัญอยู่ที่ความสัมพันธ์และวิธีที่ใช้ในการพัฒนาความไว้วางใจซึ่งอาจนำไปสู่การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ประโยชน์ของทุนทางสังคม

ความสำคัญของทุนทางสังคมเห็นได้ชัดจากงานวรรณกรรมที่ นักวิชาการได้ศึกษาเชิงประจักษ์เพื่อให้เห็นความสำคัญของทุนทางสังคมอย่างกว้างขวางจากปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทางด้านเศรษฐกิจสังคม (socioeconomic phenomena) ดังที่ Adam and Roncevic ได้เสนอไว้ว่า แม้จะมีปัญหาเกี่ยวกับนิยามของทุนทางสังคมเช่นเดียวกับการนำไปปฏิบัติแต่ทุนทางสังคมก็ได้ช่วยอำนวยความสะดวกในการสืบสวนเชิงประจักษ์ที่สำคัญมากและมีการอภิปรายเชิงทฤษฎี ซึ่งได้มีการกระตุ้นให้มีการพิจารณาความสำคัญของความสัมพันธ์ของมนุษย์ใหม่ในรูปของเครือข่ายหรือรูปแบบองค์กร เพื่อให้เกิดคุณภาพชีวิตและความสำเร็จของการพัฒนา

Montgomery เสนอว่า ผลประโยชน์จากการประยุกต์ทุนทางสังคมมีกว้างขวาง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของทุนทางสังคม ทั้งนี้ จากการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ชี้ให้เห็นว่า ทุนทางสังคมมีประโยชน์และมีอิทธิพลทั้ง ด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

Aldridge, Halpern ได้เสนอว่า หลักฐานเชิงประจักษ์ที่ชี้ถึงความสำคัญของทุนทางสังคมในด้านผลลัพธ์เชิงเศรษฐกิจและสังคมนั้นจำเป็นต้องมีการพิจารณาอย่างระมัดระวัง เพราะการประเมินผลกระทบในรูปของตัวแบบมักจะเกิดความคลุมเครือได้ เนื่องจากยังไม่มีเครื่องมือประเมินที่ดีพอ จึงทำให้การวัดผลประโยชน์จากทุนทางสังคมไม่ค่อยชัดเจนนัก ซึ่งมาจากเหตุ 2 ประการคือ แนวคิดทุนทางสังคมยังไม่ชัดเจน และความผิดพลาดจากการเลือกใช้เครื่องมือประเมิน

ข้อควรระวัง

เมื่อพิจารณาแล้วว่าทุนทางสังคมยากที่จะกำหนดมากกว่าตัวอย่างเช่นทุนทางการเงินจึงจำเป็นต้องเข้าใจด้วยว่าเปิดกว้างสำหรับการตีความที่แตกต่างกัน “สิ่งที่ดูเหมือนความรู้สึกที่แข็งแกร่งของความเป็นปึกแผ่นทางสังคมจากมุมมองเดียวสามารถมองได้ว่าเป็นการทำให้เป็นละออง ความแตกแยกและการแบ่งชั้นออกจากกัน” (Fukuyama, 1995)

ทุนทางสังคมในท้องถิ่นที่มุ่งเน้นมากเกินไปในการผูกมัดชุมชนให้เป็นหน่วยที่เหนียวแน่นสามารถทำให้ชุมชนโดดเดี่ยวมากขึ้นและไม่ยอมรับคนแปลกหน้าและบุคคลภายนอกจำเป็นต้องมีทั้งการเชื่อมโยงและการเชื่อมทุนทางสังคมเพื่อให้แน่ใจว่ามีความสมดุลที่ดีภายในชุมชนท้องถิ่น

ทุนทางสังคมไม่เสมอไป การพัฒนาสังคมตัวอย่างเช่นทุนจะมีผลกระทบต่อความเท่าเทียมกันของโอกาสเมื่อทำงานผ่านเครือข่ายหรือข่าวลือมากกว่าโดยการโฆษณาสาธารณะ เครือข่ายและการเชื่อมต่อกมักจะสร้างความไว้วางใจระหว่างผู้ที่ใช้ทรัพยากรร่วมกันค่าเดียวกัน นี้สามารถใช้ความคิดริเริ่มที่จะไม่รวมคนอื่น ๆ และไม่อนุญาตให้ใหม่และคนที่แตกต่างกันกลายเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายที่ไม่สามารถมีสุขภาพดีหรือมีสุขภาพดีน่าพอใจมาก อย่างไรก็ตามเราทุกคนมีแนวโน้มที่จะกลายเป็นพิเศษโดยการยอมรับเป็นแนวคิดที่แท้จริงของทุนทางสังคมเราสามารถเริ่มต้นที่จะทำตรงข้ามด้านลบในขณะที่ใช้ปัจจัยบวกมากขึ้นการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของเรา

ทุนทางสังคมมีมาโดยตลอด มันเฟื่องฟูและยังคงอยู่ในเครือข่าย “เด็กเก่า” การสวมชุดนักเรียนเก่ามีความสัมพันธ์กับการสัมภาษณ์ วิธีที่คุณจับมือ การแต่งกายในลักษณะเฉพาะเพื่อสะท้อนคุณค่าที่ยึดถือภายในการเชื่อมต่อที่เกิดขึ้นในคลับ เครือข่ายทางสังคมที่พัฒนาขึ้นจากการพบปะผู้คนในงานปาร์ตี้สโมสรโรตารีและโต๊ะกลม การเป็นสมาชิกของสมาคมลับ ตลอดหลายยุคหลายสมัยผู้คนได้ใช้ทุนทางสังคมเพื่อพัฒนาจุดจบของตนเอง ในระบบเศรษฐกิจสังคมเนื่องจากค่านิยมทุนทางสังคมจึงมีแนวโน้มที่จะถูกนำไปใช้เพื่อสร้างประโยชน์สาธารณะ “ทุนทางสังคม” ในหลาย ๆ ด้านไม่ได้เป็นมากกว่า “แท็ก” ใหม่สำหรับบางสิ่งที่อยู่รอบตัวและเข้าใจโดยสัญชาตญาณมาโดยตลอดและอาจมีเป็นอันตรายในการให้กำลังใจในหมู่ผู้ด้อยโอกาสที่สุดเพื่อที่จะพิสูจน์การใช้โดยผู้มีอำนาจเพื่อรักษาตำแหน่งของพวกเขา

นอกจากนี้ยังสามารถใช้แนวคิดเรื่องทุนทางสังคมเพื่อเพิ่มความชอบธรรมให้กับงานที่ไม่ได้มุ่งเน้นที่เห็นได้ชัดของนักพัฒนาชุมชนที่เข้าร่วมการประชุมหาเพื่อนและสร้างเครือข่ายเพื่อทดแทนการทำสิ่งที่จับต้องได้ในชุมชน

ดังนั้นทุนทางสังคมจึงไม่ใช่แนวคิดใหม่ แต่มีคุณค่าในการอธิบายและวิเคราะห์เพื่อให้สามารถรับรู้และช่วยในการวินิจฉัยสิ่งที่อาจผิดพลาดในบางชุมชน เมื่อได้รับการยอมรับว่าไม่มีทุนทางสังคมในชุมชนที่ไม่สมบูรณ์แล้วสามารถวางกลยุทธ์เพื่อส่งเสริมการพัฒนาทุนทางสังคมได้

ผลกระทบต่อนโยบายเศรษฐกิจสังคม

การรับรู้และเข้าใจทุนทางสังคมมีผลชัดเจนต่อรัฐบาลและหน่วยงานท้องถิ่นที่ต้องการสร้างนโยบายเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจสังคมในระดับท้องถิ่นอาจมีการพัฒนานโยบายที่ส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นรวมตัวกันและสร้างเครือข่ายทางสังคม การจัดตั้งองค์กรที่สมัครใจพร้อมกับแผนการซื้อขายแลกเปลี่ยนท้องถิ่น (LET) การให้คำปรึกษาการเป็นอาสาสมัครและอื่น ๆ จะมีส่วนช่วยโดยตรงในการสร้างทุนทางสังคมในท้องถิ่น สามารถสนับสนุนสถาบันและโปรแกรมที่ส่งเสริมความรู้สึกของชุมชนและช่วยให้เห็นคุณค่าร่วมกัน เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการเป็นเจ้าของทรัพย์สินสาธารณะเช่นศาลาหมู่บ้านและชุมชนศูนย์เป็นแนวทางปฏิบัติในการส่งเสริมการเติบโตของทุนทางสังคมในท้องถิ่น (หน่วยผลการดำเนินงานและนวัตกรรม, 2545)

ภาครัฐอาจพยายามสร้างทุนทางสังคมในท้องถิ่นด้วยแนวทางใหม่ ๆ ในการวางผังเมืองซึ่งนำผู้คนมารวมกัน ตัวอย่างเช่นการจำกัด การเข้าถึงยานพาหนะในละแวกใกล้เคียงขนาดเล็กและการสร้าง Cul-de-sacs จึงกระตุ้นให้ผู้อยู่อาศัยและบุตรหลานของผู้อยู่อาศัยมีปฏิสัมพันธ์บนท้องถนนมากขึ้น ตลอดจนการสร้างพื้นที่สาธารณะที่ผู้คนสามารถพบปะและสร้างความสัมพันธ์ได้

ในระดับภูมิภาคหรือระดับชาติการสนับสนุนองค์กรภาคที่สามและการสนับสนุนการทำงานร่วมกันผ่านพันธมิตรและฟอรัมจะช่วยเสริมสร้างทุนทางสังคม อาจมีการวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับโครงสร้างใหม่ที่สนับสนุนการพัฒนาทุนทางสังคมเช่นTime Banks และองค์กรภาคที่สามอื่น ๆ งานวิจัยนี้จะต้องติดตามอย่างใกล้ชิดโดยการสนับสนุนสำหรับองค์กรระดับชาติที่ทำให้องค์กรต่าง ๆ ติดต่อกันและส่งเสริมการสร้างเครือข่ายและการแลกเปลี่ยนระหว่างประเทศและระดับประเทศ

แม้ว่าภาคที่สามจะเป็นหน่วยงานที่โดดเด่น แต่ก็มีบทบาทการตระหนักถึงทุนทางสังคมสามารถช่วยรวมกันได้ ประการแรกจะต้องมีความชัดเจนและตกลงเกี่ยวกับค่าเฉพาะที่เกิดจากภาคค่าเหล่านี้สามารถเชื่อมโยงและเชื่อมโยงองค์กรใกล้เคียงที่เล็กที่สุดกับองค์กรร่วมที่ใหญ่ที่สุด ประการที่สองการให้การสนับสนุน

ฟอรัมระดับชาติและองค์กรเครือข่ายจะช่วยปรับปรุงการสร้างเครือข่ายและช่วยสร้างความไว้วางใจให้องค์กรต่าง ๆ ซึ่งในปัจจุบันเน้นย้ำถึงความแตกต่างสามารถเริ่มมองเห็นพื้นฐานร่วมกันที่รวมเข้าด้วยกัน

เมื่อความไว้วางใจพัฒนาขึ้นแล้วความช่วยเหลือซึ่งกันและกันและการทำงานร่วมกันจะตามมาประการที่สามจำเป็นต้องมีการวิจัยเพิ่มเติมเพื่อศึกษาวิธีการวัดทุนทางสังคมซึ่งอาจจะผ่านการขยายการบัญชีและการตรวจสอบทางสังคม ในที่สุดระดับของทุนทางสังคมในสังคมโดยทั่วไปจำเป็นต้องได้รับการตรวจสอบ หากเริ่ม

ลดหรือใช้เพื่อยกเว้นจะต้องดำเนินการตามขั้นตอนเพื่อตอบโต้สิ่งนี้เพื่อให้แน่ใจว่ามีการใช้ทุนทางสังคมเพื่อสร้างสังคมที่มีสุขภาพดีสมดุลและเท่าเทียมกัน ทุนทางสังคมในระดับสูงจะไม่บรรลุผลใด ๆ ต้องใช้โดยคนที่ทำงานผ่านองค์กรและโครงสร้างของตนในระยะสั้นผ่านภาคประชาสังคมไม่ต้องสงสัยเลยว่าทุนทางสังคมเป็นสิ่งสำคัญและเป็นสิ่งสำคัญเสมอมา แนวคิด. เมื่อความเข้าใจของเราเกี่ยวกับวิธีการทำงานและไม่ได้ผลในชุมชนชัดเจนขึ้นเราจึงตระหนักดีว่าสังคมประกอบด้วย การเชื่อมต่อมากพอ ๆ กับเงินทรัพยากรวัสดุและทรัพยากรมนุษย์

เอกสารอ้างอิง

- Baron, S., Field, J. and Schuller, T. (2000). *Social capital: A review and critique*. In Baron et al. (Eds.) *Social capital: Critical perspectives*. Oxford: Oxford University Press.
- Bourdieu, P. (1986). *The forms of capital*. in J. Richardson, ed., *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. Westport, CT. : Greenwood Press.
- Coleman, J. (1990) *Foundation of Social Theory*, Harvard University Press, Cambridge,MA.
- Jacobs, J. (1961). *The Death and Life of Great American Cities*. New York: Random House.
- Kelly, M. (1999). *Social Capital – making the links with community health*. Healthlines, June, 24–25.
- New Economics Foundation. (2000). *Prove It!: Measuring the Effect of Neighbourhood Renewal on Local People*. London: Groundwork, NEF.
- Performance and Innovation Unit, Cabinet Office, UK Government. (2002). *Social Capital: A Discussion Paper*. London: UK Government.

แนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานสำนักวัดป่าช้าป่ากแฮด

เมืองหาดทรายฟอง นครหลวงเวียงจันทน์ สปป. ลาว

A Guideline of The Insight Meditation Practice in The Center of Wat Pa
Champakhaed Hachaphong, Vientien City, in Lao People's Democratic Republic

บุญส่ง สิ้นธนอก¹ และ สมเดช นามเกต²

Boonsong Sinnok¹ and Sondech Namket²

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย^{1,2}

Mahachulalongkornrajavidyalaya University^{1,2}

บทคัดย่อ

แนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานสำนักวัดป่าช้าป่ากแฮด เมืองหาดทรายฟอง นครหลวงเวียงจันทน์ สปป. ลาว เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์การวิจัยคือ 1. เพื่อศึกษาหลักคำสอนเกี่ยวกับวิปัสสนากรรมฐานในคัมภีร์พระพุทธศาสนา 2. เพื่อศึกษาวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของสำนักวัดป่าช้าป่ากแฮด เมืองหาดทรายฟอง นครหลวงเวียงจันทน์ สปป. ลาว และ 3. เพื่อศึกษาผลกระทบของการปฏิบัติที่มีต่อผู้เข้าปฏิบัติในสำนักวิปัสสนากรรมฐานวัดป่าช้าป่ากแฮด เมืองหาดทรายฟอง นครหลวงเวียงจันทน์ สปป. ลาว

ผลการวิจัยพบว่า 1) หลักคำสอนเกี่ยวกับวิปัสสนากรรมฐานในคัมภีร์พระพุทธศาสนา คือ หลักมหาสติปัฏฐาน ประกอบด้วย กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เวทนानุปัสสนาสติปัฏฐาน จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน และธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ประกอบการสอนเพื่อให้บุคคลเกิดปัญญาพิจารณาตามที่ทรงแสดง จนรู้แจ้งเห็นจริงในธรรม บรรลุผลนิพพานพ้นจากทุกข์ที่สุด

2) วิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของสำนักวัดป่าช้าป่ากแฮด นครหลวงเวียงจันทน์ สปป. ลาว ปฏิบัติในสติปัฏฐาน 4 และอิงตามคัมภีร์วิสุทธิมรรคเป็นหลัก มีการเจริญสติกำหนดรู้รูปนามปัจจุบัน โดยเน้นการกำหนดรู้การเคลื่อนไหวในอริยาบถทั้งหลาย ให้เห็นรูปนาม ว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มิใช่ตัวตน โดยเน้นการปฏิบัติในห้องกรรมฐานมากกว่าการปฏิบัติรวมเป็นหมู่คณะ

3) ผลกระทบของการปฏิบัติที่มีต่อผู้เข้าปฏิบัติในสำนักวิปัสสนากรรมฐานวัดป่าช้าป่ากแฮด นครหลวงเวียงจันทน์ สปป. ลาว ผู้เข้าปฏิบัติมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่สามารถเข้าใจหลักธรรมสติปัฏฐาน 4 เข้าใจการเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงและดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างมีความสุข

คำสำคัญ: การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน, สำนักวัดป่าช้าป่ากแฮด

Abstract

This research aims to 1) to study the Buddhist concept of Vipassana, the practical quintessence of the teaching of the Buddha, in Theravada Buddhism 2) to study Vipassana Meditation Practice process at Wat Pa Sampakhad, Hadsaifong Village, Vientiane Lao PDR. and 3) to study the positive influences and advantages of Vipassana Meditation Practice at Wat Pa Sampakhad Meditation Center to the meditators. The research utilizes a qualitative method and area-based study which collected and complied data by documentary review, participatory observation and in-depth interview.

The research findings emerged as follow:

1) As the Buddhist concept of Vipassana, The Satipatthana or the Four Foundations of Mindfulness have been emphasized as the one and only way for the purification of beings. The discourse describes various meditation objects classified into four groupings. These are to be applied to develop mindfulness of things as they really are. They are: Kayanupassana Satipatthana: Body Contemplation, Vedananupassana Satipatthana: Feeling contemplation, Cittanupassana Satipatthana: Consciousness Contemplation, Dhammanupassana Satipatthana: Mental Object Contemplation.

2) Vipassana meditation: the development of insight, at Wat Pa Sampakhad Meditation Center, Hadsaifong Village, Vientiane, Lao PDR. is mainly based on the Four Foundations of Mindfulness as mentioned in the Satipatthana Sutta and The Visuddhimagga text. These are to be applied to develop mindfulness of things as they really are. One can learn and practice Vipassana Meditation in class at Wat Pa Sampakhad Meditation Center.

3) With engaging in Vipassana Meditation at Wat Pa Sampakhad Meditation Center, the mediators do not only gain knowledge on the Buddha's teachings: Satipatthana Sutta, realize the realization of the nature of existence but can enhance their consciousness and get a decent life quality also. Besides, Vipassana Meditation have been shown to positively affect quality of life, empowers community capacity for self-reliance, particularly generate faith, wisdom and knowledge as immunity against changes within communities.

Keywords: Vipassana Meditation Practice, Wat Pa Sam Pak Had

บทนำ

สังคมปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงของข้อมูลข่าวสาร และเทคโนโลยีมากมายที่ส่งผลให้การดำเนินชีวิตของประชาชนทั่วโลกต้องมีการปรับตัวให้ทันการเปลี่ยนแปลงเพื่อก้าวให้ทันโลกแห่งความเป็นจริง และโลกออนไลน์ จึงมีการแบ่งแยกของประชาชนผู้ที่ตามทันและตามไม่ทันอันส่งผลให้เกิดความทุกข์ เพราะการที่ก้าวไม่

ทันการเปลี่ยนแปลง การหาทางออกของปัญหาเพื่อที่จะทำให้เข้าใจโลกในสังคมปัจจุบันบางครั้งคือการเข้าวัด เพื่อที่จะเป็นการศึกษาหลักธรรมเรียนรู้และปฏิบัติธรรมเพื่อที่จะเป็นการเข้าใจชีวิตที่ดีมากยิ่งขึ้นด้วยการเข้าวัด ปฏิบัติธรรมปฏิบัติกัมมัฏฐาน ซึ่งเป็นวิธีการที่จะเป็นการเรียนรู้การดำเนินชีวิตบนหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนา คือทางสายกลางที่สร้างความสุขที่แท้จริงในการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน กัมมัฏฐานคือที่ตั้ง แห่งการงานของจิต หมายถึง การเอาจิตไปผูกหรือไปพิจารณาสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพื่อให้จิตเกิดความสงบและเห็น แจ่มตามความเป็นจริง ซึ่งจุดมุ่งหมายของการปฏิบัติกัมมัฏฐานก็คือเพื่อชำระจิตใจของผู้ปฏิบัติให้มีความ บริสุทธิ์ หมดจด จนกระทั่งบรรลุถึงพระนิพพาน อันเป็นจุดหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา (พระศรีวรญาณ วิ, 2554) การปฏิบัติกัมมัฏฐานในทางพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทนั้น มีความเชื่อมั่นและให้การยอมรับแนวการ ปฏิบัติกัมมัฏฐาน ตามที่ปรากฏหลักฐานในพระไตรปิฎก และอรรถกถาว่าเป็นวิธีการที่ถูกต้องตามหลักคำสอน ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สามารถที่จะทำให้ผู้ปฏิบัติตามแนวทางนี้ได้พัฒนาตนเองจากระดับที่เป็น ปุถุชนธรรมดากลายเป็นพระอริยบุคคล (พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต), 2532) ในอุดมคติของพระพุทธศาสนา การปฏิบัติกัมมัฏฐานในพระพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น 2 อย่าง คือสมถกัมมัฏฐานได้แก่ กัมมัฏฐานที่เป็นอุบาย เพื่อทำความสงบใจจิตจดจ่ออยู่กับอารมณ์ใดอารมณ์หนึ่งอย่างแน่วแน่และวิปัสสนากัมมัฏฐาน ได้แก่ กัมมัฏฐานที่เป็นอุบายเพื่อทำความรู้แจ้งเห็นจริงในกองสังขาร กัมมัฏฐานทั้ง 2 ประเภทนั้น มีสิ่งสำหรับให้จิต เข้าไปยึดหรือเข้าไปกำหนดเรียกว่าอารมณ์กัมมัฏฐาน มีความแตกต่างกัน คือ สมถกัมมัฏฐาน มีอารมณ์ 40 อย่าง ส่วนวิปัสสนากัมมัฏฐาน มีขั้น 5 อย่างตนะ 12 ธาตุ 18 เป็นต้น เป็นอารมณ์ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2538) สรุปได้ว่า กัมมัฏฐานเป็นวิธีปฏิบัติตามแนวทางพระพุทธศาสนา เป็นการฝึกหัดจิตใจ หรือการอบรมจิตใจเพื่อให้เกิดความสงบและให้เกิดปัญญา การปฏิบัติธรรมจึงเป็นการพัฒนาจิตใจให้มีความ มั่นคงเพื่อการดำรงชีวิตให้มีความสุข (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2551) และความสุขที่ได้รับนั้นก็เป็ นความสุขที่เที่ยงแท้และยั่งยืน ต้องอาศัยความเข้าใจ การฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความรู้ และเข้าใจในสิ่งทั้งหลาย ตาม ความเป็นจริงจนกว่าจะหลุดพ้น มีจิตใจเป็นอิสระ ผ่องใส เบิกบานด้วยปัญญา รู้เท่าทันความเป็นไป ของโลกและชีวิตจนทำให้จิตใจเป็นอิสระข้ามพ้นความทุกข์ปราศจากปัญหาถึงความเป็นอิสระโดย สมบูรณ์

สำนักวัดป่าช้าปากแสด เมืองหาดทรายฟอง นครหลวงเวียงจันทน์ สปป. ลาว เป็นสำนักวิปัสสนา กรรมฐานที่อยู่ท่ามกลางชุมชนเกษตรกรรมและชุมชนเมืองที่ประชาชนทั้งหมดของพื้นที่นับถือพระพุทธศาสนา เป็นศาสนาหลักมีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 เป็นรูปแบบการปฏิบัติของทางวัดที่เป็น รูปแบบเพื่อให้ประชาชนที่มีความสนใจเข้ามาศึกษา เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เข้าใจยากให้ เข้าใจง่าย เพราะในสภาวะสังคมปัจจุบันที่เห็นประชาชนทั้งจากภายในเมืองใหญ่ที่มีปัญหาความไม่สมหวังในการ ดำเนินและใช้ชีวิตเข้ามาพึ่งพิงธรรมเทศนา ทำบุญ ร่วมกิจกรรมของทางสำนัก จากการสอบถามและรับฟัง ปัญหาของผู้ที่เข้ามาสำนักโดยภาพรวมจะเห็นปัญหาของความทุกข์ที่เกิดขึ้นกับผู้เข้ามาปฏิบัติที่หลากหลาย เช่น การโดนเอารัดเอาเปรียบเพราะความเห็นแก่ตัวของคนบางกลุ่มทำให้การดำเนินชีวิตขาดหลักธรรมที่แท้จริง การเข้าวัดเพื่อต้องการสร้างภาพโดยที่ไม่อยากเข้า การที่ไม่สมหวังในเรื่องของความรัก ความผิดหวังต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งเมื่อผู้ที่มีปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้เข้ามาสำนักเพื่อที่จะเป็นการสร้างบุญ ทำความดี เข้าใจหลักธรรม เข้าใจ

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน ด้วยการเรียนรู้ธรรมชาติของมนุษย์ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อที่จะเป็นการปลูกศรัทธาที่แท้จริงต่อพระพุทธศาสนาก่อนที่จะเข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานให้เข้าใจวิธีการดำเนินชีวิตตามคำสอนของพระพุทธเจ้าหรือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้เมื่อเสร็จสิ้นตามกระบวนการของทางสำนักกลับเข้าสู่สังคมจะเกิดการดำรงชีวิตอย่างมี ศีล สมาธิ มีปัญญาที่จะอยู่เหนือความทุกข์ มีความสุขในการดำเนินและใช้ชีวิตอย่างมีความสุข

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษา แนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานสำนักวัดป่าช้าปากแสด เมืองหาดทรายฟอง นครหลวงเวียงจันทน์ สปป. ลาว เพื่อที่จะได้ศึกษาหลักคำสอนเกี่ยวกับวิปัสสนากรรมฐานในคัมภีร์พระพุทธศาสนา และเพื่อที่จะศึกษาวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของสำนักวัดป่าช้าปากแสด เมืองหาดทรายฟอง นครหลวงเวียงจันทน์ สปป. ลาว ที่จะใช้เป็นแนวทางในการได้รวบรวมวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่ถูกต้องตามคำสอนพระพุทธเจ้า และวิธีปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของทางสำนักเพื่อการพัฒนามีผลกระทบของการปฏิบัติที่มีต่อผู้เข้าปฏิบัติในสำนักวิปัสสนากรรมฐานวัดป่าช้าปากแสด เมืองหาดทรายฟอง นครหลวงเวียงจันทน์ สปป. ลาว ให้ได้รับการศึกษาเรียนรู้หลักธรรมที่ใช้ในการปฏิบัติธรรมวิปัสสนากรรมฐานให้เกิดการบูรณาการกับการดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขเพื่อที่จะเป็นการนำเสนอการศึกษาเรียนรู้หลักธรรมในการดำเนินชีวิตที่จะเป็นเข้าใจชีวิตที่แท้จริงอันจะเป็นการใช้ชีวิตให้เกิดประโยชน์สูงสุดสำหรับตัวเองและพระพุทธศาสนาให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักคำสอนเกี่ยวกับวิปัสสนากรรมฐานในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของสำนักวัดป่าช้าปากแสด เมืองหาดทรายฟอง นครหลวงเวียงจันทน์ สปป. ลาว
3. เพื่อศึกษาผลกระทบของการปฏิบัติที่มีต่อผู้เข้าปฏิบัติในสำนักวิปัสสนากรรมฐานวัดป่าช้าปากแสด เมืองหาดทรายฟอง นครหลวงเวียงจันทน์ สปป. ลาว

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพและลงภาคสนาม มีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary sources) คือ พระไตรปิฎกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี พุทธศักราช 2539 ประกอบไปด้วย คัมภีร์พระไตรปิฎก พระสูตรตันตปิฎก พระอภิธรรมปิฎก ปกรณวิเสส อรรถกถาพระวินัยปิฎก อรรถกถาพระสูตรตันตปิฎก อรรถกถาพระอภิธรรมปิฎก อรรถกถาปกรณ์วิเสส
2. รวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ แหล่งข้อมูล หนังสือ ตำรา เอกสาร ที่มีผู้ประพันธ์เกี่ยวกับประวัติของพระธาตุ เว็บบไซต์ ตลอดจนงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและจำเป็นต่อการวิจัย ที่มีความสัมพันธ์กับวิธีการแนวคิดการปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนาในสำนักปฏิบัติต่าง ๆ ทั้งภายในประเทศลาว และต่างประเทศ เพื่อที่จะเป็นการศึกษา ความเหมือนและความต่าง ข้อดี และข้อเสียของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานว่าเป็น

อย่างไร เพื่อที่จะเป็นแนวคิด และทฤษฎี ในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน การศึกษา การเรียนรู้ ที่จะส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองต่อไป

3. **เรียบเรียงข้อมูล** ได้แก่การนำเอาข้อมูลทั้งสามส่วนที่ค้นคว้าได้จากข้อมูลปฐมภูมิคือพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีพุทธศักราช 2539 และอรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ ตำรา เอกสาร รายงานการวิจัย บทความทางวิชาการ และเอกสารสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ที่มีความสัมพันธ์ ที่เกี่ยวข้องและจำเป็นต่อการวิจัย นำมาเรียบเรียงให้เป็นไปตามลำดับขั้นของวัตถุประสงค์ทั้งสามข้อที่ตั้งไว้เพื่อทำการวิจัยในครั้งนี้ การลงพื้นที่เพื่อศึกษารูปแบบของการปฏิบัติของทางวัดป่าช้าปากแฮด เมืองหาดทรายทอง นครหลวงเวียงจันทน์ สปป. ลาว ที่ประกอบไปด้วยหนังสือ สื่อการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของทางวัด และข้อมูลการสัมภาษณ์ แล้วจึงนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานภาคสนาม มาทำการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยแล้วจำแนกเป็นองค์ความรู้จากการวิจัย แล้วทำการสรุปผลการวิจัย และอภิปรายผลการวิจัย

กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลหลัก ในการวิจัยภาคสนาม เป็นขั้นตอนเก็บข้อมูล โดยการเลือกจากประชากรกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 25 รูป/คน ที่มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ตามแนวทางการปฏิบัติกรรมฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และวัตถุประสงค์ของทางปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานสำนักวัดป่าช้าปากแฮด เมืองหาดทรายทอง นครหลวงเวียงจันทน์ สปป. ลาว โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ปลายเปิด เพื่อที่จะได้คำตอบจากคำถามที่หลากหลายองค์ความรู้ ของผู้ให้ข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แนวทางการสัมภาษณ์ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้แบบการสัมภาษณ์ปลายเปิดเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ดังนี้ 1. ผู้วิจัยสร้างแบบสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์แล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษา 2. นำแบบสัมภาษณ์ที่แก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา 3. นำแบบสัมภาษณ์เสนอผู้ทรงคุณวุฒิ 5 รูป/คน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสัมภาษณ์ 4. นำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ และ 5. นำแบบสัมภาษณ์ไปใช้ในการวิจัยเมื่อได้แบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ ก็จะใช้แบบสัมภาษณ์ในการลงพื้นที่การวิจัย โดยการใช้เครื่องมือประกอบการสัมภาษณ์ คือ หนังสือขออนุญาตในการสัมภาษณ์ที่มหาวิทยาลัยเป็นผู้ออกให้ เพื่อให้ผู้ที่ให้ข้อมูลยินยอมให้สัมภาษณ์ เช่น การถ่ายภาพนิ่ง การบันทึกวีดีโอ การบันทึกเสียง เป็นต้น ก็จะมีเครื่องมือ คือ กล้องบันทึกภาพ โทรศัพท์ เครื่องบันทึกเสียง ประกอบในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้ 1. ผู้วิจัยขอหนังสือขออนุญาตในการทำวิจัยจากบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย เพื่อลงพื้นที่ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานสำนักวัดป่าช้าปากแฮด เมืองหาดทรายทอง นครหลวงเวียงจันทน์ สปป. ลาว 2. ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ ไปสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 25 ฉบับ โดยการบันทึกภาพบันทึกวีดีโอ และบันทึกเสียง และรับคืนมาด้วยตนเอง และ 3. เมื่อได้แบบสัมภาษณ์มา รวมทั้งข้อมูลการ

สัมภาษณ์ที่ได้บันทึกจากการ บันทึกเสียง และวิดีโอ จำนวน 25 ฉบับ ถือว่าเป็นแบบสัมภาษณ์ที่สมบูรณ์แล้ว นำมารวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์ 3 ข้อ

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. นำข้อมูลที่ได้จากการทำการสัมภาษณ์ที่เป็นเอกสารสัมภาษณ์ การบันทึกเสียง การบันทึกภาพ ทำการจัดหมวดหมู่โดยใช้วัตถุประสงค์ของการวิจัยแบบออกเป็นประเด็นของการศึกษา เช่นประเด็นที่ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ตรงกัน และแตกต่างกัน เป็นข้อมูลสารสนเทศ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานภาคสนาม
2. นำประเด็นวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อ ของการวิจัยมาเป็นตัวกำหนดในการวิเคราะห์ข้อมูลให้ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยแต่ละข้อ แต่ละด้านของการวิจัย
3. จำแนกองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาในแต่ละบทตามลำดับ และจำแนกองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาภาคสนาม มาสรุปเป็นองค์ความรู้ของการวิจัย เป็นประเด็นที่มีความสำคัญและตอบปัญหาของการวิจัย
4. สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยนำเสนอสาระสำคัญของการวิจัยมาสรุปโดยการพรรณนา
5. นำผลสรุปของการวิจัยมาสู่การอภิปรายผลการวิจัยเพื่อที่จะได้เข้าใจการเชื่อมโยงรูปแบบของการวิจัย แนวคิดทฤษฎีของการวิจัย งานเขียนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีความสัมพันธ์กันกับเรื่องที่ทำกรวิจัยให้เกิดองค์ความรู้ของการวิจัยเพื่อที่จะได้นำไปใช้ให้เกิดผลประโยชน์ได้ง่ายและครอบคลุมของการวิจัย
6. จัดทำข้อเสนอแนะของการวิจัยโดยแบบออกเป็นข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้ และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป ซึ่งอาจมีบางประเด็นที่ไม่สมบูรณ์ในการวิจัยครั้งนี้ เพื่อที่จะได้ศึกษาทำการวิจัยในครั้งต่อไป

ผลการวิจัย

หลักคำสอนเกี่ยวกับวิปัสสนากรรมฐานในคัมภีร์พระพุทธศาสนา คือการสอนให้ปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน 4 เป็นหลัก ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการสอนวิปัสสนาภาวนาโดยเน้นอานุสาสนีปาฏิหาริย์เป็นสำคัญ โดยทรงใช้วิธีในการสอนวิปัสสนาภาวนา ประกอบด้วย

1. กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน มี 5 แบบคือ 1) การกำหนดลมหายใจเข้าออกการพิจารณาลมหายใจเข้าออก 2) กำหนดอิริยาบถใหญ่และอิริยาบถย่อย นอกจากการกำหนดอาการของอวัยวะแล้ว ผู้ปฏิบัติยังจะต้องกำหนดรู้อาการที่ปรากฏทั้งหลายอื่นอีกด้วย 3) พิจารณาอาการ 32 อาการ 32 ซึ่งมีอยู่ในร่างกาย ได้แก่ อวัยวะส่วนต่าง ๆ มี ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก ม้าม หัวใจ ตับ พังผืด ไต ปอด ไล่ใหญ่ ไล่ย่อย อาหารใหม่ อาหารเก่า มันทมอ ดิ เสลด น้ำเหลือง เลือด เหงื่อ มันข้น น้ำตา น้ำมูก เหลว น้ำลาย น้ำมูก ไขข้อ และน้ำมูตร ในการพิจารณาอาการ 32 นี้ ให้พิจารณาลักษณะของอาการนั้น ๆ ให้เห็นว่าเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และไม่ใช่อัตตา 4) พิจารณาธาตุทั้ง 4 ในร่างกาย ธาตุทั้ง 4 คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ และธาตุ และ 5) พิจารณาศพ ศพนี้ มีลักษณะแตกต่างกัน แล้วแต่ที่ไว้ไว้หรือห่อหุ้ม ดลอดจนเป็นกระดูกและเอ็น รวม 9 ชนิด ในการพิจารณา จะต้องใช้สติพิจารณาเปรียบเทียบกับกายของเราว่า จะต้องเน่าเปื่อยไปอย่างนั้นเป็นธรรมดา เป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และไม่ใช่อัตตา

2. เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน การใช้สติกำหนดรู้อาการของเวทนา ซึ่งเรียกว่า เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือการกำหนดรู้ในเมื่อสุขหรือทุกข์กำลังเกิดขึ้นว่า สุขหรือทุกข์อย่างไร หรือเมื่อรู้สึกที่ไม่สุขไม่ทุกข์ก็รู้ชัดแก่ใจ หรือสุขหรือทุกข์เกิดขึ้นจากอะไรเป็นมูลเหตุ เช่น เกิดจากเห็นรูป หรือได้ยินเสียง หรือได้กลิ่น หรือได้สัมผัส หรือได้สัมผัส กิริยชัดแจ้ง หรือเมื่อรู้สึกเจ็บหรือปวดหรือเมื่อย หรือเสียใจ แค้นใจ อึดใจ ฯลฯ ก็มีสติกำหนดรู้ชัดว่า กำลังรู้สึกเช่นนั้นอยู่

3. จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน การใช้สติกำหนดรู้อาการที่ปรากฏทางวิญญาณชั้น ซึ่งเรียกว่า จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือการกำหนดรู้จิตมีอารมณ์อย่างไร เช่นเมื่อจิตมีราคะ โทสะ โมหะ ความหดหู่ ความฟุ้งซ่าน ความสงบ ความไม่สงบ ฯลฯ ก็รู้ชัดว่าจิตมีอารมณ์อย่างนั้น ๆ ตามความเป็นจริง

4. ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ได้แก่การใช้สติกำหนดรู้อาการที่ปรากฏทางสังขารชั้น คือความคิดนึก และสัญญาชั้น คือความจำได้หมายรู้ กล่าวคือเมื่อเราคิดอะไรอยู่ก็ต้องกำหนดว่าคิดอะไรอยู่ หรือเมื่อเกิดความพอใจรักใคร่ ความพยายาม ความหดหู่ท้อถอย ความฟุ้งซ่าน รำคาญใจ หรือความล่งเลงสงสัย ซึ่งเรียกว่า นิรวณ ก็ต้องกำหนดรู้ ได้สัมผัสหรือได้ถูกต้องสิ่งของ ก็ต้องกำหนดรู้ทันที หรือเมื่อเกิดความไม่พอใจ ความละอาย ความเมตตา ความคิด ความเห็น ความโลภ ความโกรธ ความริษยา ฯลฯ ก็กำหนดรู้เช่นเดียวกันตามความเป็นจริง

เมื่อจะกล่าวโดยสรุปแล้ว สติปัฏฐานนี้มีใช้อะไรอื่นนอกจากการใช้สติกำหนดรู้อยู่ทุกขณะว่า ในขณะที่หนึ่ง ๆ นั้น เรากำลังมีความรู้สึกนึกคิดอย่างไรหรือกำลังทำอะไรอยู่ ทั้งนี้ กำหนดกันเฉพาะในปัจจุบันเท่านั้น ไม่พิจารณาย้อนไปถึงการกระทำหรืออิริยาบถ หรือความรู้สึกนึกคิด ในอดีตที่ล่วงไปแล้ว ไม่ว่าจะช้านานหรือเร็วเพียงใด แม้ในวินาทีที่ล่วงไปแล้วก็ไม่ให้คำนึงถึง และไม่ให้พิจารณาล่วงหน้าถึงการกระทำ หรืออิริยาบถ หรือความรู้สึกนึกคิดในอนาคตที่ยังมาไม่ถึง ตามปกติมนุษย์เราไม่เคยได้ใช้สติกำหนดถึงสิ่งที่กำลังเกิดอยู่ในปัจจุบันมาก่อน แต่ชอบกำหนดสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วหรือที่อาจจะเกิดขึ้น คือพิจารณาแต่อดีตและอนาคต แต่ในการชำระใจให้บริสุทธิ์นี้พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ใช้สติกำหนดถึงสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบันเท่านั้น เพราะฉะนั้น ทฤษฎีนี้จึงได้ชื่อว่า ปัจจุบันธรรม

วิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของสำนักวัดป่าช้าปากแสด เมื่อหาทรายฟอง นครหลวงเวียงจันทน์ สปป. ลาว เป็นไปตามหลักการปฏิบัติในสติปัฏฐาน 4 และอิงตามคัมภีร์วิสุทธิมรรคเป็นหลัก มีการเจริญสติกำหนดรู้รูปนามปัจจุบัน โดยเน้นการกำหนดรู้การเคลื่อนไหวในอิริยาบถทั้งหลาย ให้เห็นรูปนาม ว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มิใช่ตัวตน โดยเน้นการปฏิบัติในห้องกรรมฐานมากกว่าการปฏิบัติรวมเป็นหมู่คณะ มีการสอบอารมณ์เพื่อแก้ไขสภาวะอารมณ์ต่าง ๆ เป็นระยะตามความเหมาะสมและอินทรีย์ของผู้ปฏิบัติแต่ละบุคคล เพื่อให้ผู้ปฏิบัติได้รู้แจ้งเห็นจริงในสภาวะธรรมของรูปนามความเป็นจริง คลายความยึดมั่นถือมั่น สามารถพาตนเข้าถึงมรรคผลได้ ซึ่งแนวทางนี้ได้รับการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบันและได้รับความสนใจจากบรรดาพุทธบริษัทชาวลาว หันมาสนใจเรียนรู้และปฏิบัติกันมากขึ้นเรื่อย ๆ และพัฒนาเป็นองค์กรเพื่อขยายผลสู่ระดับชาติและนานาชาติต่อไป

ผลกระทบของการปฏิบัติที่มีต่อผู้เข้าปฏิบัติในสำนักวิปัสสนากรรมฐานวัดป่าช้าปากแสด เมืองหาดทรายฟอง นครหลวงเวียงจันทน์ สปป. ลาว 1) พัฒนาคุณภาพชีวิตด้านบุคคล การดูแลตนเอง ใส่ใจตนเอง ทุกการ

กระทำทุกคำพูด เพื่อให้เกิดปัญหาน้อยที่สุดในสังคม และ ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน 2) ประโยชน์ และ คุณค่าทางด้านกาย เป็นการพัฒนาพฤติกรรม (ศีล) เพื่อกำจัดกิเลสอย่างหยาบ (อวิดีกมะกิเลส) เป็นการพัฒนาความสัมพันธ์ของบุคคลกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (กายภาวนา) เพื่อประโยชน์สุขในการอยู่ร่วมกันกับเพื่อนมนุษย์ในสังคม 3) พัฒนาคุณภาพชีวิตด้านครอบครัว เป็นครอบครัวที่มีคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิต 4) ประโยชน์ และ คุณค่าทางด้านจิตใจ ทำให้ผู้ปฏิบัติมีจิตใจผ่องใส มั่นคง หนักแน่น มากขึ้นกว่าเดิม ทำให้เป็นคนมีอารมณ์เยือกเย็น สดชื่น ผ่องใสกว่าจิตปกติธรรมดา ทำให้อยู่กับหมู่คณะอย่างปกติสุข และ ทำกิจการงานต่าง ๆ ได้ดีขึ้น ไม่ค่อยผิดพลาดเพราะมีสติดีขึ้นมีจิตใจ สงบเย็น ความคิดก็ปลอดโปร่ง คิดแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น มีความเห็นแก่ตัวน้อยลง และ แก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่จะก่อให้เกิดความเดือดร้อนวุ่นวายในชีวิตได้อย่างใจเย็นด้วยวิธีที่ถูกต้อง ทำงานได้ดีมาก ไม่ค่อยผิดพลาด เพราะสติสมบูรณ์มากขึ้น 5) พัฒนาคุณภาพชีวิตด้านสังคม เป็นการเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงไม่สร้างความแตกแยกทางสังคม และ 6) ประโยชน์ และ คุณค่าทางด้านปัญญา ที่เกิดขึ้นกับตน เช่น ความโกรธ ความโลภ ความเห็นแก่ตัว ความอิจฉาริษยา ความฟุ้งซ่าน เมื่อเข้าใจแล้วความยึดมั่นหลงใหลในตัวตนของเราก็จะลดน้อยลงส่งผลให้มีสัมมาทิฐิ

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง แนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานสำนักวัดป่า ชำปอกแฮด เมืองหาดทรายฟอง นครหลวงเวียงจันทน์ สปป. ลาว งานวิจัยนี้พบว่า วิธีการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท เป็นการปฏิบัติตามหลักสติปัฏฐาน 4 คือ การพิจารณา กาย เวทนา จิต ธรรม ใช้วิธีการเจริญสติพิจารณา กายโดยใช้สติกำหนดรู้อาการ โดยมีรูปนามเป็นอารมณ์ จนประจักษ์แจ้งในพระไตรลักษณ์ซึ่งมีการปฏิบัติอยู่ 4 รูปแบบ คือมีรูปแบบที่มีการเจริญสมถภาวนานำหน้า การเจริญวิปัสสนานำหน้าการปฏิบัติทั้งสมถะและวิปัสสนาควบคู่กันไป และการพิจารณาความทุกข์ในธรรมเป็นอารมณ์โดยผู้ปฏิบัติต้องถึงพร้อมด้วยสติ สัมปชัญญะและมีความเพียรเพียรกิเลส หมั่นสังเกตและปรับอินทรีย์ของตนให้พอดีอยู่เสมอ เพราะการปฏิบัติวิปัสสนาตามแนวสติปัฏฐาน 4 เป็นวิธีการเดียวที่ทำให้เกิดการรู้แจ้งในอริยสัจ 4 หรือเรียกอีกชื่อว่า อริยมรรคมีองค์ 8 ซึ่งเป็นปัจจัยให้เกิดวิปัสสนาญาณ และส่งผลไปสู่การบรรลุมรรคญาณผลญาณ และนิพพาน ผู้ที่ปรารถนาความเพียร มีสติกำหนดรู้รูป นามตามความเป็นจริง ไม่ลดละ ย่อมเข้าถึงความเป็นอริยบุคคลได้ในปัจจุบันชาติถึงแม้มีอาจเข้าถึงได้ก็ย่อมมีอุปนิสัยติดติดตามไปภายหน้า ที่สอดคล้องกับ พระธรรมวโรดม วิปัสสนา หมายถึง ปัญญาที่เห็นสังขตธรรมหรือรูปนาม โดยอาการต่าง ๆ มีความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวตน (พระธรรมวโรดม, 2550, น. 263.) และพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายของ ภาวนา ไว้ว่า เป็นคำภาษาไทยที่ยกมาจากภาษาบาลี เป็นคำนาม หมายถึง การทำให้มีขึ้นให้เป็นขึ้นทางจิตใจ เป็นกิริยา หมายถึง การสำรวมใจให้แน่วแน่เป็นสมาธิ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546)

วิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของสำนักวัดป่าชำปอกแฮด เมืองหาดทรายฟอง นครหลวงเวียงจันทน์ สปป. ลาว เป็นหลักสูตรการสอนมีโครงสร้างหลักสูตรที่ประยุกต์ตามวิถีชีวิตตามบุคคลผู้เข้ามาศึกษาปฏิบัติ

โดยแบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ หลักสูตรการปฏิบัติวิปัสสนาสำหรับนักบวช และหลักสูตรสำหรับฆราวาส ส่วนของนักบวช หรือพระภิกษุ สามเณร จะเน้นการศึกษาพระอภิธรรมเป็นเบื้องต้น เพื่อให้สามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติวิปัสสนา สามารถกำหนดรู้รูปนามขั้น 5 โดยความเป็นรูป นามปัจจุบันได้อย่างถูกต้อง ไม่ผิดเพี้ยนไปจากปรมาตมธรรมเพื่อที่จะเป็นการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของพระภิกษุสามเณรส่วน ที่จะเป็นการทำ ความเข้าใจโครงสร้างและรูปแบบของหลักหลักสติปัฏฐาน 4 คือ การพิจารณา กาย เวทนา จิต ธรรม ที่มีการสร้างความเข้าใจทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เพื่อที่จะเป็นการเรียนรู้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและวิธีการปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าสืบต่อไป ส่วนฆราวาสนั้น จะเป็นการปฏิบัติวิปัสสนาที่ประกอบด้วยการเข้ามาฟังธรรมเทศนาเรื่องหลักธรรมในการดำเนินชีวิตเพื่อที่จะเป็นคติที่ดีในการดำเนินชีวิตและเป็นการสร้างศรัทธาให้ถึงพระพุทธเจ้า และการปฏิบัติธรรมตามโปรแกรมของทางวัดที่มีระยะเวลา 3 วัน 7 วันตามความสะดวกของผู้เข้ามาปฏิบัติโดยใช้หลักสติปัฏฐาน 4 คือ การพิจารณา กาย เวทนา จิต ธรรม ด้วยการปฏิบัติ การภาวนา ที่มีความสอดคล้องกับ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ที่ได้อธิบายการภาวนา ไว้ว่า หมายถึง การเจริญหรือการฝึกสมาธิในขั้นต่าง ๆ ได้แก่ 1) บริกรรมภาวนา คือ การบริกรรม ในการฝึกสมาธิขั้นเตรียมความพร้อม 2) อุปจารภาวนา คือ ขั้นจวนเจียน ฝึกสมาธิจนเข้าถึงอุปจารสมาธิ 3) อัปปนาภาวนา คือ ขั้นแน่วแน่ว จิตเข้าถึงอัปปนาสมาธิ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2558) ที่เป็นการการอบรมจิตเพื่อให้เกิดกุศลขึ้นกับจิตใจ ด้วยความพากเพียรจดจ่อต่อเนื่อง ทั้งด้วยอุบายสงบใจและอุบายให้เกิดปัญญา สามารถประจักษ์แจ้ง ในสภาวะธรรม มีผลทำให้เกิดเป็นฌาน สมาธิและเป็นมรรคผล นิพพานในที่สุด (ขุนสรพกิจโกศล, 2537)

ผลกระทบของการปฏิบัติที่มีต่อผู้เข้าปฏิบัติในสำนักวิปัสสนากรรมฐานวัดป่าช้าปากแสด เมืองหาดทรายฟอง นครหลวงเวียงจันทน์ ประกอบด้วยหลายด้าน ขอบเขตของการปฏิบัติ กรรมฐานแบ่งออกเป็นหมวดต่าง ๆ ซึ่งในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงการปฏิบัติตามสติปัฏฐาน 4 ไว้ว่า ภิกษุในธรรมวินัยนี้มี กาย เวทนา จิต ธรรม 4 อย่างนี้ จึงเรียกว่า สติปัฏฐาน 4 (พุทธทาสภิกขุ, 2535) ประโยชน์ และ คุณค่าทางด้านกาย เป็นการพัฒนาพฤติกรรม (ศีล) เพื่อกำจัดกิเลสอย่างหยาบ (อริตักกมะกิเลส) เป็นการพัฒนาความสัมพันธ์ของบุคคลกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (กายภาวนา) เพื่อประโยชน์สุขในการอยู่ร่วมกันกับเพื่อนมนุษย์ในสังคม เช่น เว้นการลักทรัพย์ ฆ่าสัตว์ ประพฤติผิดในกามคุณ เป็นต้น ศีลภาวนาเป็นหลักปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคล ครอบครัวยุคนั้น สังคม รู้จักแบ่งปัน สงเคราะห์ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตั้งใจปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม ไม่ฝ่าฝืน เว้นจากอบายมุขและสิ่งมอมเมาทั้งหลาย ไม่ทำตนเองและบุคคลอื่นให้เดือดร้อน เป็นการฝึกตนให้สามารถอยู่ร่วมกับบุคคลอื่น ในสังคมที่มีหลากหลายพฤติกรรม ได้อย่างมีความสุขไม่มีปัญหาเป็นการฝึกนิสัยในการพิจารณาเสพสิ่งบริโภคนิยม 4 และ สื่อข้อมูลต่าง ๆ ให้เกิดคุณประโยชน์แก่ร่างกาย และ จิตใจ ให้รู้จักความพอดี ความพอประมาณในการแสวงหาปัจจัย 4 ประโยชน์ และ คุณค่าทางด้านจิตใจ ตามหลักการในทางพระพุทธศาสนาของเราแล้วสรรพสิ่งที่เกิดขึ้นในโลกล้วนเป็นไปตามหลักกฎไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ไม่มีอะไรที่นานหลงไหล น่ารปรารถนา หากใครหลงเข้าไปยึดมั่นด้วยอำนาจของ อวิชชา ก็เกิดทุกข์ พระพุทธเจ้าทรงสอนให้หลุดพ้นจากอำนาจกิเลส ตัณหาอุปาทาน มาณะ ทิฏฐิ นั้นโดยใช้ ศีล สมาธิ และ ปัญญา ในการปฏิบัติเบื้องต้นจากนั้นแล้วลงมือปฏิบัติกรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 เพราะว่าหลักธรรมทุกหมวดมี

ความสัมพันธ์กันและกันตามหลักปฏิจลสัมปบาทการปฏิบัติกรรมฐานเป็นการพัฒนาจิต ให้เข้มแข็ง ให้ควรค่าแก่การทำงาน ในการประกอบกิจการต่าง ๆ ถ้าทำด้วยความมี สติสัมปชัญญะ อยู่เสมอก็เชื่อว่าเจริญกรรมฐานไปในตัวสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ประโยชน์ และ คุณค่าทางด้านปัญญา ผู้เจริญกรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 ประกอบด้วย สติสัมปชัญญะ กำหนดรู้พิจารณาสภาวธรรมที่เกิดเฉพาะหน้าอย่างต่อเนื่องแล้ว วิปัสสนาญาณ จะเริ่มพัฒนาและคมชัดขึ้นตามลำดับ โดยประจักษ์แจ้งชัดแก่ผู้เจริญกรรมฐานเอง ซึ่งไม่ใช่ปัญญาที่เกิดจากการคิด คาคะเน หรือ ได้อ่าน ได้รับฟังมาจากผู้อื่น แต่เป็นวิปัสสนาญาณที่เกิดขึ้นให้เห็นจากการปฏิบัติจริงเมื่อวิปัสสนาญาณเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องแล้วย่อมส่งผลให้จิตใจของผู้เจริญกรรมฐานมีสมรรถภาพ และ คุณภาพ สูงขึ้นตามลำดับมีสติปัญญามองเห็นสภาวธรรมตามความเป็นจริง จึงจะปล่อยวางได้ ไม่ยึดถือ มีจิตอิสระจากทุกข์ ลดความเห็นแก่ตัวลง หรือ หมดไปพร้อมที่จะเสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อช่วยเหลือสังคมสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับบุคคลในครอบครัว ที่ทำงาน ในชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี พัฒนาคุณภาพชีวิตด้านเศรษฐกิจ การปฏิบัติธรรมจะช่วยให้เรารู้จักคำว่าจาคะคือการให้การเสียสละสิ่งของ ในที่นี้ในนามที่เราเป็นชาว พุทธศาสนิกชนเราก็มีทั้งการให้ทานเรียกว่าแบ่งปันสิ่งของอุปถัมภ์วัดวาอารามสร้างน้ำกระทำบุญให้แก่พระเจ้าพระสงฆ์ เพื่อให้ท่านทั้งหลายเหล่านั้นได้อยู่ได้สัน เรายังต้องรู้จักการทานไม่ใช่ว่ามีน้อยทานมากอย่างนี้ก็ไม่ถูกต้องให้พอดีพองามตามสมควรแก่ฐานะของตน มีหลายคนมาปฏิบัติธรรมอยู่ในสถานที่นี้ในเมื่อกลับ ไปบ้านก็รู้จักใช้ชีวิตอย่างประหยัดดำรงชีวิตอย่างพอเพียง นี่จะเห็นได้ว่าผลของการปฏิบัติธรรมไม่ใช่เรื่องธรรมดาเป็นเรื่องที่น่าสนใจเป็นอย่างมาก ทำให้คนส่วนมากรู้จักประมาณในการบริโภคเพราะความโลภของคนเรานั้นถ้าเราไม่รู้จักคำว่าเมื่อพอมันก็จะโลภอยู่อย่างนั้นแหละจะทำให้เราไม่พออยู่เป็นประจำ เพราะฉะนั้นการปฏิบัติ นี่จึงเป็นการขัดเกลากิเลสสามตัวใหญ่ นั่นก็คือความโลภความโกรธ และความหลงนั่นเอง ให้เบาบางเมื่อกิเลสสามตัวใหญ่นี้เบาบางลงแล้ว เราก็จะเห็นว่าจิตใจเราก็มืดความโปร่งเบาสบายมีความสุขในการสร้างชีวิตอย่างพอเพียง ที่มีความสอดคล้องกับ พระมหาบุรณะ ชาตเมโธ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาอิทธิพลของอายตนะ(สื่อ)ที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต” สรุปผลการศึกษาได้ว่าการเจริญสติและปัญญาในการคุ้มครองอินทรีย์ เพื่อจะรักษาสภาพของจิตไม่ให้หลงไปตามกิเลสที่เข้ามากระทบ ความตอนหนึ่งในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ความว่า บุคคลรักษาสินทรีย์ 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ด้วยความสำรวมระวัง เรียกว่า สติสังวร ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสแสดงว่า “ภิกษุรักษาสินทรีย์คือจักขุ เชื่อว่าถึงความสำรวมในจักขุอินทรีย์” ถ้าบุคคลทั่วไปพึงรู้เลืกรับอารมณ์ที่พอเหมาะ เช่น จะชมรายการโทรทัศน์หรือฟังวิทยุก็ควรจะชมหรือฟังรายการที่เหมาะสม ควรปิดกั้นกระแสกิเลสด้วยบานประตูคือสติ หรือคอยปิดกั้นกระแสกิเลสที่เข้ามาทางอายตนะ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กายใจ ด้วยสติ แต่ถ้าจะตัดกระแสกิเลสเหล่านั้นต้องตัดด้วยปัญญา (พระมหาบุรณะ ชาตเมโธ, 2543) และพระมหาปาน อานนุโธ ได้กล่าวไว้ใน หนังสือธรรมะในทางพระพุทธศาสนา เกี่ยวกับการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา เอาไว้ว่า อารมณวิปัสสนามี 6 อย่าง คือ ชนฺธ 5 อายตนะ 12 ธาตุ 18 อินทรีย์ 22 อริยสัจ 4 และปฏิจลสัมปบาท 12 ผู้ที่เจริญวิปัสสนากรรมฐาน ควรศึกษาให้รู้และเข้าใจอย่างละเอียด ในอารมณวิปัสสนาทั้ง 6 ให้ละเอียด จึงจะสะดวกแก่การกำหนดอารมณ์ในเวลาปฏิบัติเพื่อให้เกิด

ความ ก้าวหน้าในการปฏิบัติ ผู้ปฏิบัติต้องเอาใจใส่ในการกำหนดรู้รูปแบบอันเป็นอารมณ์วิปัสสนา อย่าได้ขาด (พระมหาปาน อานนุโธ, 2553)

สรุปองค์ความรู้

ประโยชน์และคุณค่าของการปฏิบัติกรรมฐาน คำสอนของพุทธศาสนาถือเป็นรากฐานของมนุษย์สัมพันธ์ รวมทั้งมีแนวปรัชญาเกี่ยวกับมนุษย์สัมพันธ์อยู่ด้วย เพราะมีหลักคำสอนที่ขัดเกลาจิตใจของมนุษย์จากระดับต่ำสุดไปถึงระดับสูงสุด คือ ตั้งแต่เข้าใจตนเองไปถึงเข้าใจผู้อื่น หากบุคคลใดปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนาแล้ว ก็ถือได้ว่าเป็นบุคคลที่ได้นำหลักพุทธศาสนาไปประยุกต์เพื่อสร้างมนุษย์สัมพันธ์ เนื่องจากหลักกรรมของพุทธศาสนาหลายประการที่เป็นการสร้างความรักความศรัทธาให้กับคนอื่น และแน่นอนว่าเมื่อใครก็ตามที่นำหลักกรรมของพุทธศาสนาไปปฏิบัติย่อมเกิดประโยชน์แก่ตนเอง

1. ประโยชน์และคุณค่าทางด้านจิตใจ การบริหารจัดการ เป็นการฝึกฝนอบรมจิตใจให้ตั้งงาม นุ่มนวล มีความหนักแน่นมั่นคง แข็งแกร่ง ผ่อนคลาย และสงบสุข ซึ่งมีการฝึกเพื่อให้บรรลุผลดังกล่าวมากมายหลายวิธี ส่วนการเจริญปัญญานั้น คือการฝึกให้รู้จักคิด อย่างที่เรียกว่า “คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น”นั่นเอง การบริหารจัดการเป็นการฝึกจิตให้เป็นสมาธิ เรียกว่า สมาธิภาวนา ส่วนการเจริญปัญญาคือ การฝึกให้เกิดปัญญาที่เรียกว่า วิปัสสนาภาวนาคนที่ได้รับการฝึกฝนอบรมทั้งด้านสมาธิและวิปัสสนา จะเป็นคนมีคุณภาพจิต สรรสภาพทางจิต และสุขภาพจิตที่ดีที่สมบูรณ์ มีความเข้าใจโลกและชีวิตที่ถูกต้องการเจริญสมาธิอย่างสามัญ หรือฝึกสมาธิโดยใช้สติเป็นตัวนำองค์ธรรมที่เป็นเครื่องชักนำหรือฝึกให้เกิดสมาธิ คือ “สติ” เพราะสติเป็นเครื่องตั้งและควบคุมจิตไว้กับอารมณ์นั้น ๆ การฝึกสมาธิโดยอาศัยสติเป็นตัวนำ แยกได้เป็น 2 วิธี ใหญ่ ๆ คือ 1. การฝึกเพื่อใช้งานทางปัญญา หรือมุ่งประโยชน์เพื่อให้เกิดปัญญา ได้แก่การใช้สตินำทางให้เกิดปัญญาหรือทำงานร่วมกับการใช้ปัญญา โดยมีสติควบคุมอารมณ์และใช้ปัญญาเป็นตัวพิจารณา ให้รู้และเข้าใจอารมณ์นั้น ๆ วิธีการฝึกแบบนี้ไม่ได้เน้นที่สมาธิ แต่สมาธิได้รับการฝึกและเจริญสมาธิไปด้วย และพร้อมที่จะช่วยส่งเสริมการใช้ปัญญาให้ได้ผลดียิ่งขึ้น การฝึกเช่นนี้ได้แก่การฝึกโดยวิธีของสติปัฏฐาน เรียกได้ว่าเป็นการเจริญสมาธิในชีวิตประจำวัน

2. การฝึกเพื่อสร้างสมาธิหรือมุ่งสู่การสร้างสมาธิเพียงด้านเดียว ได้แก่การใช้สติคอยควบคุมอารมณ์ไว้ให้จิตอยู่กับอารมณ์นั้นหรือเป็นวิธีตรงจิตให้อยู่กับอารมณ์นั้น ๆ เป็นวิธีการที่เน้นสมาธิโดยตรง

2. ประโยชน์และคุณค่าทางด้านปัญญา การฝึกให้เกิดปัญญาสามารถกระทำได้ 2 ทางคือ ด้วยการฟัง ด้วยการคิด และการลงมือกระทำ โดยมีรายละเอียดดังนี้คือ 1. สุตมยปัญญา คือปัญญาเกิดจากการฟัง อันได้แก่ ฟังการอบรม ฟังการบรรยาย ฟังการอภิปราย ฟังการเสวนา ฟังการระดมสมอง การอ่านตำราหรือเอกสารต่าง ๆ การได้ดูได้ฟังจากสื่อต่าง ๆ เป็นต้น ในการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัส เช่น การดู การฟัง และการอ่านเพื่อให้เกิดปัญญาต้องรู้จักเลือกพิจารณาวิเคราะห์แยกแยะสิ่งที่รับรู้ โดยเลือกรับรู้ในสิ่งที่ประโยชน์สร้างสรรค์ โดยเฉพาะการรับรู้จากสื่อต่าง ๆ ซึ่งในปัจจุบันสามารถรับรู้ได้ง่าย เพราะระบบการสื่อสารที่ทันสมัยและรวดเร็ว 2. จิตตามยปัญญา คือปัญญาเกิดจากความคิด เป็นความคิดที่เป็นระบบถูกต้อง ความคิดที่ละเอียดลึกซึ้ง ความคิดแบบแยกคาย ความคิดรอบด้านที่เรียกว่า ความคิดแบบโยนิโสมนสิการ ซึ่งเป็นบ่อเกิด

แห่งความรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่มากมาย พระพุทธเจ้าได้แบ่งการคิดออกเป็น 10 วิธีที่เรียกว่า วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ซึ่งทั้ง 10 วิธีมีลักษณะร่วมกัน 4 ประการ

3. ประโยชน์และคุณค่าทางด้านสังคม "สมาธิ" ไม่เพียงแต่เป็นประโยชน์เฉพาะผู้ที่ฝึกเป็นประจำเท่านั้น ยังส่งผลทางบวกไปยังบุคคลรอบครัว สังคม ชุมชน ประเทศชาติ ตลอดจนจนเป็นการสืบสาน ต่ออายุพระพุทธศาสนาอีกด้วย สมาธิ จึงเป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่กว่าการผ่อนคลายในเบื้องต้น แต่ยังส่งผลให้ผู้ปฏิบัติได้เข้าถึงความสุขอันเกษม คือพระนิพพานอีกด้วย ผลต่อสังคมและประเทศชาติ ทำให้สังคมสงบสุข ปราศจากปัญหาอาชญากรรม และปัญหาสังคมอื่น ๆ เพราะปัญหาทั้งหลายที่เกิดขึ้นในสังคม ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการฆ่า การข่มขืน ใจผู้ร้าย การทุจริตคอร์รัปชัน ล้วนเกิดขึ้นมาจากคนที่ขาดคุณธรรม เป็นผู้ที่มิมีจิตใจอ่อนแอหวั่นไหวต่ออำนาจสิ่งชั่วร้ายหรือกิเลสได้ง่าย ผู้ที่ฝึกสมาธิย่อมมีจิตใจเข้มแข็ง มีคุณธรรมในใจสูง ถ้าแต่ละคนในสังคมต่างฝึกฝนอบรมใจของตนให้หนักแน่น มั่นคง ปัญหาเหล่านี้ก็จะไม่เกิดขึ้น ส่งผลให้สังคมสงบสุขได้ ทำให้เกิดความมีระเบียบวินัย และเกิดความประหยัด ผู้ที่ฝึกใจให้ตั้งมั่นด้วยการทำสมาธิอยู่เสมอ ย่อมเป็นผู้รักความมีระเบียบวินัย รักความสะอาด มีความเคารพกฎหมายบ้านเมือง ดังนั้นบ้านเมืองเราก็จะสะอาดน่าอยู่ ไม่มีคนมก่งายทิ้งขยะบนพื้นถนน จะข้ามถนน ก็เฉพาะตรงทางข้าม เป็นต้น เป็นเหตุให้ประเทศชาติไม่ต้องสิ้นเปลืองงบประมาณเวลา และกำลังเจ้าหน้าที่ ที่จะไปใช้สำหรับแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากความไม่มีระเบียบวินัยของประชาชน ทำให้สังคมเจริญก้าวหน้า เมื่อสมาธิในสังคม มีสุขภาพจิตดี รักความเจริญก้าวหน้า มีประสิทธิภาพในการทำงานสูง ย่อมส่งผลให้สังคมเจริญก้าวหน้าตามไปด้วย และเมื่อมีกิจกรรมส่วนรวม สมาชิกในสังคมก็ย่อมพร้อมที่จะสละความสุขส่วนตัว ให้ความร่วมมือกับส่วนรวมอย่างเต็มที่ และถ้ามีผู้ไม่ประสงค์ดีต่อสังคม จะมาข่มขู่ให้เกิดความแตกแยกก็จะเป็นผลสำเร็จ เพราะสมาธิในสังคมเป็นผู้มีจิตใจหนักแน่น มีเหตุผลและเป็นผู้รักสงบ ด้านพัฒนาบุคลิกภาพ จะเป็นผู้มีบุคลิกภาพดี กระฉับกระเฉง กระปรี้กระเปร่า มีความองอาจสง่าผ่าเผย ผิวพรรณผ่องใส มีความมั่นคงทางอารมณ์ หนักแน่น เยือกเย็น และเชื่อมั่นในตนเอง มีมนุษยสัมพันธ์ดี วางตัวได้เหมาะสมกับกาลเทศะ เป็นผู้มีเสน่ห์ เพราะไม่มักโกรธ มีความเมตตากรุณาต่อบุคคลทั่วไป

4. ประโยชน์และคุณค่าในชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพ 1) ด้านชีวิตประจำวัน 1. ช่วยคลายเครียด เป็นเครื่องเสริมประสิทธิภาพในการทำงาน และการศึกษาเล่าเรียน 2. ช่วยเสริมให้มีสุขภาพแข็งแรง เพราะร่างกายกับจิตใจ ย่อมมีอิทธิพลต่อกัน ถ้าจิตใจเข้มแข็ง ย่อมเป็นภูมิคุ้มกันโรคภัยในตัว 2) ด้านศีลธรรมจรรยา 1. ย่อมเป็นผู้มีสัมมาทิฐิ สามารถคุ้มครองตนให้พ้นจากความชั่วทั้งหลายได้ เป็นผู้ที่มีความประพฤติดี เนื่องจากจิตใจดี ทำให้ร่างกายประพฤติทางกายและวาจาดีตามไปด้วย 2. ย่อมเป็นผู้ที่มีความมักน้อย สันโดษ รักสงบ และมีขันติเป็นเลิศ 3. ย่อมเป็นผู้มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว ย่อมเป็นผู้มีสัมมาคารวะและมีความอ่อนน้อมถ่อมตน 3) ผลต่อครอบครัว ทำให้ครอบครัวมีความสุข เพราะสมาชิกในครอบครัวเห็นประโยชน์ของการประพฤติธรรม ทุกคนตั้งมั่นอยู่ในศีล ปกครองกันด้วยธรรม เด็กเคารพผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่เมตตาเด็ก ทุกคนมีความรักใคร่สามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ทำให้ครอบครัวมีความสุขเจริญก้าวหน้า เพราะสมาชิกต่างก็ทำหน้าที่ของตนโดยไม่บกพร่อง เป็นผู้ที่มิมีใจคอหนักแน่น เมื่อมีปัญหาครอบครัวหรือมีอุปสรรคอันใด ย่อมร่วมใจกันแก้ไขปัญหานั้นให้ลุล่วงไปได้

สรุปได้ว่าการศึกษากัมมัฏฐานในทางพุทธศาสนาพบว่าการฝึกหัดอบรมจิตใจของตนเองให้เกิดความสงบ บริสุทธิ์ ผ่องใส พ้นจากความทุกข์ จัดเป็นอรรถสำคัญยิ่งในทาง พระพุทธศาสนา ซึ่งการปฏิบัติกัมมัฏฐานตามหลักการทางพระพุทธศาสนาที่มีปรากฏใน พระไตรปิฎกมี 2 อย่างคือ สมถกัมมัฏฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐาน 1) การฝึกฝนอบรมจิตใจให้เกิด ความสงบ ให้แน่วแน่จนจิตตั้งมั่นแนบสนิทจนนุ่มดังลงไปสู่สิ่งนั้นสิ่งเดียวที่เรียกว่า เอกัคคตาจิต (จิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง) ไม่พุ้งซ่านซัดส่ายไปหาสิ่งอื่นหรืออารมณ์อื่นเรียกว่า สมถกัมมัฏฐาน 2) การ ฝึกฝนอบรมปัญญาให้เกิดความรู้อย่างแจ่มแจ้งตามความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลายตรงต่อสภาวะของจนถอนความหลงผิดรู้ผิดและยึดติดในสิ่งทั้งหลายได้ เรียกว่า วิปัสสนากัมมัฏฐาน ซึ่งหลักใน การปฏิบัติกัมมัฏฐานตามแนวทางพระพุทธศาสนาที่ได้มีการปฏิบัติสืบทอดกันต่อ มาโดยลำดับและให้ผลแก่ผู้ปฏิบัติได้จริงคือ มหาสติปัฏฐานสูตร พระสูตรว่าด้วยการเจริญสติปัฏฐาน 4 เป็นหนทางอันประเสริฐเป็นหนทางสายเอก ที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลายได้อาศัยใช้เป็นหนทางเสด็จไปสู่ความพ้นทุกข์ คือพระนิพพาน ในการปฏิบัตินั้นจะใช้ สมถะเป็นบาทของวิปัสสนาก็ได้ หรือจะใช้วิปัสสนากัมมัฏฐานล้วน ๆ ก็ได้ เพราะฉะนั้นหลักการ ปฏิบัติกัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 นี้ จึงเป็นได้ทั้งสมถะและวิปัสสนา ผลของการเจริญสมถ ภาวนาและผลของการเจริญวิปัสสนาภาวนานั้น จึงมีความเกี่ยวเนื่องและเกื้อกูลซึ่งกันและกันอยู่ ตลอดเวลาตั้งแต่เริ่มปฏิบัติในขั้นต้นจนถึงขั้นสำเร็จ มรรค ผล นิพพาน บุคคลผู้ที่มีความปรารถนา ที่จะหลุดพ้นจากกองทุกข์ในวัฏฏสงสารนี้ จะต้องดำเนินไปตามหนทางนี้ ซึ่งเป็นหนทางดำเนินไป ของพระอรหันต์บุคคลทั้งหลายได้แก่ การปฏิบัติตามแนวมหาสติปัฏฐาน 4 ด้วยความอดทนพากเพียร พยายาม และมีสติสัมปชัญญะบริบูรณ์ ก็จะสามารถบรรลุธรรมในขั้นสูงได้ จนหลุดพ้นจากอาสวะ กิเลสทั้งปวงโดยสิ้นเชิง

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมี ข้อเสนอแนะในการวิจัย สำหรับผู้ที่ต้องการศึกษาวิจัยในเรื่องเดียวกันนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าประเด็นที่น่าสนใจอีกหลายประเด็น ที่ควรจะนำไปศึกษาเพิ่มเติม คือ

1. ศึกษาความเข้าใจในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาของผู้ปฏิบัติธรรมตามแนวคำสอนของพระพุทธเจ้าในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
2. ศึกษาการเผยแผ่ธรรมและวิปัสสนาภาวนาในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
3. ศึกษาเปรียบเทียบผลงานในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระมหาเถระในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
4. ศึกษาการฝึกสมาธิและอานิสงค์ของการฝึกสมาธิในพระพุทธศาสนาอย่างถูกวิธี

เอกสารอ้างอิง

- ขุนสรรพกิจโกศล (โกวิท ปัทมะสุนทร). (2537). *ลักษณะที่จุดกะแห่งปรมัตถธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองวิริยะพัฒนา.
- พระศรีวรญาณ วิ. (2554). *หลักการปฏิบัติกัมมัฏฐานในพระไตรปิฎก ใน เก็บเพชรจากคัมภีร์พระไตรปิฎก*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2538). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). *พุทธศาสนา ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย*. พิมพ์ครั้งที่ 41. กรุงเทพฯ: เพ็ทแอนด์โฮม.
- พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตฺโต). (2532). *พุทธธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมฺปนฺโน). (2550). *อภิธัมมัตถวินิยาฎน*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กาญจนบุรี: ม.ป.ท.
- พุทธทาสภิกขุ. (2535). *อานาปานสติสมบูรณแบบ*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พระมหาบุรณะ ชาตเมธ. (2543). *การศึกษาอิทธิพลของอายตนะ (สื่อ) ที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต)*. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาปาน อานนฺโท. (2553). *ธรรมาภิบาลพระพุทธศาสนา*. เวียงจันทน์: โครงการพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนา.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊ค.

ศรัทธาเป็นพื้นฐานของการพัฒนาสู่ปัญญา

Faith is the basis of development into wisdom

ณัฐชยานันท์ ทองสารี

Nutchayanun Tongsari

สาธิตนานาชาติพระจอมเกล้าฯ

King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang International Demonstration School

E-mail: nunchayanun.to@kmids.ac.th

บทคัดย่อ

การเกิดศรัทธาในพระรัตนตรัยแล้ว ความสมบูรณ์ด้วยศีลย่อมเกิดขึ้นตามมา ศีลทำให้บุคคลมีความสงบทั้งกายและใจ เป็นผู้ใฝ่หาในสิ่งที่เป็นประโยชน์สำหรับตนด้วยการศึกษาหาความรู้ ให้รู้จริงเห็นจริงตามคลองธรรม มีจิตที่บริสุทธิ์ยอมเสียสละได้ในสิ่งที่เป็นของของตนให้กับผู้อื่น ด้วยเพราะเกิดปัญญา รู้เห็นตามความเป็นจริงในสังขาร ทำให้เป็นผู้เจริญและประเสริฐ เพราะถ่อมตนยึดมั่นในสิ่งที่ดีไว้เป็นมงคลสำหรับชีวิต ทำให้การดำเนินชีวิตเป็นผู้มีปกติสุข เมื่อยังไม่สิ้นชีวิต หากคิดที่จะบรรลุธรรมในระดับสูง คือ ตั้งแต่โสดาบัน สกทาคามี อนาคามี ไปจนถึงอรหันต์ หรือพระนิพพานก็สามารถที่จะทำได้เช่นกัน

คำสำคัญ: ศรัทธา, พระรัตนตรัย, สังขาร, พระนิพพาน

Abstract

The birth of faith in the Son of Health Complete with precepts occurs. Precepts make people calm, both physically and mentally. Is a person pursuing things that are useful for themselves by studying knowledge To know the truth, see the truth according to the Dharma. Have a pure mind, can sacrifice in their own things For others too because of wisdom Know the truth in truth Make it prosperous and noble. Because he was committed to good things and auspicious things for life Making life a normal person When not dead If you think of achieving a high level of justice, from Single Bansk Takami The future has until Arhat. Or Nirvana was able to do so as well

Keywords: Belief, Three Treasures, Truth, Nirvana

บทนำ

ศรัทธา หมายถึง ความเชื่อที่มีปัญญาประกอบและกลั่นกรองในการตัดสินใจในที่นี้ หมายถึงความเชื่อในพระรัตนตรัยที่มีการเกี่ยวข้องกับการบรรลุธรรมของพระพุทธศาสนาและเป็นการเชื่อที่มีเหตุผล และเป็นไปตามความเป็นจริงเท่านั้น ทั้งยังเป็นความเชื่อที่สร้างปัญญาให้เกิดขึ้นและเป็นปัจจัยในการแก้ทุกข์ ต่อการเข้าถึงเป้าหมายในพระพุทธศาสนา คือ นิพพานนอกนั้นถือว่าไม่ใช่ความเชื่อตามหลักศรัทธาทางพระพุทธศาสนา ศรัทธา กล่าวได้ว่า เป็นความเชื่ออย่างมีเหตุผลของบุคคลที่มีต่อพุทธศาสนา อาจจะมีมากมายแตกต่างกัน อันนำไปสู่การปฏิบัติตนเพื่อการบรรลุผล ดังนั้นจึงสามารถให้ความหมายที่เกี่ยวข้องกับ ศรัทธาทางพุทธศาสนา ไว้ ดังนี้

ความหมายของศรัทธาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

ศรัทธา ความเชื่อ, ความเชื่อถือ; ในทางธรรม หมายถึงเชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ, ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล, ความเชื่อมั่นในสิ่งที่ดีงาม, ความเลื่อมใสซาบซึ้งสนใจสนิทใจเชื่อมั่นมีใจแน่วแน่มุ่งมั่นไปตามไปรับคุณความดีในบุคคลหรือสิ่งนั้น ๆ, ความมั่นใจในความจริงความดีสิ่งดีงาม และในการทำความดีไม่ลู่ไหลตื่นตามไปตามลักษณะอาการภายนอก (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551)

พุทธทาสภิกขุ (2538) ได้กล่าวถึงความเชื่อไว้ในหนังสือ ชุมชุมข้อคิดอิสระว่า ความเชื่อของ พุทธมามกะ นั้นคือ เชื่อโดยตรงต่อเหตุผล เชื่อว่าพระพุทธเจ้าเป็นผู้ที่ได้บำเพ็ญองค์เองมาเป็นเวลาเพียงพอ จนสามารถลุถึงด้วยพระองค์เอง และทรงชี้ทางให้มนุษย์มีความสะอาดความสว่างและความสงบเย็นได้จริง เชื่อว่าพระธรรมที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบรรลุ และนำมาสอนนั้น คือความจริงอันตายตัวของสิ่งทั้งปวง เชื่อว่าพระสงฆ์คือบรรดาคนที่มีศีลปฏิบัติ มีโอกาสก่อนใครในการได้รู้ ได้ปฏิบัติ และได้รับผลของการปฏิบัติในพระธรรม เชื่อว่าโลกนี้ไม่มีบุคคลใดสร้างหรือคอยบังคับให้เป็นไป เชื่อว่ามนุษย์แต่ละคนล้วนมีกรรม หรือการกระทำของตนเอง เชื่อว่าตัวแท้ของศาสนานั้น คือ ตัวการกระทำที่ถูกต้องทั้งหมดนี้ คือ ความเชื่อ 7 ประการ ของพุทธมามกะ

ศรัทธา หมายถึง ความเชื่อปักใจ เพราะหมดความสงสัยโดยสิ้นเชิง เนื่องจากได้ใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองตามหลักเหตุผลกลับไปกลับมา ซ้ำแล้วซ้ำอีกอย่างรอบครอบ โดยปราศจากการใช้อารมณ์ จนเกิดเป็นมูลฐาน (ทสฺสนมฺมูลกา) มั่นคง และเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงขั้นไม่มีใคร ๆ ในโลกมาเปลี่ยนแปลงความเชื่อนี้ได้ (พระภิกษุวิริยคุณ (เผด็จ ทตฺตชีโว), 2551)

ศรัทธา ความเชื่อ หมายถึงเฉพาะที่เชื่อด้วยปัญญา เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ เชื่อด้วยเหตุและผล ถ้าเชื่อโดยปราศจากปัญญา เรียกว่า อธิโมกข์ (ความโน้มใจเชื่อ หรือเชื่อตามเขา) (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช, 2548)

ความหมายของศรัทธาในทัศนะของนักวิชาการ

ศรัทธา (สัททา) หมายถึง ความเชื่อ, ความเลื่อมใส, เช่น สันศรัทธา ฉันมีศรัทธาในความดีของเขาบางทีก็ใช้ร่วมกับประสาทะ เป็นศรัทธาประสาทะ เชื่อ, เลื่อมใส, เช่นเขาศรัทธาในการรักษาแบบแพทย์แผนโบราณ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546)

พุทธทาสภิกขุ (2564) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับศรัทธาในความหมายโดยทั่วไปในหนังสือ ชุมมนุ่มเรื่อง ล้นไฉว่า เป็นความเชื่อในเรื่องความสามารถของบุคคลสำคัญหรือผู้นำของสังคม ในเรื่องของศาสนาทุกองค์ ศาสดายกเว้นจากพระพุทธรูปเจ้า สอนให้ยึดเอาสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งสาวกไม่มีความรู้ พิสูจน์ว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุด เป็นผู้สร้างโลกและอำนวยการสุขแก่สัตว์โลกเป็นที่พึ่งของตนให้หนีทุกข์พ้นนั้นโดยแน่วแน่นปราศจากการพิสูจน์ และทดสอบแต่อย่างใด

พระมหาพุทธกร ปณฺณาสิริ (สัจจรัตนพงศ์) (2547) ให้ความหมายของศรัทธาไว้ว่า ศรัทธามีความหมาย ทั้งอย่างกว้าง ปานกลางและไม่ได้แคบเพียงแต่ “ความเชื่อ” เพราะยังมีความหมายอื่น ๆ เช่น ความเชื่อถือ ความเลื่อมใส การปลงใจเชื่อ ความซื่อสัตย์ การยอมรับ การยอมตามลัทธิความเชื่อ ศาสนา ความจงรักภักดี ดังนั้น ศรัทธาโดยทั่วไปจึงมีความหมายเป็นความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ ไม่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติและเหตุผล

พระมหาปรม โสภาโส (ทองคำ) (2541) ให้ความหมายของศรัทธาไว้ว่า ศรัทธา คือ ความเชื่อ ซึ่งทำให้ มนุษย์มีความหวังในการดำรงชีวิตในอนาคต และสัมปรายภพด้วย คือมนุษย์มีศรัทธา เป็นเครื่องกำหนดวิถีชีวิต และมีความผูกพันอยู่กับลัทธิ และศาสนาเป็นสำคัญ มนุษย์มีความเชื่อในสิ่งต่าง ๆ พร้อมไปกับความเชื่อในเรื่อง ของศีลธรรมด้วย

ลักษณะของศรัทธา

ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท กล่าวถึงลักษณะของศรัทธา สามารถแบ่งตามลักษณะได้เป็น 2 ลักษณะคือ มีลักษณะทำให้ผ่องใส มีลักษณะทำให้แล่นไปด้วยดี ซึ่งมี รายละเอียด ดังนี้

1. ศรัทธามีลักษณะทำให้ผ่องใส หมายถึง ศรัทธาเมื่อเกิดขึ้นย่อมข่มนิรวณไว้ได้ จิตก็ปราศจากนิรวณ ผ่องใส ไม่ขุ่นมัว เปรียบได้กับ พระเจ้าจักรพรรดิที่เดินทางไกลไปพร้อมกับเหล่าทหาร มีความจำเป็นที่จะต้อง ข้ามแอ่งน้ำ เมื่อข้ามไปแล้วทำให้น้ำนั้นขุ่นเพราะเหล่าช้าง ม้า รถ และพลเดินเท้าทั้งหลาย เมื่อจักรพรรดิมีความ ต้องการที่จะดื่ม น้ำ และพระราชาทรงมีแก้วมณีที่สามารถทำน้ำให้ใสได้ สั่งให้คนไปตักน้ำใส่ภาชนะมาให้เมื่อใส แก้วมณีที่ใช้ทำน้ำให้ใสลงไปใต้น้ำ เพียงเท่านั้นบรรดาสาหร่าย จอกแหน ก็เป็นอันหายไป และเกิดการ ตกตะกอนกลายเป็นน้ำใสไม่ขุ่นมัว สามารถนำมาดื่มกินได้ จึงได้นำไปน้อมถวายแก่พระเจ้าจักรพรรดิเปรียบได้ ว่าจิตเหมือนน้ำ พระโยคาวจรเหมือนคนที่ไปนำน้ำมา ก็เลศทั้งหลายว่าเป็นเหมือนสาหร่าย จอกแหน และตะกอน ศรัทธาว่าเป็นเหมือนแก้วมณีที่ใช้ทำน้ำให้ใส เมื่อเพียงแต่ใสลงไปใต้น้ำเท่านั้น สาหร่าย จอกแหน ก็ เป็นอันหายไป และตกตะกอน ทำให้น้ำกลายเป็นน้ำที่ใสสะอาด ผ่องใสไม่ขุ่นมัว ปราศจากสิ่งเจือปน อย่างไรก็ตาม ศรัทธาเมื่อศรัทธาเกิดย่อมข่มนิรวณทั้งหลายได้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551) จิตก็ปราศจาก นิรวณผ่องใส ไม่ขุ่นมัว อย่างนั้นเหมือนกัน 12 จิตที่ปราศจากนิรวณ มีความผ่องใสเกิดขึ้น เป็นจิตที่มีศรัทธา ทำให้บุคคลมีความคิดถูกต้องตามความเป็นจริงเกิดสัมมาทิฐิขึ้น อย่างที่นางวิสาขาหมิดา มาตา ได้มีศรัทธา เกิดขึ้นในพระรัตนตรัย มีจิตที่ปราศจากนิรวณ มีความผ่องใส เกิดกุศลจิต ทูลขอพร 8 ประการ (วิ.ม. (ไทย) 5/350-352/221-225) จากพระพุทธรูป ด้วยนางเห็นถึงอำนาจประโยชน์และอานิสงส์ของพร 8 ประการ เมื่อ สำเร็จแล้วนางย่อมระลึกถึงบุญคุณนั้นก็จะเกิดความปลื้มใจ ก็จะเกิดอิมใจ ทำให้กายสงบมีความสุข จิตย่อม ตั้งมั่นที่จะได้อบรมอินทรีย์ พลละ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551) และโพชฌงค์ (พระพรหมคุณา

ภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2558) พระพุทธเจ้าจึงได้อนุญาตพร 8 ประการแก่นางด้วยพระคาถาว่าสตรีใด เมื่อให้ข้าว และน้ำ ก็เบิกบานใจ มีศีล เป็นสาวิกาของพระสุตตรอบงำความ ตระหนี่ให้ทานซึ่งเป็นหนทางสวรรค์ เป็นเครื่องบรรเทาความโศก นำสุขมาให้สตรีนั้นอาศัยหนทางที่ไม่มีธุลี ไม่มีกิเลสยวนใจ ย่อมได้กำลังใจและอายุ ทิพย์ เธอผู้ประสพบุญ มีความสุขมีพลานามัย ย่อมปลื้มใจในชาวสวรรค์ตลอดกาลนาน (วิ.ม. (ไทย) 5/350 – 352/221–225)

ศรัทธามีความทำให้ใจผ่องใสเป็นลักษณะ หมายถึงจิตที่บริสุทธิ์ผ่องใส ไม่ขุ่นมัว ปราศ จากนิรณ มีผล ทำให้มนุษย์เกิดสัมมาทิฐิ จะสร้างความสัมพันธ์ขึ้นระหว่างศรัทธาในฐานะเป็นปัจจัยเกื้อกูลต่อการเข้าถึง เป้าหมาย ด้วยอาศัยศรัทธาเป็นเครื่องนำทางให้ตนสามารถบรรลุธรรมในขั้นสูงสุดจนถึงเป้าหมายได้ เริ่มจาก ศรัทธาทำให้เกิดสัมมาทิฐิ คิดกระทำการที่เป็นกุศลกรรม เมื่อนั้นทำให้เกิดความปลื้มปิติและอิ่มเอิบใจ ทำให้ กายสงบใจสงบจนเป็นความสุข ไม่มีนิรณในจิต เมื่ออบรมอินทรีย์และพละมากขึ้นทำให้เกิดโพชฌงค์ อันเป็น องค์ธรรมแห่งการตรัสรู้ เมื่อทำโพชฌงค์ให้สมบูรณ์ดีแล้วสามารถพัฒนาต่อไปให้เข้าถึงเป้าหมายคือ นิพพาน

2. ศรัทธามีลักษณะทำให้แล่นไปด้วยดี หมายถึง เหมือนกับว่าพระโยคาวจรพอเห็นจิตของผู้อื่นพ้น พิเศษจากกิเลสอาสวะแล้ว ย่อมแล่นไปด้วยดีในพระโสดาปัตติผลบ้างในพระสกทาคามีผลบ้าง ในพระ อนาคามีผลบ้าง ในพระอรหัตตผลบ้างย่อมทำความเพียร เพื่อบรรลุธรรมที่ตนไม่บรรลุแล้ว เพื่อได้บรรลุธรรมที่ ตนยังไม่ได้บรรลุแล้ว เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ตนยังไม่ทำให้แจ้งแล้ว (มิลินท. (ไทย) 1/11/39)

ดังที่พราหมณ์ชื่อชาณฺฐโสณิพูลถามพระพุทธเจ้าว่า “ข้าแต่ท่านพระโคตม กุลบุตรทั้งหลายมีศรัทธา ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตเจาะจงท่านพระโคตม ท่านพระโคตมทรงเป็นหัวหน้าของกุลบุตรเหล่านั้น เป็นผู้ มีอุปการะมาก เป็นผู้แนะนำให้ถือตาม ชุมชนนั้นถือเอาแบบอย่างท่านพระโคตมหรือ” พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “พราหมณ์ ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ชุมชนนั้นถือเอาแบบอย่างเรา” (ม.ม. (ไทย) 12/34/33–34)

กุลบุตรทั้งหลายได้อาศัยศรัทธาที่มีต่อพระผู้มีพระภาค มีความมั่นใจในพระปัญญาของพระผู้มีพระภาค ว่าเป็นผู้ตรัสรู้จริง เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ชอบโดยพระองค์เอง เชื่อว่ามนุษย์สามารถฝึกฝนพัฒนาตนเองจน บรรลุถึงเป้าหมายได้ ด้วยศรัทธาความเพียรพยายามของมนุษย์ที่มีพระพุทธเจ้าเป็นแบบอย่าง เป็นลักษณะ ศรัทธามีความทำให้แล่นไปด้วยดี เป็นเครื่องนำพา เป็นแบบอย่างออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต เพราะได้ เจาะจงเอาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเกิดศรัทธาในพระธรรม เพื่อมุ่งมั่นสู่เป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนาอัน ได้แก่ นิพพาน อย่างที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงถึงแล้ว ความสำเร็จเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของพระพุทธองค์ เป็นลักษณะศรัทธามีความทำให้แล่นไปด้วยดี ทำให้บุคคลสร้างความสัมพันธ์ระหว่างศรัทธาในฐานะเป็นปัจจัย เกื้อกูลต่อการเข้าถึงเป้าหมาย โดยมีจุดเริ่มต้นอยู่ที่มีศรัทธาต่อพระผู้มีพระภาคก่อน คือมีความเชื่อต่อปัญญา ในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เชื่อต่อสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคที่มีความปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ และสามารถ บรรลุธรรมคือมรรคผลนิพพานได้เช่นเดียวกับพระพุทธเจ้า ศรัทธาในพระธรรมของพระพุทธเจ้าว่าเป็นองค์ ความรู้ในการพัฒนาปัญญา และนำสู่การปฏิบัติให้เกิดเป็นปฏิเวธ อันเป็นเป้าหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา เถรวาท

มูลเหตุให้เกิดศรัทธา

บุคคลในโลกเป็นผู้ที่มีศรัทธา จะมีเหตุให้เกิดศรัทธาที่ต่างกัน มีการถือเอาคุณสมบัติ ของศรัทธาที่ต่าง ๆ กัน มาเป็นหลักเกณฑ์ที่ทำให้เกิดศรัทธาของแต่ละบุคคลไม่เหมือนกัน ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาได้แบ่งมูลเหตุให้เกิดศรัทธาออกเป็น 4 จำพวกคือ

1. รูปูปปมาณา (รูปประมาณ) บุคคลผู้ถือรูปเป็นประมาณเลื่อมใสในรูป (อง.จตุกก. (ไทย) 21/65/108-109) ผู้ถือเอารูปร่าง เป็นประมาณ บุคคลบางคนในโลกนี้เห็นรูปที่สูง รูปที่พอมรูปที่อ้วน รูปที่มีอวัยวะสมส่วน ถือเอาประมาณในรูปร่างนั้นแล้วจึงชอบใจเลื่อมใสในสิ่งที่เชื่อถือ เกิดความเลื่อมใส ศรัทธา บุคคลประเภทนี้เรียกว่า ผู้ถือรูปเป็นประมาณเลื่อมใสในรูป (อภิ.ป. (ไทย) 36/171-172/204)

ดังที่พระวักกलि บวชเป็นบรรพชิต เป็นผู้ที่ไม่รู้จักอิมอยู่ในความพึงพอใจที่จะได้เห็นในพระรูปของพระพุทธเจ้า เผ้าคอยติดตามดูอยู่ตลอดเวลา เพราะยินดีที่ได้เห็นพระรูปกายที่ประเสริฐของพระผู้มีพระภาค ทำให้เกิดศรัทธาในพระรูปของพระพุทธเจ้าเป็นอย่างยิ่ง เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงทราบความยินดีของ พระวักกलि จึงได้ตรัสสอนว่า อย่ายินดีในรูปที่ชนพาลชอบ ผู้ใดเห็นพระสัทธรรม ผู้นั้นชื่อว่า เป็นบัณฑิตเห็นพระผู้มีพระภาค (ส่วน) ผู้ไม่เห็นพระสัทธรรม ถึงจะเห็นพระผู้มีพระภาคก็ชื่อว่าไม่เห็น ร่างกายมีโทษไม่สิ้นสุดเหมือนต้นไม้มีพิษเป็นที่อาศัยของโรคทุกชนิด ล้วนเป็นที่ประชุมของทุกข์ เพราะฉะนั้น จงเบื่อหน่ายในรูป พิจารณาเห็นความเกิดขึ้น และความเสื่อมไปแห่งขันธ์ทั้งหลาย จะถึงที่สุดแห่งสรรพกิเลสได้โดยง่ายเถิด (ขุ.อป. (ไทย) 33/51-61/244-245)

จะเห็นได้ว่า พระวักกलिเกิดศรัทธาในพระรูปของพระพุทธเจ้า เป็นศรัทธาที่เกิดจากบุคคลผู้ถือเอารูปเป็นประมาณเลื่อมใสในรูป มีความพึงพอใจอยู่ในรูปร่างลักษณะ จึงทำให้เกิดศรัทธา เมื่อไม่ได้เห็นก็จะทำให้เกิดความทุกข์ภายในใจ มีความกระวนกระวายใจ ดิ้นรนชวนขวายให้ตนได้พบได้เห็นตามที่ใจมีความปรารถนาอยู่ตลอดเวลา จึงจะเกิดความสบายใจแก่ตน เมื่อเกิดศรัทธาในรูป โดยที่ปัญญาไม่ได้เกิดขึ้นเลย การบรรลुธรรมนั้นก็จะไม่เกิดขึ้นแน่นอน เพราะจะหยุดนิ่งอยู่เพียงศรัทธาในรูปเท่านั้น เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงอนุเคราะห์พระวักกलिให้เกิดความรู้สึกรู้ตัว เพื่อให้เกิดความรู้เห็นที่ถูกต้อง ว่าแท้จริงแล้วการเห็นธรรมก็เท่ากับได้เห็นพระผู้มีพระภาคอยู่ด้วยตลอดเวลาตนเอง

ดังนั้น บุคคลผู้ถือรูปเป็นประมาณ เลื่อมใสในรูป เป็นเหตุให้เกิดศรัทธาแล้ว การที่จะเข้าถึงเป้าหมายได้นั้น ต้องอาศัยความเลื่อมใสในรูปเป็นจุดเริ่มต้น ในการสร้างความสัมพันธ์กับเป้าหมาย หมายถึง การที่บุคคลเกิดศรัทธาในรูปแล้ว ต้องนำศรัทธานั้นมาสร้างปัญญาให้เกิดขึ้นด้วย ไม่ยึดติดอยู่ที่ตัวบุคคลที่เป็นเหตุให้เกิดศรัทธาเท่านั้น ต้องรู้ในพระธรรมคือคำสอนอย่างพระพุทธเจ้าทรงได้สอนธรรมไว้ เพราะพระธรรมจะเป็นเครื่องนำไปสู่การพ้นทุกข์ และบรรลुถึงเป้าหมายในที่สุด ดังที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้วว่า ผู้ไม่เห็นพระสัทธรรม ถึงจะแม้ว่าเห็นพระผู้มีพระภาค ก็ชื่อว่าไม่ได้เห็นพระองค์ หากศรัทธานั้นไม่มีความสัมพันธ์กับเป้าหมายก็เป็นเพียงจลศรัทธาเพราะไม่มีปัญญาเกิดขึ้น โอกาสที่เข้าถึงเป้าหมายคือนิพพานนั้นไม่มี

ความสำคัญของศรัทธา

ศรัทธามีความสำคัญแตกต่างกันตามความหมายและหน้าที่ ศรัทธาแม้จะเป็นเพียงปัจจัยขั้นพื้นฐาน และเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาปัญญา แต่ไม่สามารถดูแลได้ เพราะอาจทำให้เข้าใจความหมายศรัทธาผิดไป (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2549) เพื่อให้เข้าใจถึงความสำคัญของศรัทธานั้น จึงสามารถแบ่งตามความหมายและหน้าที่ได้ 3 ประการคือ

1. ศรัทธาเป็นพื้นฐานในกระบวนการพัฒนาปัญญา บุคคลที่ยังไม่สามารถเข้าถึงปัญญาได้ ศรัทธาในขั้นพื้นฐานมีความสำคัญมากศรัทธาเป็นอุปกรณ์ชักนำให้เดินหน้าต่อไปในการพัฒนาเป็นปัญญา เมื่อใช้ถูกต้องจึงเป็นการเริ่มต้นที่ดี ทำให้การก้าวหน้าไปสู่จุดหมายได้ผลรวดเร็วขึ้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2549) เพราะในระดับบุคคลยังต้องอาศัยศรัทธาจากคนอื่นก่อน จึงจะสามารถพัฒนาให้เป็นปัญญาและสร้างความสัมพันธ์ในฐานะเป็นปัจจัยเกื้อกูลต่อการเข้าถึงเป้าหมายได้ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถึงการบรรลุอรหัตตผล กับเหล่าภิกษุทั้งหลายว่า

บุคคลเมื่อเกิดศรัทธาแล้วจึงจะเข้าไปหา พยายามที่จะเข้าไปนั่งให้ใกล้ ๆ เผ้าคอยเงี่ยหูฟังว่าท่านจะพูดอะไร ฟังธรรมนั้นอย่างตั้งอกตั้งใจ แล้วจดจำธรรมที่ฟังนั้นไว้เป็นอย่างดี นำเนื้อความแห่งธรรมที่จดจำไว้มาพิจารณา ธรรมทั้งหลายควรแก่การนำมาพิจารณาขณะที่มีการพิจารณาธรรมอยู่นั้นความยินดีพอใจในธรรมจึงเกิดขึ้น เกิดความขยันอดทนไตร่ตรองดีแล้ว จึงได้อุทิศกายและใจ เพื่อทำให้รู้ เห็น เข้าใจอย่างชัดเจนแจ่มแจ้งในสัจจะอันยอดเยี่ยม ด้วยนามกาย (เจตสิกทั้งหลาย) และเห็นแจ่มแจ้งสัจจะอันยอดเยี่ยมนั้นด้วยปัญญา แต่หากศรัทธาไม่มี การที่จะเข้าไปหาหรือการเข้านั่งใกล้ ๆ การเงี่ยโสตเพื่อที่จะรับฟังธรรม การที่จะจดจำธรรมเอาไว้ เพื่อการพิจารณาเนื้อความ ความเพ่งพินิจธรรม ความยินดีพอใจ ความขยันอดทนการไตร่ตรอง และการอุทิศกายและใจ ก็ไม่มีในบุคคลนั้น (ม.ม. (ไทย) 13/183/212, 432/541-542)

ดังที่เหล่าปัญจวัคคีย์ เมื่อครั้งที่ยังไม่เกิดศรัทธาในพระพุทธเจ้า เพราะคิดว่าพระผู้มีพระภาคละทิ้งความเพียรจะบรรลุธรรมสำเร็จเป็นพระพุทธเจ้าได้อย่างไร พระผู้มีพระภาคตรัสกับเหล่าปัญจวัคคีย์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเป็นอรหันต์ตรัสรู้เองโดยชอบ พวกเธอจงเงี่ยโสตสดับ เราได้บรรลุอมตะธรรมแล้วจะสั่งสอนจะแสดงธรรม พวกเธอเมื่อปฏิบัติตามที่เราสั่งสอนไม่นานนักก็จักทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์อันยอดเยี่ยมอันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ที่เหล่ากุลบุตรผู้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ ต้องการด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบันนี้แน่แท้”

เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงสามารถกระทำให้ปัญจวัคคีย์ยินยอมได้แล้ว ปัญจวัคคีย์เกิดตถาคตโพธิศรัทธาและตั้งใจฟังเพื่อความรู้ยิ่งแล้ว เป็นผลทำให้ปัญจวัคคีย์ได้เกิดปัญญาเห็นธรรม (วิ.ม. (ไทย) 4/12-19/18-27)

ศรัทธาเป็นพื้นฐานที่สำคัญของกระบวนการพัฒนาปัญญาเป็นอย่างมากหากบุคคลไม่เกิดศรัทธาแล้วจะไม่สนใจหรือเฝ้าหา ความรู้หรือปัญญาก็จะไม่เกิด ความสัมพันธ์ของความสำคัญของศรัทธาในฐานะเป็นปัจจัยเกื้อกูลขั้นพื้นฐานในกระบวนการพัฒนาปัญญา

ศรัทธาในหมวดธรรมทั้ง 2 เมื่อถือตามหน้าที่แล้ว ศรัทธามีความสำคัญตามหน้าที่คือ สร้างความเป็นใหญ่ในกิจนั้น ๆ และเป็นกำลังแห่งจิตใจ เพื่อให้องค์ธรรมนั้นเกิดความ สัมพันธ์กันในหมวดธรรม และเกื้อกูล

ส่งเสริมให้การเจริญวิปัสสนาที่ประกอบด้วยหมวดธรรมทั้ง 2 เกิดความสำเร็จ จนเกิดปัญญารู้แจ้งเห็นจริงในสัจจะธรรมเป็นโลกุตตรปัญญา และมีความสัมพันธ์กับเป้าหมายในการปฏิบัติวิปัสสนาที่มีศรัทธาเป็นจุดเริ่มต้นอันเป็นหลักธรรมที่เป็นไปเพื่อให้บุคคลได้บรรลุถึงเป้าหมาย ศรัทธาจึงมีความสำคัญขั้นพื้นฐานในการปฏิบัติธรรมเป็นอย่างมาก ต่อการบรรลุธรรม มนุษย์เมื่อไม่มีศรัทธาต่อสิ่งใดแล้ว มักจะไม่ให้ความสนใจต่อสิ่งนั้น ๆ ต่อเมื่อศรัทธาแล้ว จึงทำให้เกิดความสนใจ และมุ่งมั่นที่จะนำพาตนเองเข้าไปให้ถึงเป้าหมายในชีวิต ถ้าผู้ปฏิบัติขาดธรรมข้อแรกคือศรัทธาก็ไม่สามารถที่จะนำพาให้บรรลุธรรมในขั้นสูงสุดได้ เพราะความเชื่อในพระรัตนตรัยทำให้ผู้ปฏิบัติมีความเชื่อมั่นในตนเองเพิ่มมากขึ้น มีกำลังใจที่เป็นกำลังกายและกำลังใจ ว่าตนเองก็สามารถที่จะอาศัยธรรมนี้พาให้ตนพ้นทุกข์และหลุดพ้นจากวัฏฏะได้ในที่สุด โดยอาศัยศรัทธาเป็นปัจจัยเกื้อหนุนพื้นฐานในพัฒนาให้เกิดเป็นปัญญา และนำปัญญาที่ได้นั้น สร้างความสัมพันธ์ต่อไปให้ถึงเป้าหมายในที่สุด

2. ศรัทธาเป็นส่วนประกอบพื้นฐานในหมวดธรรม ธรรมหมวดใดก็ตามในพุทธธรรม ถ้ามีศรัทธาเป็นส่วนประกอบแล้ว จะต้องมียุติปัญญาเป็นอีกข้อหนึ่งเสมอ เพื่อควบคุมศรัทธาให้อยู่ในความหมายที่ถูกต้อง ในหมวดธรรมที่มีศรัทธาเป็นองค์ประกอบ และมีความเหมาะสมสำหรับกลุ่มบุคคลแต่ละกลุ่มต่างกันสามารถแบ่งหมวดธรรมที่มีศรัทธาเป็นพื้นฐานสำหรับกลุ่มบุคคลที่สัมพันธ์กับเป้าหมายออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มศรัทธาในหมวดธรรมสำหรับบรรพชิต

พระผู้มีพระภาคได้สอนธรรมที่เป็นไปเพื่อการบรรลุธรรมไว้ใน สार्वชชสูตรเพื่อให้บรรพชิตได้นำธรรมนั้นไปศึกษาและนำไปปฏิบัติ เพื่อให้เกิดเป็นผลสำเร็จคือการบรรลุธรรม และถึงเป้าหมายสูงสุดคือนิพพาน พระผู้มีพระภาคทรงตรัสกับพระภิกษุทั้งหลายถึงธรรมเป็นเครื่องกระทำความเป็นผู้แก้แค้นแห่งภิกษุผู้เสาะ 5 ประการ

ธรรมเป็นเครื่องกระทำความเป็นผู้แก้แค้น 5 ประการ 1) เป็นผู้ที่มีศรัทธา 2) เป็นผู้ที่มีศีล 3) เป็นพหูสูต 4) เป็นผู้ปรารถนาความเพียร 5) เป็นผู้มียุติปัญญา ผู้ไม่มีศรัทธามีความครั่นคร้ามใด แต่ผู้ที่มีศรัทธาหาความครั่นคร้ามนั้นไม่ ผู้ที่มีศีลมีความครั่นคร้ามใด แต่ผู้ที่มีศีลหาความครั่นคร้ามนั้นไม่ ผู้มีสุตะน้อยมีความครั่นคร้ามใด แต่ผู้เป็นพหูสูตหาความครั่นคร้ามนั้นไม่ ผู้เกียจคร้านมีความครั่นคร้ามใด แต่ผู้ปรารถนาความเพียรหาความครั่นคร้ามนั้นไม่ ผู้มียุติปัญญามีความครั่นคร้ามใด แต่ผู้มียุติปัญญาหาความครั่นคร้ามนั้นไม่ ฉะนั้น ธรรมทั้ง 5 จึงชื่อว่าเครื่องทำ ความแก้แค้นสำหรับภิกษุผู้เป็นเสาะ (อง.ปญจก. (ไทย) 22/101/175-176) เวสาร์ชกรณธรรม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551, หน้า 241) เป็นธรรมที่ทำให้เป็นพระเสาะมีความสำคัญต่อผู้ที่เกิดความท้อถอยเป็นอย่างมาก ความแก้แค้นเท่านั้น จึงจะสามารถทำให้ฝ่าฟันอุปสรรคนานัปการไปสู่การบรรลุธรรมได้ ดังนั้นศรัทธานี้ มีความสำคัญในขั้นพื้นฐาน คือ เป็นปัจจัยเกื้อหนุนต่อการเข้าเป้าหมาย คือ ความเชื่อที่มีเหตุผล มั่นใจในหลักที่ถือและในการดีที่ทำ อาศัยธรรมหมวดนี้ในการสร้างความสัมพันธ์ของศรัทธาสู่การบรรลุธรรมในขั้นสูง ด้วยการสร้างความกล้าหาญ สร้างขวัญและสร้างแรงบันดาลใจ ให้ตนดำเนินการให้สำเร็จผล เมื่อบุคคลมีศรัทธาที่ถูกต้องตามความเป็นจริง ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในศีลที่บริสุทธิ์ เป็นผู้ใฝ่หาการศึกษาให้มีความรู้มาก มีความตั้งใจในความเพียรอย่างไม่ย่อท้อ จนเป็นผู้มียุติปัญญาได้รู้เห็นตามความเป็นจริงในอริยสัจ หยั่งลงสู่พระไตรลักษณ์ จนเข้าถึงความหลุดพ้นและเข้าถึงพระนิพพาน

หมวดธรรมทั้ง 5 ประการนี้ มีความสัมพันธ์กันทั้งในด้านความเสมอกัน ความต่อเนื่องอันเป็นปัจจัยส่งต่อกัน เพราะบุคคลเมื่อเกิดศรัทธาแล้วจึงจะสนใจในสิ่งนั้น ๆ ต่อไปหมวดธรรมทั้ง 5 นี้ ถึงแม้ว่าศรัทธาจะสำคัญในขั้นพื้นฐาน แต่ธรรมที่เหลือก็มีความสำคัญอย่างเท่าเทียมกันทุกธรรมจะขาดหรือมากกว่าธรรมใดไม่ได้เลย เพราะมีความสัมพันธ์และเป็นปัจจัยส่งต่อให้กัน เพื่อให้เกิดเป็นหมวดธรรมในการทำให้เป็นผู้แก้แค้นและไม่มีความทุกข์ และเป็นหมวดธรรมที่พระเสขะยึดเป็นหลักปฏิบัติในการนำพาตนเองให้ถึงเป้าหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา

3. กลุ่มศรัทธาในหมวดธรรมสำหรับคฤหัสถ์ พระผู้มีพระภาคทรงสอนถึงธรรมที่สามารถทำให้คฤหัสถ์สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีปกติสุขไว้ใน วัฏฒิสสูตร อันเป็นหลักธรรมที่ทำให้บุคคลเป็นผู้เจริญและประเสริฐ

หลักธรรมนั้น คือ วุฒิธรรม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2558)

บุคคลเมื่อเจริญด้วยธรรมเป็นเหตุเจริญ 5 ประการ ชื่อว่าย่อมเจริญด้วยธรรมเป็นเหตุเจริญอย่างประเสริฐ ชื่อว่าเป็นผู้ถือเอาสิ่งที่เป็นสาระ และถือเอาสิ่งที่ประเสริฐแห่งกาย ธรรมเป็นเหตุเจริญ 5 ประการมี ศรัทธา (ความเชื่อ) ศีล (การรักษากาย วาจาให้เรียบร้อย) สุตะ (การสดับฟังหาความรู้) จาคะ (การเสียสละ) ปัญญา (ความรอบรู้) เมื่อบุรุษใดเจริญธรรม 5 ประการนี้ มีผลทำให้เป็นสัตบุรุษ มีปัญญาเห็นประจักษ์ หากสตรีใดเมื่อเจริญด้วยธรรมเป็นเหตุเจริญ 5 ประการ สตรีนั้น เป็นผู้มั่งคั่ง เป็นอุบาสิกา ชื่อว่าถือเอาสิ่งที่เป็นสาระสำหรับตนไว้ได้ในโลกนี้ (อง.ปญจก. (ไทย) 22/63-64/111-113)

บุคคลจะเป็นอารยะชน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551, หน้า 200) ได้นั้น จะต้องเป็นผู้ประเสริฐทั้งกายและใจ ด้วยการยึดหลักวุฒิธรรมนี้ ในหมวดธรรมนี้มีศรัทธาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ คือเป็นจุดเริ่มต้นและเป็นพื้นฐานที่สำคัญของความสมบูรณ์ในหลักวุฒิธรรม องค์ประกอบทั้ง 5 มีความสำคัญและมีความสัมพันธ์ต่อกัน หลักธรรมนี้ต้องสมบูรณ์ด้วยองค์ประกอบทั้ง 5 เมื่อนั้นบุคคลจึงจะถือว่าเป็นผู้เจริญเป็นอารยะชนที่ประเสริฐ อยู่ในโลกปัจจุบันได้อย่างเป็นสุข รู้เท่าทันในทุกข์เมื่อมีความปรารถนาที่จะบรรลุธรรมในขั้นสูงสุดคือเป้าหมาย บุคคลสามารถอาศัยวุฒิธรรมเป็นจุดเริ่มต้น ในการสร้างความสัมพันธ์กับเป้าหมายได้ในที่สุด

การเกิดศรัทธาในพระรัตนตรัยแล้ว ความสมบูรณ์ด้วยศีลย่อมเกิดขึ้นตามมา ศีลทำให้บุคคลมีความสงบทั้งกายและใจ เป็นผู้ใฝ่หาในสิ่งที่เป็นประโยชน์สำหรับตนด้วยการศึกษาหาความรู้ ให้รู้จริงเห็นจริงตามคลองธรรม มีจิตที่บริสุทธิ์ยอมเสียสละได้ในสิ่งที่เป็นของของตนให้กับผู้อื่น ด้วยเพราะเกิดปัญญารู้เห็นตามความเป็นจริงในสังขาร ทำให้เป็นผู้เจริญและประเสริฐ เพราะถ่อมถ่อมถ่อมในสิ่งที่ได้ไว้เป็นมงคลสำหรับชีวิต ทำให้การดำเนินชีวิตเป็นผู้มีปกติสุข เมื่อยังไม่สิ้นชีวิต หากคิดที่จะบรรลุธรรมในระดับสูงคือ ตั้งแต่โสดาบัน สกทาคามี อนาคามีไปจนถึงอรหัตต์ หรือนิพพานก็สามารถที่จะทำได้เช่นกัน ด้วยอาศัยหลักธรรมนี้เป็นจุดเริ่มต้นและสร้างความสัมพันธ์ให้เข้าถึงเป้าหมาย

บทสรุป

ศรัทธาในคัมภีร์พระพุทธศาสนา หมายถึง ความเชื่อในพระรัตนตรัย ยึดเอาเป็นสรณะเพื่อเป็นเครื่องช่วยทำลายขจัดปัดเป่าทุกข์ภัยและกิเลสต่าง ๆ ในจิตใจให้หมดสิ้น และเป็นที่พึ่งที่อาศัย ที่เคารพสูงสุดในชีวิต โดยความเชื่อมั่นนี้ต้องเกิดจากความรู้และความเข้าใจของผู้เชื่อถือเอง ใช้ปัญญาของตนพิจารณาไตร่ตรองในพระธรรมคำสั่งสอนต่าง ๆ ด้วยเหตุผล อย่างรอบครอบแล้วตามความเป็นจริง มิใช่ศรัทธาตาม ๆ กันมา หรือการถูกบังคับขู่เข็ญให้เชื่อ ล่องหลอกด้วยอำิสสินจ้าง หรือมีผลประโยชน์ใดแอบแฝงอยู่ในทางโลกเป็นเหตุชวนให้เกิดความเชื่อ ศรัทธานั้นต้องเกิดขึ้นมาเอง และจะต้องประกอบด้วยปัญญาของผู้ศรัทธาที่ารู้เห็นเองแล้วตามความเป็นจริง และปัญญาเป็นเครื่องช่วยกลั่นกรองความถูกต้อง จึงจะเป็นศรัทธาที่มีความสัมพันธ์ในฐานะเป็นปัจจัยเกื้อกูลต่อการเข้าถึงเป้าหมายในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท เมื่อมนุษย์มีศรัทธาจะไม่ได้หยุดอยู่เพียงแค่ศรัทธา แต่จะต้องมีกระบวนการพัฒนาให้เกิดปัญญา และสามารถพัฒนาขึ้นไปจนถึงเป้าหมายสูงสุดของชีวิตได้ถึงขั้นการหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงอย่างอิสระ คือ ศรัทธาต้องเป็นไปในลักษณะที่สัมพันธ์ในฐานะเป็นปัจจัยเกื้อกูลต่อการเข้าเป้าหมายคือนิพพาน จึงจะเป็นศรัทธาที่ถูกต้องตามหลักศรัทธาในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

ศรัทธาโดยทั่วไปนั้น หมายถึง ความเชื่อ หรือ ความเลื่อมใส ที่เกิดในอารมณ์ความรู้สึกนึกคิด และมักใช้กับความเชื่อในเรื่องความสามารถของบุคคลที่สำคัญ ของสังคม เหตุการณ์หรือเรื่องราวต่าง ๆ ที่ผู้คนส่วนมากพากันนิยมชมชอบเช่น สิ่งลี้ลับ เรื่องเหนือธรรมชาติ ฯลฯ หรือใช้ในกรณีที่มีความพึงพอใจ ประทับใจ และมั่นใจในความเชื่อลัทธิ หรือศาสนาต่าง ๆ

ศรัทธาถือได้ว่าเป็นความเชื่อเฉพาะของบุคคล จึงทำให้บุคคลมีความเชื่อที่แตกต่างกันออกไป เป็นการใช้ศรัทธาที่ไม่ได้เกิดจากความรู้ตามความเป็นจริง เมื่อเป็นความเชื่อมักจะพึ่งพาอาศัยสิ่งที่อยู่ภายนอกกาย คือ อาศัยอำนาจดลบันดาลและการช่วยเหลือ เชื่อว่าจะสามารถช่วยทำให้ทุกอย่างสำเร็จได้โดยไม่ต้องทำเอง และมีความไม่เชื่อมั่นในความสามารถว่าตนจะทำได้ จึงทำให้เกิดขวัญกำลังใจ มีความรู้สึกที่ดีต่อสิ่งที่ศรัทธาว่าจะทำได้ทุกอย่างตามความต้องการ จึงทำให้ไม่ต้องดิ้นรนขวบวญเพื่อจะให้เข้าถึงความจริงสูงสุด

อย่างไรก็ตามหากศรัทธาที่เกิดขึ้นนั้นไม่ประกอบด้วยเหตุผลและปัญญา มักจะเป็นไปตามอารมณ์ ย่อมขาดความมั่นคง และสามารถเปลี่ยนแปลงได้ง่ายตลอดเวลา กล่าวคือเกิดขึ้นและดับหายไปได้ง่ายและอย่างรวดเร็ว ศรัทธาลักษณะนี้มักเป็นศรัทธาแบบมกมายที่มีความเป็นจริงน้อยมากหรือไม่มีเลย จึงกล่าวได้ว่าหลักศรัทธานี้เป็นพื้นฐานนำไปสู่ความเชื่อในเรื่องต่าง ๆ ที่บุคคลต้องการอยากให้เป็นไปตามความเชื่อที่ตนอยากให้เป็นเท่านั้น และมักจะหยุดอยู่เพียงแค่ศรัทธาเท่านั้น ศรัทธาในลักษณะนี้ เป็นศรัทธาแบบมกมายไม่พัฒนาให้เข้าถึงความจริงแท้ เป็นศรัทธาที่ไม่ได้มีความสัมพันธ์กับเป้าหมายของความเป็นจริงสูงสุดและไม่ใช้ศรัทธาในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

เอกสารอ้างอิง

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: เอสอาร์พริ้นติ้งแมสโปรดักส์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2558). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 30. กรุงเทพฯ: พลิขัณม์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2549). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- พุทธทาสภิกขุ. (2538). *ชุมนุมข้อคิดอิสระ พุทธทาสภิกขุ*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- พุทธทาสภิกขุ. (2561). *เรื่องเรียน พุทธศาสนา ใน 15 นาที*. เข้าถึงได้จาก www.udd.hadasacom.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2548). *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาศาสนา พุทธคำวัด*. กรุงเทพฯ: เลียงเชียง.
- พระภาวนาวิริยคุณ (เผด็จ ทตฺตชีโว). (2551). *ศรัทธา รุ่งอรุณแห่งสันติภาพโลก*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์
- พระมหาอุทธร ปญญาสิริ (สัจจรัตนพงศ์). (2547). *ศึกษาวิเคราะห์ศรัทธาในพระพุทธศาสนา* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาปรม โสภาโส (ทองคำ). (2541). *ศึกษาวิเคราะห์ศรัทธาของชาวไทยในปัจจุบัน* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์.

จิตสำนึกและการสร้างจิตสำนึกเพื่อการตอบแทนบุญคุณบิดามารดา

Consciousness and raising awareness to reward parents

ญาณีณี ภูพัฒน์

Yaninee Poopat

มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

Suandusit University

E-mail: Meennayha@gmail.com

บทคัดย่อ

สังคมไทยเป็นสังคมที่มีวัฒนธรรมอิงกับความดี ความชั่ว ทั้งนี้เพราะถูกหล่อหลอมมาจากคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาที่ถูกถ่ายทอดมาจากพระสงฆ์ เพราะประเทศไทยของเราเป็นเมืองพุทธ ที่มีคนไทยโอบอ้อมอารีย์ มีน้ำใจ แม้ชาวต่างชาติเข้ามาท่องเที่ยวในเมืองไทย นักท่องเที่ยวทั้งหลายต่างชื่นชมคนไทยประทับใจจากรอยยิ้มที่เป็นมิตร เรียกกันว่า “ยิ้มสยาม” คนไทยในสมัยก่อนเป็นสังคมที่มีความเป็นกันเอง ใครมาถึงเรือนชานจะเรียกกินข้าวกินปลา ส่วนนอกเรือนชาน หรือระเบียบบ้าน จะมีการตั้งหมอน้ำไว้ให้คนที่เดินผ่านไปมา ได้แวะดื่มกินแก้ความกระหายหรือเหนื่อยล้า

ในปัจจุบันนี้ ประเทศไทยเจริญรุ่งเรืองอาคารบ้านไม้ทรงเรือนไทย ทรงปั้นหยาหายไปจากชุมชน อาคารเปลี่ยนสภาพเป็นตึกทรงตะวันตก หรือทรงยุโรป ถนนหนทางเต็มไปด้วยคอนกรีต ถนนลูกรังมีให้เห็นน้อยมาก บางท้องถิ่นไม่เห็นร่องรอยของความล้ำหลังเลย ครอบครัวคนไทยในอดีตอยู่กันเป็นครอบครัวขยาย ญาติพี่น้อง ปู่ ย่า ตา ยาย จะอยู่ในระแวกเดียวกัน ทุกคนจะรู้จักกันหมดว่าใครเป็น ใคร ลูกบ้านไหน พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ชื่ออะไรบ้างอยู่ที่ไหน มีอาชีพทำอะไร เด็ก ๆ กับผู้ใหญ่ในชุมชน จะคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี การศึกษาของเด็ก ๆ ก็จะมีคุณครู ซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นคนในท้องถิ่น ทำให้คุณครูสอนเด็กด้วยความสบายใจ และเต็มใจสอนให้การอบรมสั่งสอน หากเด็กทำผิดคุณครูก็จะทำโทษ เมื่อเด็กมาฟ้องพ่อแม่ว่าถูกคุณครูทำโทษ แทนที่พ่อแม่จะไปกล่าวโทษคุณครู ตรงกันข้ามกลับอนุญาตให้คุณครูลงโทษ เพราะพ่อแม่ทุกคนในชุมชนก็รู้ว่าคุณครูรักและเมตตาเด็ก ต้องการให้เด็กมีความรู้ ชยัน ตั้งใจเล่าเรียนหนังสือ เด็กในสมัยก่อนจึงถูกเพาะบ่มทางด้านพฤติกรรมจากโรงเรียนอีกระดับหนึ่ง

สรุปว่าการกล่อมเกลาเด็ก ๆ ในสังคมสมัยก่อน นอกจากจะมีพ่อแม่ (จากทางบ้าน)พระสงฆ์ (ทางวัด) และคุณครู (ทางโรงเรียน) เด็ก ๆ จึงมีทั้งศีลธรรม คุณธรรมครอบปกป้องเขาให้ห่างไกลจากความชั่วทั้งหลายทั้งปวง การศึกษาในอดีตเป็นห่วง 3 ห่วงคล้องกัน ช่วยดูแลเด็ก ๆ ให้เป็นคนดีของสังคมได้ด้วย บวร = บ้าน-วัด-โรงเรียน

คำสำคัญ: จิตสำนึก, การสร้างจิตสำนึก, การตอบแทนบุญคุณ, ครอบครัว

Abstract

Thai society is a culture based on evil, evil, because it is shaped by Buddhist teachings that are transmitted from monks. Because our Thailand is a Buddhist city With Thai people embracing Ari, generous, even foreigners traveling in Thailand Tourists Many people love Thai people. Impressed by a friendly smile, it is called “ Siamese smile. ” Thai people in the old days were friendly societies. Who comes to the house of Chan will call to eat fish. The patio or the balcony of the house There will be a radiator set for those who walk. Through and forth, stopped by to drink, eat, cure thirst or fatigue

Today, Thailand is thriving. Thai green house building. Thung Ya disappeared from the community. The building changed to a Western-style building or a European road full of concrete. The dirt road is very rare. Some local people do not see any signs of lagging behind. Thai family in the past Together as an extended family, relatives, siblings, grandfathers, grandmothers, grandmothers will be in the same wobble. Everyone will know who it is, who is it, what is the father, mother, grandfather, grandmother, grandmother, grandmother, what is the name? Have a career, do children and adults The community is well familiar. Children's education will have teachers, most of whom are local. Makes the teacher teach the child with peace of mind And willing to teach the training If the child is wrong, the teacher will punish When the child comes to sue the parents for being punished by the teacher instead of the parents. To accuse the teacher On the contrary, allow the teacher to punish Because all parents in the community know that the teacher loves and is merciful to children Want children to have knowledge, diligent, to learn books Children in the olden days were incubated in behavior from another school

In conclusion, lulling children in old society In addition to having parents (from the house) monks (temples) and teachers (school) children are both morally. Moral dominates him, protecting him from all riches. Past education is worried 3 rings. Strap together to help take care of children to be good people of society. Wary = House–Temple–School

Keywords: Conscience, Raising Awareness, Merit Reward, Family

บทนำ

ในสมัยปัจจุบันประเทศไทยได้นำการศึกษามาจากตะวันตก ได้แก่ อเมริกา แคนาดา ยุโรป เป็นต้น ความรู้ส่วนใหญ่ที่ประเทศรับเข้ามาจะเป็นเรื่องวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การศึกษาไทยได้พัฒนาตามแบบอย่างการศึกษาของตะวันตก มีการส่งนักวิชาการไปเรียนโดยมีทั้งให้ทุนหลวง และใช้ทุนส่วนตัวไปเรียนที่ต่างประเทศ เมื่อจบแล้วนักวิชาการเหล่านั้นได้เริ่มปรับปรุงหลักสูตร จนค่อย ๆ ตัดความสัมพันธ์ของวัดในด้าน

การสั่งสอนเรื่องศีลธรรม คุณธรรม เนื่องจากเห็นว่า เป็นหน้าที่ของพ่อแม่ที่ต้องให้การอบรมปมเพาะตั้งแต่อยู่ที่บ้านแล้ว

ดังนั้นจึงไม่เห็นความจำเป็นที่เด็ก ๆ จะต้องมานั่งเรียนเพื่อปลูกฝังเรื่องความดีให้ปฏิบัติ ความชั่วต้องงดเว้น การมองข้ามเรื่องศีลธรรมของนักวิชาการการศึกษาสมัยใหม่ ที่มีบทบาทต่อการปรับปรุงหลักสูตร การศึกษาตั้งแต่ประถมศึกษา ถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ฉะนั้นการศึกษาสมัยใหม่จึงมีผลกระทบต่อโครงสร้างสังคมแบบดั้งเดิม แน่แน่นอนว่าผลกระทบนั้นต้องมาสู่การเปลี่ยนแปลงแนวหรือทัศนคติของเด็ก ๆ การยอมรับสิ่งที่เปลี่ยนแปลงใหม่ๆ ความเจริญทางด้านวัตถุ เทคโนโลยี ทำให้เด็ก ๆ เสพติดความสะดวกสบาย จนไม่สามารถจะอดทนต่อความลำบาก การรอคอย ความผิดหวังต่าง ๆ ได้ เหมือนในอดีตที่เด็ก ๆ ถูกปลูกฝังตั้งแต่ บ้าน วัด โรงเรียน ทำให้ โครงสร้างสังคมแข็งแกร่ง ไม่หลงไหล เพลิตเพลิน ในวัตถุนิยม นับว่าเป็นบทบาทที่สำคัญของทุกคนในสังคมต้องตระหนักรู้ ร่วมกันรับผิดชอบสังคม ประเทศชาติ

หน้าที่ (Duty) หมายถึง กิจที่จะต้องทำด้วยความรับผิดชอบ หน้าที่แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

1. หน้าที่โดยธรรมชาติ เนื่องจากสรรพสิ่งทั้งหลายในโลกนี้มีชีวิต เกิดมาแล้วต้องสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมไม่ว่าสิ่งแวดล้อมนั้นจะเป็นคน สัตว์ ต้นไม้ หรือสิ่งที่ไม่มีชีวิต สรรพสิ่งล้วนอยู่ล้อมรอบตัวเรา การสัมผัสแต่ละอย่างจะเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทางทวาร 6 หรืออายตนะทั้ง 6 ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ แล้วส่งต่อไปยังอายตนะภายในได้แก่ จักขุวิญญาณ โสทวิญาณ ฆานวิญญาณ ชิวหาวิญญาณ กายวิญญาณ และ มโนวิญญาณ และส่งไปยังเจตสิก ได้แก่ รูป(ร่างกาย), เวทนา(การเสวยอารมณ์, ความรู้สึก), สัญญา(จำความได้, ความหมายรู้ได้ คือระบบความจำที่สามารถจำคน สัตว์ สิ่งของและเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ เช่น จำสิ่งที่เห็น จำเสียง จำกลิ่น จำรส จำชื่อคน จำหนังสือ จำเรื่องในอดีตได้ว่าเป็นสีเขียว ไพเราะ หอม หวานเป็นต้น, สังขาร (การปรุงแต่ง สิ่งที่ถูกปรุงแต่ง)

ดังนั้น ถ้าชีวิตของเราที่ประกอบด้วย รูป-นาม (จิต/วิญญาณ-เจตสิก ได้แก่ เวทนา สัญญา สังขาร และ วิญญาณ) รวมกันเป็น ชันธ์ 5 ที่เรียกว่าชีวิตนั้น สามารถตัดสินใจได้ว่าการกระทำของสิ่งแวดล้อมที่อยู่ใกล้ตัวเรา ตั้งแต่ปฏิสนธิ จนคลอดออกมา

กระบวนการทำงานทั้งทางกายและจิต-เจตสิก ทำงานตลอดเวลาอย่างต่อเนื่อง การปรุงแต่งของจิต ตัดสินดี-ชั่ว ชอบ-ชัง เป็นต้น ทำงานจนเป็นวิบาก(ผลแห่งการกระทำ) โดยมีความโลภว่า สิ่งไหนดี ที่เราชอบ เราจะเก็บกักไว้เพื่อตนเอง พวกพ้องตัวเอง ส่วนสิ่งใดที่ตัวเราไม่ชอบไม่ถูกใจก็จะผลักออกไปถ้าไม่สามารถผลักออกไปได้ก็จะเกิดความโกรธ(โมหะ) เพราะความหลง(อวิชชา)จึงทำให้ตัวเราเองไม่สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้

2. หน้าที่โดยได้รับมอบหมาย การกระทำหน้าที่ตามที่มอบหมายเกิดจากการผลตอบแทนที่จะได้รับ ภายหลังปฏิบัติหน้าที่สำเร็จแล้ว เช่น ได้รับมอบหมายให้ดูแลนักเรียน หรือสมาชิกในชุมชนที่ตนเองรับผิดชอบ เป็นต้น เป็นต้น จะเห็นได้ว่าหน้าที่ที่มาจากการมอบหมายงานให้ทำจะมีผลประโยชน์ตอบแทนเสมอ

สรุปว่า หน้าที่โดยธรรมชาติ จะสมบูรณ์ได้กระบวนการทำงานของจิตจะต้องมีสัมมาทิฐิ (ความรู้ชอบ) รู้ตามความเป็นจริงของชีวิตจนสามารถแยกความดี กับความชั่วได้ชัดเจน โดยไม่หวังผลตอบแทนหรือทำหน้าที่เพียงเพราะได้รับมอบหมายหรือกลัวสังคมกดดัน ลงโทษ ว่ากล่าวต่าง ๆ นานา

จิตสำนึก (conscious)

จิตสำนึก หมายถึง ภาวะที่จิตตื่น และรู้ตัว สามารถตอบสนองต่อสิ่งเร้าจากประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส และสิ่งที่สัมผัสได้ด้วยกาย หรือมีความรู้ความตระหนักรู้ตลอดเวลาที่ปฏิบัติงาน

จิตสำนึกเกิดจากระบบสังคม จิตสำนึกก็เป็นเช่นนั้น ระบบสังคม ก่อให้เกิดโครงสร้างตำแหน่งทางสังคมที่ซ้อนทับกันอยู่ เมื่อเรายังเด็ก เราก็ได้เรียนรู้จิตสำนึกของความเป็นลูก จิตสำนึกของความเป็นนักเรียน พอโตขึ้นมีโครงสร้างและตำแหน่งที่เลื่อนไหลไปมา เราก็กลายเป็นจิตสำนึกตามตำแหน่งหน้าที่ ซึ่งในโครงสร้างเราอาจมีอยู่หลายหน้าที่ เช่นเป็นพ่อแม่ เป็นลูก มีตำแหน่งงานราชการ เอกชน สิ่งทีบุคคลได้เรียนรู้จากสังคมที่สำคัญที่สุดคือ อำนาจ พอเราเป็นเด็ก เราได้เรียนรู้ว่า ผู้ใหญ่นั้นมีอำนาจมากกว่าเด็ก ครูมีอำนาจมากกว่าเด็ก ไม่ว่าเราจะอยู่ในโครงสร้างไหนก็ตาม สังคมจะมีการสร้างความรู้สึกลิขิตยอมต่ออำนาจ หรือมีจิตสำนึกตามโครงสร้าง โครงสร้างสังคมหรือสถาบันทางสังคมที่มีอำนาจและศักยภาพ เป็นผู้ก่อรูปการจิตสำนึกครอบ ครว อยู่ใกล้ชิดบุคคล มีส่วนกำหนดจิตสำนึก โรงเรียนมีส่วนกำหนดจิตสำนึกกลุ่มเพื่อนมีส่วนกำหนดจิตสำนึก และสถาบันสื่อสารมวลชนเป็นผู้กำหนดจิตสำนึก

ดังนั้นเมื่อเราอยู่ในโครงสร้างส่วนใด ก็จะได้เรียนรู้จิตสำนึกนั้น เป็นชุดของจิตสำนึกกลายเป็นระบบความคิดความเชื่อผสมผสานกันไป จิตสำนึกก่อให้เกิดการรวมหมู่ เช่น คนที่มีความคิดความเชื่อคล้าย ๆ กัน ก็จะมีจิตสำนึกที่ใกล้เคียงกันจิตสำนึกจะบอกว่าเราเป็นใคร มีตำแหน่งแห่งที่อยู่ที่ไหน มีเป้าหมายอย่างไร ไปทางไหน เนื่องจากจิตสำนึก เป็นสิ่งที่ถูกผลิตสร้าง มีความเปลี่ยนแปลงและผสมผสาน และกระจายรูปแบบไปอย่างซับซ้อน จิตสำนึกนั้นจะให้คุณค่ากับอะไรมากกว่าอะไร ก็จะมีคำตอบอยู่ในชุดของความคิดความเชื่อในจิตสำนึกนั้น จิตสำนึก สร้างและสืบทอดได้ใหม่ จิตสำนึกเป็นผลผลิตที่สร้างขึ้นและผลิตซ้ำสืบทอดกันได้โดยมีกิจกรรม ที่ตอกย้ำซ้ำเตือนกันบ่อย ๆ กิจกรรมในพิธีกรรมถ้าจะตามหาจิตสำนึกที่เป็นโครงสร้างส่วนบน ก็ต้องมองหากิจกรรมที่ทำซ้ำ ๆ กัน กิจกรรมในพิธีกรรม จะเห็นมิติทางด้านอารมณ์ซึ่งสมองจะสามารถรับรู้ได้ ดีกว่า ในพิธีกรรมจะเห็นได้ชัดว่า ให้คุณค่ากับอะไรสร้างและสืบทอดกัน เป็นการศึกษาตามอัธยาศัย ที่ทรงประสิทธิภาพ

จิตสำนึก มีกี่แบบ จิตสำนึกมีอยู่สองแบบ คือ 1. แบบที่หนึ่ง จิตสำนึกเพื่อตอกย้ำถึงตำแหน่งแห่งที่ในระบบเป็นเป็นระบบวิถีชีวิตประจำวันตามปกติ และ 2. แบบที่สอง จิตสำนึกในสถานการณ์ไม่ปกติ เช่นมีการเขย่าโครงสร้างสังคมในเวลาวิกฤติ เช่น การชุมนุมประท้วงตั้งแต่ระดับเบา ๆ ไปถึง ระดับรุนแรง ที่เป็นการเขย่าโครงสร้างสังคม การที่คนปกติได้รับการผลิตซ้ำให้มีจิตสำนึกตามหน้าที่ ได้ถูกสร้างจิตสำนึกใหม่ ให้เป็นจิตสำนึกแห่งผลประโยชน์ ทางชนชั้น

ดังที่จะได้เห็นจากการให้ข้อมูลใหม่ ๆ ตอกย้ำ ซ้ำ ๆ กัน บางอย่างมีการทำพิธีกรรม เพื่อสื่อให้เห็นถึงเป้าหมาย และคุณค่าใหม่ ที่จะดำเนินต่อไปการเคลื่อนย้ายตัวตนจิตสำนึกจากเดิม ไปสู่ใหม่มีเงื่อนไขมาจากสถานการณ์ไม่ปกติ ผู้นำการเคลื่อนไหว ได้กลายเป็นสถาบันแทนสถาบันหลัก ๆ ดังกล่าว อารมณ์และความรู้สึกมีความจำเป็นในการตอกย้ำจิตสำนึก กิจกรรมการแบกโลง เผาหุ่น ล้วนแต่เป็นการกระทำเชิงโครงสร้างสัญลักษณ์ทั้งสิ้น

ความเป็นมาของ “จิตสำนึก (Awareness)”

คำว่า จิต + สำนึก ซึ่ง จิต แปลว่า ใจ และสำนึก แปลว่า ความรู้สึก หรือ รู้สึกตัว

ดังนั้น คำว่า จิตสำนึก จึงแปลว่า “มีความรู้หรือความตระหนักรู้ตลอดเวลาที่ปฏิบัติงาน” ในทางจิตเวชศาสตร์ มีการแบ่งจิตใจเป็นส่วนต่าง ๆ ตามระดับความรู้สึกตัว โดยอิงทฤษฎีจิตวิเคราะห์ ดังนี้

ส่วนของจิตที่เรารับรู้ได้ เรียกว่า จิตสำนึก(Conscious)

ส่วนของจิตที่เราไม่รับรู้ เรียกว่า จิตไร้สำนึก (Unconscious)

ส่วนของจิตไร้สำนึกที่เกือบจะมาอยู่ในจิตสำนึกแล้ว เรียกว่า จิตกึ่งสำนึก (Preconscious)

แต่คำว่า จิตสำนึก โดยทั่วไป หมายถึง ภาวะที่ตื่นและมีความรู้สึกสามารถตอบสนองต่อสิ่งเร้าได้

ซึ่งมีการกล่าวกันมานานแล้วว่า ประเทศชาติของเราจะเจริญกว่านี้หลายเท่า หากประชาชนชาวไทยมีจิตสำนึกในหลายอย่างและจะเห็นได้ว่าการที่มีปัญหามากมายในบ้านเมืองของเราเกี่ยวข้องกับคนไทยที่ขาดจิตสำนึกหลาย ๆ เรื่อง ดังนี้

1. คำว่า จิตสำนึก ยากที่จะอธิบาย หากจะกล่าวในทางการแพทย์ ก็คงยากที่จะเข้าใจ หากจะกล่าวในทางนามธรรม ก็ยากที่จะทำความเข้าใจ สรุปว่า คนเราจะทำอะไรก็ได้ที่ไม่เดือดร้อนต่อตนเองและผู้อื่นก็เป็น การดี จะถือได้ว่าท่านมีจิตสำนึกแล้ว จิตสำนึก ถึงแม้จะไม่ได้รับการปลูกฝังมาตั้งแต่เด็ก แต่หากบุคคลนั้นเป็นผู้ที่มีการศึกษา รู้ว่าสิ่งใดควรสิ่งใด ไม่ควร ก็สามารถสร้างจิตสำนึกที่ดีให้กับตนเองได้ คำว่า จิตสำนึก ถึงแม้จะเกิดขึ้นในจิตใจ แต่ถ้าหากไม่ปฏิบัติก็ไม่มีประโยชน์อะไร และไม่ถือว่าบุคคลนั้นมีจิตสำนึก

2. การที่คนจะมีจิตสำนึกที่ดีหรือไม่ดีนั้น ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม และความเป็นอยู่รวมทั้งวัฒนธรรมที่บุคคลนั้นประสบพบด้วย หากแต่บางคนอยากและปรารถนาที่จะทำดี แต่เห็นว่าคนอื่น ๆ ไม่ทำ หรือไม่เห็นจะปฏิบัติกัน เป็นส่วนใหญ่ ก็ยังถือว่า คนบุคคลนั้นขาดจิตสำนึกในจิตใจอยู่ หากว่ามีจิตสำนึกแล้ว และได้ปฏิบัติแล้ว และยังสามารถส่งเสริม เผยแพร่ ให้ผู้อื่นได้รู้จักคำว่า จิตสำนึก เพิ่มขึ้นอีก ก็จะทำให้ประเทศชาติ สังคมก้าวหน้าทางด้านจิตใจได้ มิใช่เพียงแต่ความเจริญก้าวหน้าทางด้านวัตถุเพียงอย่างเดียว

จิตสำนึก ในแง่ของการสัมผัสเตือนทางจิตสำนึก หมายถึง การที่ตัวคุณเกิดพฤติกรรมภายใน เป็นการนึกคิด และเกิดอารมณ์รู้สึก เมื่อมีสิ่งเร้ามากระทบจิตใจคุณจนนำไปสู่การแสดงออก หรือการกระทำทางกาย หรือคำพูด เพื่อตอบสนองสิ่งเร้านั้น ความคิดหรือความรู้สึกที่เกิดขึ้นในจิตใจ จนเกิดอารมณ์ต่าง ๆ และเกิดข้อมูลที่คุณคิดขึ้นมาได้ในขณะนั้น ล้วนเกิดจากการสัมผัสเตือนในจิตใจและสมองของเรา ส่วนการแสดงออกเป็นภาษาท่าทาง หรือการกระทำทางกายซึ่งรวมทั้งภาษาพูดภาษาเขียนนั้น เกิดจากการสัมผัสเตือนทางร่างกายอันประกอบด้วยเซลล์ของอวัยวะต่าง ๆ ที่เราใช้แสดงออกหรือกระทำ ซึ่งมันจะเกิดขึ้นหลังกระบวนการแรก 10 วินาทีเป็นอย่างช้า ถ้านำกระบวนการทั้งสองมารวมกัน เราอาจเรียกได้ว่า “การสัมผัสเตือนทางจิตสำนึก”

การสัมผัสเตือนทางจิตสำนึก หมายถึง การสัมผัสเตือนทางจิตใจและทางกายของมนุษย์ ในการแสดงออกและการกระทำใด ๆ ร่วมกัน กับประสบการณ์ของมนุษย์ ในการอยู่ท่ามกลางบุคคลอื่น ๆ จำนวนมาก และอยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ทำให้มนุษย์เกิดความเคยชินในการใช้จิตสำนึกของตน แสดง

พฤติกรรมแบบต่าง ๆ มากมายอย่างเป็นอัตโนมัติ มีทั้งพฤติกรรม ที่เหมาะสมและพฤติกรรมแย่ รวมทั้งการ สร้างมิตรและศัตรูอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากแสดงออกเพื่อตอบสนองสิ่งเร้าภายในของตนเอง และสิ่งเร้า ภายนอก ที่คอยยั่วยุ โดยไม่หยุดยั้งคิดว่า พฤติกรรมนั้นถูกต้อง ผิด ชอบ ชั่ว ดีเพียงใด ใช้ความเป็นธรรมชาติที่ เคยชินของตัวเองมากเกินไป ซึ่งคุณจะค้นพบว่า บางครั้งเมื่อทำผิดพลาดไปแล้ว คิดผิดไปแล้วทำให้ต้องมา เสียใจ ภายหลังด้วยซ้ำไป กรณีเช่นนี้เรียกว่า “ใช้จิตสำนึกไม่เป็น”

สำหรับทฤษฎีจิตวิเคราะห์ คิดค้นโดย Sigmund Freud (1856–1939) ซึ่งเป็นจิตแพทย์ชาวเวียนนีส ทฤษฎีของเขาได้รับการยอมรับเป็นอย่างมากในยุคนั้น มีแนวคิดต่าง ๆ เกี่ยวกับปัญหาด้านจิตใจที่พัฒนาตามมา อีกมาก แม้ในปัจจุบันความสำคัญของทฤษฎีจิตวิเคราะห์จะมีบทบาทลดลง ทฤษฎีด้านชีวภาพและการรักษา ด้วยยามีบทบาทมากขึ้น แต่ก็ยังเป็นที่ยอมรับกันว่า ทฤษฎีจิตวิเคราะห์เป็นส่วนที่ช่วยให้เข้าใจปรากฏการณ์ ต่าง ๆ ของจิตใจได้เป็นอย่างดี

ทฤษฎีพื้นฐานจิตใจของคนเรา สามารถแบ่งได้เป็น 3 ระดับตามการรับรู้ ได้แก่

1. จิตสำนึก (The conscious) เป็นส่วนของจิตใจที่คนเรารู้สึกนึกคิดอยู่ในแต่ละขณะ
2. จิตก่อนสำนึก (The preconscious) เป็นส่วนของจิตใจที่ตามปกติแล้วเราไม่ได้ตระหนักถึง แต่หากใช้ ความตั้งใจก็จะขึ้นมาสู่จิตสำนึกได้ เช่น การพยายามนึกถึงเหตุการณ์บางอย่างในอดีต
3. จิตไร้สำนึก (The unconscious) เป็นความรู้สึกนึกคิด หรือความต้องการที่อยู่ในส่วนลึกของจิตใจ ตามปกติไม่อาจขึ้นมาในระดับจิตสำนึกได้ อาจแสดงออกมาในความฝัน หรือแสดงเป็นอาการต่าง ๆ ของผู้ป่วย ซึ่งจะเบี่ยงเบน ไปจากความคิดหรือความต้องการดั้งเดิม

ฟรอยด์ แบ่งกระบวนการคิดออกเป็น 2 ลักษณะ

ลักษณะที่หนึ่ง Secondary Process เป็นกระบวนการคิดที่เราคุ้นเคยและใช้กันอยู่ ในระดับจิตสำนึกและ จิตก่อนสำนึกมีกระบวนการคิดเช่นนี้ เป็นการคิดที่ยึดเหตุผล มองสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง (reality principle) เช่น คนเราบางครั้งผิดหวังและบางครั้งก็มีสมหวัง หรือสิ่งที่ต้องการบางอย่างอาจต้องรอคอยบ้าง

ลักษณะที่สอง Primary Process เป็นกระบวนการคิดในระดับจิตไร้สำนึก วิธีคิดเป็นแบบเด็ก ๆ ไม่เป็น เหตุเป็นผล ไม่สนใจเรื่องเวลาหรือสถานที่ สิ่งที่ต้องการคือ ความสุข ความสมหวัง ซึ่งหากต้องการก็จะต้อง ได้รับการตอบสนองทันทีจึงจะพอใจ โดยไม่คำนึงว่าผลตามมาเป็นอย่างไร (pleasure principle) ตัวอย่างที่ เห็นชัดได้แก่ การฝัน ซึ่งเหตุการณ์

การตอบแทนบุญคุณ (Obligation) หมายถึงการสำนึกบุญคุณต้องการมอบสิ่งดี ๆ แต่ความรู้สึกนั้นไม่ใช่ เป็นภาระหน้าที่ เพราะมาจากความจริงใจ

คำว่า บุญคุณ มาจากคำว่า บุญ ซ้อนกับคำว่า คุณ. บุญ หมายถึง ความดี. คุณ ก็หมายถึง ความดี ความเกื้อกูล ประโยชน์

บุญคุณ หมายถึง ความช่วยเหลือเกื้อกูล ความดี หรือ ประโยชน์ที่มีผู้กระทำให้แก่เรา เช่น บิดามารดา มีบุญคุณต่อบุตร เพราะเป็นผู้ให้กำเนิดและเลี้ยงดูบุตร ประเทศชาติมีบุญคุณต่อเรา เพราะเป็นที่เกิด อาศัยอยู่ และทำมาหากิน

คำว่า บุญคุณ ใช้ว่า คุณ หรือ พระคุณ ก็ได้

การที่เราสำนึกถึงบุญคุณของผู้ใดหรือสิ่งใด เรียกว่า รู้คุณ เช่น เราต้องรู้คุณของธรรมชาติที่ให้เรา มีน้ำดื่ม มีอากาศบริสุทธิ์ไว้หายใจ เราต้องรู้คุณแผ่นดินที่ให้เรายืนอาศัย

เมื่อรู้คุณแล้วก็ต้องรู้จักตอบแทนบุญคุณของผู้นั้นหรือสิ่งนั้น คำว่าตอบแทนในที่นี้ ใช้ว่า ทดแทน หรือ แทน ก็ได้ เช่น ลูกต้องทดแทนพระคุณพ่อแม่ โดยปรนนิบัติดูแลเมื่อท่านแก่ชรา เราต้องแทนคุณแผ่นดินโดยช่วยกันสร้างความสงบสุขให้เกิดขึ้นในประเทศชาติ

บุญคุณเป็นสิ่งที่ไม่อาจลืมเลือนได้ ไม่ว่าใครจะมีบุญคุณกับคุณเพียงใด คุณย่อมต้องการตอบแทนเสมอ และนี่ก็เป็นสิ่งที่ดีที่คนในสังคมทุกคนควรระลึกไว้เสมอ แต่การมองในเรื่องของบุญคุณในแง่ลบที่ว่า หากใครมีบุญคุณด้วยแล้วก็ต้องตอบแทน จะทำให้คุณมองว่าการตอบแทนเป็น “หน้าที่” ซึ่งไม่ได้มาจากความ “จริงใจ” คุณจำเป็นจะ “ต้องทำ” ไม่ใช่ “ต้องการ” ดังนั้นสังคมทุกวันนี้จึงคำนึงถึงเหตุและผลมากเกินไป หากใครไม่มีอะไรเกี่ยวข้องไม่มีบุญคุณต่อกันแล้วก็จะไม่มีใครนึกถึง การสำนึกบุญคุณจึงควรมาจากภายในจิตใจจริง ๆ ถ้าคุณรู้สึกจากข้างในได้ว่าต้องการมอบสิ่งดี ๆ คุณก็จะไม่ต้องรู้สึกถึงคำว่าภาระหน้าที่เลย และการกระทำของคุณก็จะเป็นไปตามธรรมชาติ นอกจากนี้การสำนึกบุญคุณยังสามารถนำมาปรับใช้กับทุกสิ่งรอบตัวคุณ ทั้งสิ่งแวดล้อมรอบตัว

กตัญญู เครื่องหมายคนดี กตัญญู แปลว่า รู้คุณ หมายถึงการหาความดีหรือความสำคัญของคนหรือวัตถุ นั้น ๆ ให้พบว่า มีความสำคัญหรือดีอย่างไร เมื่อได้พิจารณาด้วยปัญญาแล้วก็ให้จดจำจารึกไว้ในดวงใจ

ส่วนคำว่า กตเวที แปลว่า ตอบแทนคุณ ในทางปฏิบัติเมื่อหาความดีในบุคคลและสิ่งนั้น ๆ ให้พบแล้วจดจำไว้ว่า ท่านผู้นี้หรือสิ่งนี้มีคุณแก่เรา แล้วหาโอกาสตอบแทนตามสมควรแก่ฐานะ ชื่อว่ากตัญญูกตเวที เช่น บุตรธิดารู้คุณของมารดาบิดาแล้วตอบแทนคุณท่านทั้งสอง เป็นต้น และการแสดงออกซึ่งความกตัญญูกตเวทีนั้น แบ่งออกเป็น 4 ประการ คือ

1. กตัญญูกตเวทิต่อคน ในเบื้องต้นหมายถึงกตัญญูกตเวทิต่อตัวเอง คือ

การบำรุงรักษาสุขภาพอนามัยให้ดี เมื่อใช้ร่างกายทำงานก็ต้องเห็นความสำคัญของร่างกาย เมื่อเห็นความสำคัญแล้วจะได้รักษาให้ดีทั้งร่างกายและจิตใจ เมื่อให้อาหารที่ดีแก่ร่างกายแล้ว ต้องให้อาหารแก่จิตใจ ด้วยการนำธรรมะมาประพฤติปฏิบัติ จะได้มีชีวิตที่ยืนยาวเพื่อทำประโยชน์แก่ตนและคนอื่นต่อไป นอกจากนี้แล้ว ท่านยังได้จัดบุคคลที่จะต้องแสดงความกตัญญูกตเวทียีก 4 คู่ ได้แก่

1.1 บิดามารดากับบุตรธิดา

1.2 ครูอาจารย์กับศิษย์

1.3 พระราชากับพสกนิกร

1.4 พระศาสดากับศาสนิกชน

2. กตัญญูกตเวทิต่อวัตถุ หมายถึง สิ่งที่ไม่วิญญูญาณ ได้แก่ บ้านเรือนที่อยู่อาศัย ตลอดจนดินไม้ ซึ่งวัตถุเหล่านั้นไม่มีเจตนาจะให้ใครแก่ใคร แต่ประโยชน์ที่เราได้รับจากสิ่งเหล่านั้น ก็มีอยู่ เช่น ดินไม้มีความสำคัญต่อมนุษย์มากมาย เพราะต้นไม้ให้ร่มเงา ทำให้คนที่ร้อนมาได้เย็นกายเมื่อเข้าไปอาศัยร่มเงา

ในบางครั้ง ถ้าจำเป็นต้องเดินฝ่าแดดไปยังกลางทุ่งที่กว้างใหญ่ จะต้องได้ที่ร่มพักกลางทางจึงจะไปถึงจุดหมายปลายทางได้ คนที่กำลังเหน็ดเหนื่อยแทบจะขาดใจ ถ้าได้อาศัยเงาต้นไม้เพียงชั่วคราวก็จะต่อชีวิตให้ได้ อุปการคุณะจะมากหรือน้อยก็ตาม ท่านก็ให้ถือว่าเป็นบุญคุณที่จะต้องตอบแทน

3. กตัญญู กตเวทิตะ ต่อหน้าที่ หน้าที่การงานมีประจำคนทุกเพศทุกวัย เป็นเด็กก็มีหน้าที่เรียนหนังสือ เป็นผู้ใหญ่มีหน้าที่หาทรัพย์ตั้งหลักฐาน เป็นผู้สูงอายุก็มีหน้าที่แสวงหาบุญกุศล คนที่ทำหน้าที่ด้วยความรักความกตัญญูรู้คุณของงาน ก็จะมีแต่ความเจริญก้าวหน้า ตรงกันข้ามกับคนที่ไม่รักการงาน ไม่ตั้งใจทำงานหรือทำด้วยความสับสนประมาทงาน ย่อมหาความเจริญได้ยาก

4. กตัญญู กตเวทิตะ ต่อศัตรู ศัตรู คือ อุปสรรคหรือคนที่ไม่ปรารถนาดีต่อเรา ดูแล้วน่าจะไม่ประโยชน์อะไร แต่ความจริงแล้วศัตรูทำให้เป็นคนเข้มแข็ง เพราะต้องต่อสู้ด้วยปัญญาจนไหวพริบตลอดเวลา คำพูดที่ว่า อุปสรรคความลำบากเป็นบทเรียนที่ดีและเป็นครูฝึกที่ดี คนที่ลำบากมาก่อนย่อมเอาตัวรอดได้ คนที่มีศัตรูจึงเป็นคนเข้มแข็ง มีศัตรูรอบคอบ สามารถที่จะเผชิญอุปสรรคศัตรู และจะเป็นผู้ชนะศัตรูนั้นได้ในที่สุด เพราะฉะนั้น ศัตรูจึงมีคุณประโยชน์แก่เรา

ความกตัญญู กตเวทิตะ เป็นเครื่องหมายของคนดี ผู้มีความกตัญญู กตเวทิตะ ย่อมเป็นผู้มีความสุขความเจริญยั่งยืนนาน เพราะคุณธรรมข้อนี้เป็นที่รับรองของคุณธรรมทั้งหลาย จะเห็นได้จากภาษิตที่ว่า ความกตัญญู กตเวทิตะ เป็นภูมิขั้นของคนดี

เพราะฉะนั้น ผู้ที่ต้องการความสุขความเจริญจะต้องตั้งอยู่ในคุณธรรมข้อนี้ให้มั่นคง เพราะความกตัญญู กตเวทิตะ มีในผู้ใด ผู้นั้นก็เป็นคนดี เป็นเด็กก็เป็นที่น่ารัก เป็นผู้ใหญ่ก็น่านับถือ น่าเคารพ เป็นพระสงฆ์ก็น่ากราบไหว้บูชา ดังนี้แล

การตอบแทนพ่อแม่สองระดับ ได้แก่

1. ระดับพื้นฐาน คือ การทำหน้าที่ของลูกต่อบุพการีให้สมบูรณ์ที่สุด ซึ่งหน้าที่ดังกล่าวนี้ลูกคนไหนทำได้นับว่าเป็นลูกที่ประสบความสำเร็จในฐานะลูกชั้นยอดแล้ว แต่อย่างไรก็ดีเป็นความสำเร็จแบบโลกีย์ที่ใคร ๆ ก็สามารถทำได้ หน้าที่ดังกล่าวนี้ประกอบด้วย

- 1.1 ท่านเลี้ยงมาแล้วต้องเลี้ยงท่านตอบ
- 1.2 ช่วยทำการงานของท่าน
- 1.3 ดำรงวงศ์สกุล
- 1.4 ประพฤติตนให้สมควรรับมรดก
- 1.5 ท่านล่วงไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน

2. ระดับสูง คือ การนำพ่อแม่ให้เดินเข้าสู่สัจธรรม อันได้แก่การนำพ่อแม่ที่

- 2.1 ไม่มีศรัทธา ให้เต็มเปี่ยมด้วยศรัทธา
- 2.2 ไม่มีศีล ให้มีศีล
- 2.3 ไม่มีความเป็นคนใจบุญ ให้เป็นคนใจบุญสุนทาน
- 2.4 ไม่มีปัญญา ให้มีปัญญา

2.5 ไม่มีโอกาสได้พบแสงสว่างแห่งธรรม ให้ได้สัมผัสธรรม

พระพุทธองค์เคยตรัสว่า ลูกที่มีความกตัญญู อย่างจะตอบแทนพระคุณพ่อแม่ให้ถึงที่สุด ต่อให้นำพ่อแม่และแม่มาประดิษฐานอยู่บนป่าช้าและป่าเขา ประณิบัติท่านทั้งสองอยู่บนป่าของตนให้มีความสุขเต็มเปี่ยมด้วยมนุษย์สมบัติ เช่น กิน กาม เกียรติ กระทั่งยอมให้ท่านอุจจาระปัสสาวะอยู่บนป่าของตน จนวันหนึ่งท่านทั้งสองนั้นล่วงไปตามอายุสังขารอย่างสงบ แต่การประณิบัติมารดาบิดาถึงเพียงนั้น ก็นับว่าเป็นการแสดงความกตัญญูอย่างโลก ๆ อย่างธรรมดา ๆ เท่านั้นเอง

ส่วนลูกคนใดก็ตาม นอกจากประณิบัติมารดาบิดาอย่างทีกล่าวมาข้างต้นตามปกติแล้ว ยังบำเพ็ญตนเป็นมรรคนายก นำพ่อแม่ดำเนินเข้าสู่เส้นทางธรรม ด้วยการนำท่านให้สมาทานประพฤติกฎปฏิบัติตนอยู่ในศีลสมาธิ ปัญญา หรือทาน ศีล ภาวนา จนพ่อแม่มีศรัทธา มีศีล มีจิตปราศจากความตระหนี่ และมีปัญญารู้ทั่วถึงธรรม ลูกคนไหนทำได้แบบนี้ นี่คือ ที่สุดแห่งความกตัญญู

การกตัญญูต่อพ่อแม่ชั้นสูง กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การชักชวนพ่อแม่ที่ไม่มีธรรมะ ให้มีธรรมะนั่นเอง

ตัวอย่างที่พบในครั้งพุทธกาลมีพระสาวกรูปหนึ่งที่พระพุทธเจ้าทรงยกย่องว่ามีความกตัญญูเป็นยอดท่านคือ พระสารีบุตร

พระสารีบุตรนั้น ท่านเป็นพระอรหันต์ อัครสาวก สอนคนให้บรรลุธรรมมาแล้วนับไม่ถ้วน แต่ยังมีคนคนหนึ่งที่ท่านยังไม่ได้สอนและหากท่านยังไม่ได้สอนคนคนนี้ ท่านก็ยังมีพยานไม่ได้ คนที่วานี้ก็คือ โยมมารดาของท่านนั่นเอง วันหนึ่ง ก่อนที่ท่านจะนิพพาน ท่านได้กราบทูลลาพระพุทธองค์เพื่อกลับบ้านเกิด เมื่อได้รับพุทธานุญาตแล้ว ท่านจึงออกเดินทางทั้ง ๆ ที่ร่างกายระงมด้วยพิษไข้ แต่ถึงกระนั้น ท่านก็บุกบันเดินทางไปจนพบหน้าโยมมารดา คือนั่น ท่านแสดงธรรมโปรดโยมมารดาจนได้ดวงตาเห็นธรรมเป็นพระโสดาบันบุคคล เมื่อท่านชำระหนี้คักคัสสิทธิ์นี้เสร็จสิ้นแล้วเช้าตรู่วันนั้นท่านก็นิพพานอย่างสงบ ตัวอย่างชีวิตของพระสารีบุตรเตือนให้เราตระหนักรู้ว่า

“ถึงจะทำได้กับคนทั้งโลกมาแล้ว แต่ตราบใดที่ยังไม่ได้ทำดีกับมารดาบิดาของตน ความดีที่ท่านทำก็ยังนับว่าเป็นความดีอย่างธรรมดาสามัญเท่านั้นเอง แต่เมื่อใดก็ตามที่ลูกสามารถประดิษฐานมารดาบิดาบังเกิดเกล้าของตนไว้ในดินแดนแห่งธรรม เมื่อนั้นแหละจึงจะจะนับว่าลูกได้ทำความดีที่ยิ่งใหญ่อย่างแท้จริง”

สรุปว่า หน้าที่โดยธรรมชาติเป็นสิ่งที่ต้องทำให้ถูกต้องตามหลักธรรม โดยการฝึกอบรม กล่อมเกลานั่นหมายถึงการให้การศึกษาทั้งภายในระบบและนอกระบบแก่บุตรหลาน ที่อายุยังน้อยให้เข้าถึงหลักธรรมได้แก่อริยมรรคมีองค์ 8 ได้สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาสมาธิ และสัมมาวายามะ ซึ่งสรุปลงในศีล (การคุมกาย-วาจา) สมาธิ (การคุมใจ) และปัญญา (การคุมใจ, ปัญญา) ให้รู้ในธรรมชาติทั้งดีและไม่ดี จนกระทั่งบุตรหลานเข้าใจ ความดีแล้วเลือกปฏิบัติ ในส่วนที่ไม่ดีก็ละเว้นไปปฏิบัติ ทำตนให้เป็นประโยชน์แก่สิ่งแวดล้อมทั้งมีชีวิตและไม่มีชีวิต รู้ในคุณค่าของสรรพสิ่งทั้งหลาย เช่น บุญคุณของพ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย หรือต้นไม้ แม่น้ำ แล้วจิตสำนึกที่ดีก็จะฝังสิ่งที่ดีงามอย่างถาวรเกิดเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ พร้อมยอมรับว่าพ่อแม่เป็นบูรพจารย์ เป็นกัลยาณมิตร เป็นพระพรหม พระอรหันต์ ที่มีบุญคุณอย่างสูงยิ่ง จึงเป็นหน้าที่และจิตสำนึกที่ต้องตอบแทนบุญคุณของท่าน

เอกสารอ้างอิง

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2544). *พุทธธรรม (ฉบับเดิม)*. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาบุญมี มาลาวิชโร. (2547). *พระพุทธศาสนากับความตาย*. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้าวิชาการ.

พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2529). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์.

The Relation of Human Existence and External World in Theravada Buddhism

Banpot Khathaisong

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

Although the life of a human being is essentially constituted of the five khandhas as already explained, nevertheless we are in a particular state of diary life or worldly experiences not directly concerned with them; we are practically ignorant of them as they are not essential. But in reality they still function as they really are. The reason for this is that normally the process of living is mostly related to the world or the life in connection with the world, that which is classified under two parts, namely, (i) that part of perceiving or receiving the world through the six sense-doors, viz., eye, ear, nose, tongue, body and mind, which exist for the purpose of apprehending or sensing the world as appearing to human beings in various ways. These are formally called the ‘six sense objects’ (ārammanas), viz., visible object, sound, smell, taste, touch and mental object ; and (ii) Another part is that of performing with the world by the way of three channels of action, viz., body (kāyadvāra), speech (vacīdvāra) and mind (manodvāra), for reacting to the world in the three ways of ‘bodily action’ (kāyakamma), ‘verbal action’ (vacīkamma) and mental action (manokamma).

Keywords: Relation, Human Existence, External World

Introduction

At present, we are dealing with the first part of the living-process as ‘the part of receiving the world through six doors (dvāra), in other words, six āyatanas’. We must bear in mind here that the word dvāra (door) in the working system of life-process is used instead of the word āyatana (bases or sources). For this academic article, the emphasis is that the signified by the fourth khandha, that is, sañkhārakkhāṇḍha. But the term ‘sañkhāra’ here is newly classified in accordance with three characteristics: (i) from the point of its ‘expressing door’ it is named kāyasañkhāra, vacīsañkhāra and manosañkhāra; (ii) from the aspect of being ‘representative’ it is known as kāyasañcetanā, vacīsañcetanā and manosañcetanā; and (iii) from the characteristic of its ‘function’ it is of three kinds as kāyakamma, vacīkamma and manokamma. The analysis of Āyatanas also aims at penetrating into the true nature of phenomenal existence, as a second classification to khandhas. The word ‘āyatanas’ means ‘base’, perhaps, ‘source’ would be a more appropriate equivalent. Āyatana is described as a set of six internal sense-organs (ajjhattikāyatana) along with their corresponding numbers of sense-objects known as six external sense objects (bāhirāyatana), which constitute the bases

of their respective types of consciousness. The āyatanas are therefore, twelve in number referred to as six internal sense bases and six external sense bases. The term ayatana also means the scope of faculty or sense–organ, when faculty is not functioning, say, ‘eye’, for example, in sleep, it is simply called dhātu, e.g. cakkhudhātu or cakkhavāyatana. But when it is functioning in this case, it is called ‘indriya’, such as, cakkhundriya.

Through a medium, that is, phassa ‘contact or sense–impression’ between the internal sense–bases and the external ones, we gain the knowledge (viññāna) of things or sense–objects. For example, the eye comes into contact with colour such as blue, then visual consciousness arises by mere awareness of the presence of this colour. We get the knowledge of colour because of the combination or conjunction of three constituents, viz., sense–organs, sense–objects and consciousness. The combination or conjunction of the three constituents is called phassa (contact). The phassa is of six kinds in accordance with six sense–organs. It is said that in the perceiving process phassa is the most important, because when phassa arises, the process goes on. The interesting thing next to phassa is vedanā (feeling) that arises due to the phassa. The vedanā is the perceiver or the feeler of the sense object. The diagrammatic representation will be as :

$$\text{Āyatana} + \text{ārammana} + \text{viññāna} = \text{phassa vedanā}$$

The Combination of Khandhas, Āyatanas and Dhātus

It should be emphasized here that the term ‘khandhas’ in their second classification is known as āyatanas. The twelve āyatanas can also be classified into eighteen dhātus as in the process discussed above. The difference between āyatanas and dhātus exists only in the matter of arrangement of mental and material states in various ways. The point to be understood is that Buddhism admits mind as a sense–organ. Manāyatana stands as manodvāra (mind–door) of consciousness. The consciousness can reflect upon itself through mind–door; without mind–door consciousness cannot know itself. Consciousness can grasp mental objects through mind–door, hence the consciousness is the consciousness of an object; consciousness knows itself as an object, not as a subject. “That is, consciousness by nature is not self–conscious, it is not implicitly aware of itself as is aware of the objects.”

Unlike the other schools of thought which admit five sense–organs with the exception of mind and accept the subjective consciousness, Buddhism admits six kinds of sense–organs and objective consciousness. According to Buddhism, the khandhas, āyatanas and dhātus have the same content, that is, their substancelessness. Again, the Buddhist term ‘dhātu’ covers both the conditioned (saṅkhata) and unconditioned (asaṅkhata) things. The conditioned dhātus signify all living beings and objects of the world, but the unconditioned dhātus refer to space and Nirvana. The point is that the twelve āyatanas can be

rendered into five khandhas as under : (i) the first five pairs of āyatanas from cakkhu and rūpa to kāya and phoṭṭhabba are grouped in rūpakhandha ; (ii) the sixth internal sense-organ, that is, Dhammāyatana is included in four khandhas, namely, in three nāmakhandhas (vedanā, saññā, and saṅkhāra) and in rūpakhandha (only the subtle elements) and also Nirvāna (which is free from the state of khandha).

The twelve āyatanas are further rendered into nāma-and-rūpa : of the twelve āyatanas, those that stand for the first five sense-organs and their respective sense-organs, cover only rūpa, that is, the material plane of existence being gross in nature, whereas manāyatana, that stands for the sixth sense organ, comprises viññānakhandha, i.e. all the 89 or 121 types of consciousness. The eighteen dhātus also can be rendered into nāma-and- rūpa as follows : rūpa-group refers to the five sense-organs and their corresponding objects, whereas nāma-group means the seven numbers of 6 and 13–18, which represent the 89 or 121 kinds of consciousness, namely, (i) manodhātu consist of three kinds of consciousness of which one is the pañcadvāravajjanacitta (the five sense-doors turning (for impressions) consciousness) ; and the other two kinds of sampaticchannacitta (receiving (the object) consciousness), (ii) from cakkhuvīññādhātu to kāyavīññādhātu, these five viññāna-dhātus contain two types each and hence represent ten types, and (iii) it is the manovīññādhātu that includes the remaining seventy-six types of consciousness. This is the only difference between dhātu-group and āyatana-group. The remaining factors exhibit no material difference between the two groups.

The Reality in Abhidhamma of Theravada Buddhism

As we have already seen, Buddhism admits two kinds of truths, of which one is conventional truth (sammutisacca) and the other one is ultimate truth (paramatthasacca). The former indicates things that are conventionalized by people for the sake of recognition. The things are not real in themselves, such as a man, a cat, a dog, etc., the latter refers to the ultimate truth or reality as they are. The Abhidhamma classifies the so-called ultimate truth into citta, cetasika, rūpa and Nibbāna. These states even without the convention exist according to their nature. The Theravāda Buddhist philosophy advocates that the first three states of ultimate truth known as five khandhas conditionally exist (saṅkhatadhamma), the last one unconditionally exists (asaṅkhatadhamma). In this way the Theravada philosophy is called realism which upholds the reality of the ultimate truths as they are. As the Buddha said : Everybody, feeling, perception, mental activities, or consciousness, whatever be it past, future, present, inward, or outward, gross or subtle, low or high, far or near, it should be regarded as it really is by right insight.”

The analysis of the being into five khandhas, on the one hand, and twelve āyatanas, on the other, is only for investigation and comprehension of the true nature of beings. The five khandhas and twelve

āyatanas do not function in isolation in the way we have described. But we have discussed them in isolating one from another in order to comprehend their relative positions that constitute personality. We may briefly point out here that the personality can be viewed both in its synthetic and analytical aspects. When the four elements (mahābhūtarūpas) and the five khandhas take place, then we synthetically understand man. But when we analytically separate the constituents from one another, then the so-called personality disappears. The personality is constituted by nāma and rūpa, is in a state of flux. It is subject to the three characteristics of anicca, dukkha and anatta. The Buddha in his discourse on khandhas and āyatanas, presented in the khandhavagga and salāyatanavagga, characterized all the five khandhas and twelve āyatanas transitory in nature. The attachment to these khandhas and āyatanas can hardly yield anything, but suffering. The only escape from suffering, the Buddha recommends, is renunciation of ignorance, desire and attachment that rule over the domain of khandhas and āyatanas.

The Relation of Mind and Body in Theravada Buddhism

In studying nāma and rūpa, the following points should be brought into our notice. Theravāda Buddhism cannot be called materialism, because the materialists, like the Cārvākas and Ajita Kesakambala hold that the reality is one, that is, matter, the so-called mind or consciousness is the only product resulting from the proportional combination of matter. Unlike materialism, the Buddhist philosophy in the conventional sense admits the reality of both matter and consciousness. The consciousness or mind (citta) does not occur because of the mixture between the four elements, hence it does not disappear merely because of the dissolution of them. Buddhism cannot be called annihilationism (ucchedavāda) as well, because it accepts the doctrine of rebirth. However, by accepting the reality of citta, Buddhism cannot be regarded as idealism, which upholds only the existence of mind. For example, the idealists such as the Vijñānavādins of Yogācāra Buddhism assert that matter is nothing but idea that is created by citta ; mind alone exists, and the external world does not exist at all. The western idealist, Berkeley, said that ‘to be is to be perceived’, i.e. the existence of matter depends on the perception of citta. Theravāda Buddhist philosophy is not idealism, because it holds that matter or form really exists outside consciousness or name. This is tantamount to saying that no matter, whether citta thinks of the matter or not, the matter is still present in the external world ; matter is independent of the awareness of citta or viññāna.

Another thing is that though the Theravāda Buddhist philosophy accepted the reality of both consciousness (citta) and matter (vatthu) known as nāma and rūpa, it is not dualism which holds that both mind and matter are real substances, that they equally exist, and are independent of other. Rene Descartes is a dualist. And he laid down that mind and body are two independent substances. The clear and distinct

perception of the external world shows that it is extended. But extension is known only through our ideas of it. Matter has an extension for its nature of extension. The problem that cannot be solved in Descartes' dualism is how do matter and mind that categorically differ from each other relate to each other? The Theravāda Buddhist philosophy does not face this problem, for it holds that *nāma*–and–*rūpa* or mind–and–matter are not permanent, they always change in accordance with Tilakkhana. Moreover, *nāma* and *rūpa* dependently originate according to the doctrine of dependent origination. *Nāma* arises dependent on *rūpa* and *rūpa* on *nāma*, and their functions go on dependently just like the boat and the boatman, the lame and the blind and the sound and the drum. It is beautifully explained with a comparison of a marionette (*dāruyanta*) in the *Visuddhimagga* thus:

Just as marionette is void, soulless and without curiosity, and while it walks and stands merely through the combination of strings and wood, yet it seems as if it had curiosity and interestedness, so too, this mentality–materiality is void, soulless and without curiosity, and while it walks and stands merely through the combination of the two together, yet it seems as if it had curiosity and interestedness.

In India, the Samkhya is also known as a typical representative of dualism just as does Cartesianism in the west. According to the Samkhya, there two categories, *prakṛti* and *puruṣa* that are different from each other. The former is conceived to be 'matter', while the latter to be 'consciousness'. It also differentiates mind from consciousness, by regarding mind (*antahkarana*) as the product of *prakṛti*. The relation between the self or consciousness and the mind is not rationally conceived by the Samkhya. If the *puruṣa* is infinite (*vibhu*), as mentioned by Samkhya, how can it come into contact with a particular mind in exclusion to other minds? The *puruṣa* is immaterial ; if so, how can it be reflected in the mind or any aspect of it ? whereas the Samkhya regards both *prakṛti* and *puruṣa* as external and unconditioned, in the view of Buddhist philosophy both matter and mind are ever–changing and conditioned.

In Buddhism, the terms “mind” and “consciousness” are one and the same, and there is no permanent entity that transcends them. The Buddhists have no problem in explaining the relation between *nāma* and *rūpa* as mentioned earlier. Moreover, according to the theory of relation (*paccaya*), consciousness is related to matter by way of *pacchājāta*–*paccaya* (the relation of post–existence), and matter to consciousness by means of *purejāta*–*paccaya* (the relation of pre–existence). That is, consciousness and its psychic factors arise after the arising of the body and the sense–organs and their objects must exist prior to arising of consciousness. Therefore, consciousness in the Buddhist philosophy is the knowledge of the objects.

Jainism, like Cartesianism and the Samkhya, advocates dualism, i.e. the doctrine of *jīva* and *ajīva*. *Jīva* or soul, according to Jainism, is in its pure existence all–conscious. But it is made unconscious by the covering of *karma*–*puggala* (the particle of matter). Jainism regards *karma* as matter that always binds the

soul, hence Jainism always worries about freeing the soul from karma by self-mortification more than by the moral cultivation of soul. But unlike Jainism, Buddhism accepts karma as the state of mind, not that of the matter. There is no permanent soul, only the combination of *nāma* and *rūpa* that are related to karma (*kammāpaccaya*). Buddhism regards karma as the co-existent state of *nāma* and *rūpa*, and it can be removed by the practice of insight.

The Arising of Personality in Buddhism

As stated earlier, through the contact between sense organs and their corresponding objects arise consciousness. Consciousness, according to the realistic Buddhist philosophy, is not substance because the substantial thing will endure permanently by itself, but consciousness always undergoes change and it is impermanent and changes every moment, that is, it is subject to the law of *Tilakkhana*. According to the Theravāda Buddhist philosophy, not only consciousness but also matter arises and perishes every moment. The duration of matter in each moment lasts longer than that of consciousness, namely, the seventeen moments of consciousness is equivalent to a mere single moment of matter (*tāni pana sattarasa cittakkhanāni rūpadhammanāmaya*). The moment of consciousness is called consciousness-stream. Apart from the ever-flowing of mental stream, there is no soul which subsists as an unchanging entity. Like the modern psychologists, the Buddhists are concerned only with the ever-changing process of body and mind. But unlike the former, the latter holds That the flow of mental activities (*cetanākamma*) do not come at an end at the time of the death of the body. Residual effect of the past karmas are potentially present in the form of *saṅkhāras* at every moment of consciousness-stream.

With the denial of permanence of mind and matter, the Theravāda Buddhist philosophy is, therefore, opposed to that of Puggalavāda ; Vijñānavāda ; and especially Upanisads which hold the permanence of soul known as Atman. As is mentioned earlier, the Buddha rejects the soul for the reason that its existence cannot be proved by means of experience, both mundane and super mundane. It is understood that the Buddha's position is similar to that of the empiricist or experientialist. Hume, like the Buddha, rejects the existence of soul or self after analysing the notion of personal identity. While Hume destroys the concept of mind as set forth in Berkely's idealism, the Buddha disproves the idea of self in the Upanisad's idealism. Hume's analysis has similarities to that of the Buddha in several respects. The concepts of "impression" and "idea" can be compared with that of "*vedanā*" and "*saññā*". The most important similarity between Hume and the Buddha is their discovery that human reason is the slave of the passions. The Buddha concentrates on human being and finds nothing, but the ever-changing elements of *nāma* and *rūpa*, then he concludes thus : "All recluses and brāhmins who regard the soul in diverse ways, regard it as the body-mass of five

khandhas based on attachment or as one of them. In the Samyutta–Nikāya, Khemaka Thera, when asked by Dasaka Bhikkhu whether in this five khandhas he discerns the self or anything pertaining to the self, replies thus : “In these five khandhas, friend, I discern no–self nor anything pertaining to the self. Hume, like the Buddha, rejects the existence of the self, because he cannot discover it after reflecting upon it, what he finds is the ever–changing perception, then he concludes thus :

Setting aside some metaphysicians of this kind, I may venture to affirm of the rest of mankind that they are nothing but a bundle or collection of different perceptions, which succeed each other with an inconceivable rapidity, and are in a perceptual flux and movement... there is no any single power of the soul which remains unalterably the same, perhaps for one moment... there is no any single power of the soul which remains unalterably the same, perhaps for one moment... there is properly no simplicity in it at one time, not identity in different, whatever natural propension we may have to imagine that, the comparison of the theatre must not mislead us, they are the successive perceptions only, that constitute the mind.

However, Hume fails to explain the connection among the distinct perceptions, as he confesses thus :“In short, there are two principles, which I cannot render consistent, namely, ‘that all our distinct perceptions are distinct existences, and that the mind never perceives a real connection among distinct existences... For my part, I must plead the privilege of a skeptic, and confess that this difficulty is too hard for my understanding”. Hume’s dilemma was solved by the Buddha 2500 years ago by the elaborate ‘Law of Relations’ (paccaya), called Paticcasamuppāda, which will be stated in detail in the sequel. Hume, like the Buddha, sets aside metaphysics and contends that the self is a product of man’s propensity to obsessions, or illusion (vipallāsa) according to the Buddhist terminology, but the Buddha goes even further by providing its solution : “Whatever, monks, is the origin of the number of obsessions and perceptions which assail a man, if there is nothing to rejoice, to welcome, to catch hold of, this is itself an end of a propensity to attachment, to repugnance... to ignorance, this is itself an end of taking a weapon, ... of lying speech”. We can say that the Buddha’s analysis of experience is for the purpose of eradicating that experience, while Hume intends the improvement of understanding and the sharpening of perception.

The problem of personal identity is solved by the Buddha with the help of the doctrine of Dependent Organization. The personal–identity process is nothing but that of perception. The process of perception is also known as the process of rebirth. The process of rebirth is the process of name and form. To know the latter, the doctrine of Dependent Origination should be taken into account at length.

Conclusion

The Theravāda Buddhist philosophy is not materialism or dualism, but realism in the sense that it recognizes the reality of consciousness and the external objects independent of their cognitions. It believes in the reality of consciousness and the reality of external world, but not in their permanence like dualism. Buddhism admits the reality of momentary consciousness and the objects. Consciousness is consciousness of the object (*ārammanam cinctīti cittam*). It occurs dependent on the objects; without the objects consciousness cannot arise.

Reference

- Aung, S.Z. (1967). *Compendium of Philosophy*. London: Pali Text Society.
- Basham, A.L. (1981). *History and Doctrines of the Ajivakas*. Delhi: Motilal Baranasidass.
- Chatterjee, A.K. (1987). *The Yogacara Idealism*. Delhi: Motilal Baranasidass.
- Datta, D.M. (1961). *Contemporary Philosophy*. Calcutta: Calcutta University Press.
- David Hume. (1896). *A Treatise of Human Nature*. Ed. Selby Bigge. London: Clarendon Press.
- Feer, M.L. (1884–1904). *Samyutta Nikāya*. London: Pali Text Society.
- Frederick Mayer. (1951). *A History of Modern Philosophy*. New York : American Book Co.
- Jacopson, N.P. (1966). *Buddhism : The Relation of Analysis*. London: George Allen & Unwin Ltd.
- John Hospers. (1990). *An Introduction to Philosophical Analysis*. London : Routledge.
- Masih, Y. (1983). *A Critical History of Modern Philosophy*. Delhi: Motilal Baranasides.
- Mererk Phramaha Prayoon. (1989). *Selflessness in Satre's Existentialism and Early Buddhism*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Muller, E. (1897). *Dhammasangani Atthakathā: Atthasālinī*. London: Pali Text Society.
- Radhakrishnan, S. (1985). *Indian Philosophy*. Bombay: Blackie & Son Publishers.
- Rhys Davids, C.A.F. (1920–1921). *Visuddhimagga*. London: Pali Text Society.
- Rhys Davids, T.W. & Carpenter, J.E. (1890–1911). *Dīgha Nikāya*. London: Pali Text Society.
- Trenckner, V. & Chalmers, R. (1948–1951). *Majjhima Nikāya*. London: Pali Text Society.
- Will Durant. (1953). *The Story of Philosophy*. New York: Pocket Books.

วารสารวิชาการแห่งอนาคต
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
79 หมู่ที่ 1 ต.ลำไทร อ.วังน้อย จ. อยุรยา 13170
098-285-4988; 080-616-2530